Út-irányok

művészet és irodalom

Lendva-Miskolc-Kismaros
Karos-Ljubljana-Budapest
Szabadka-Győr-Zürich

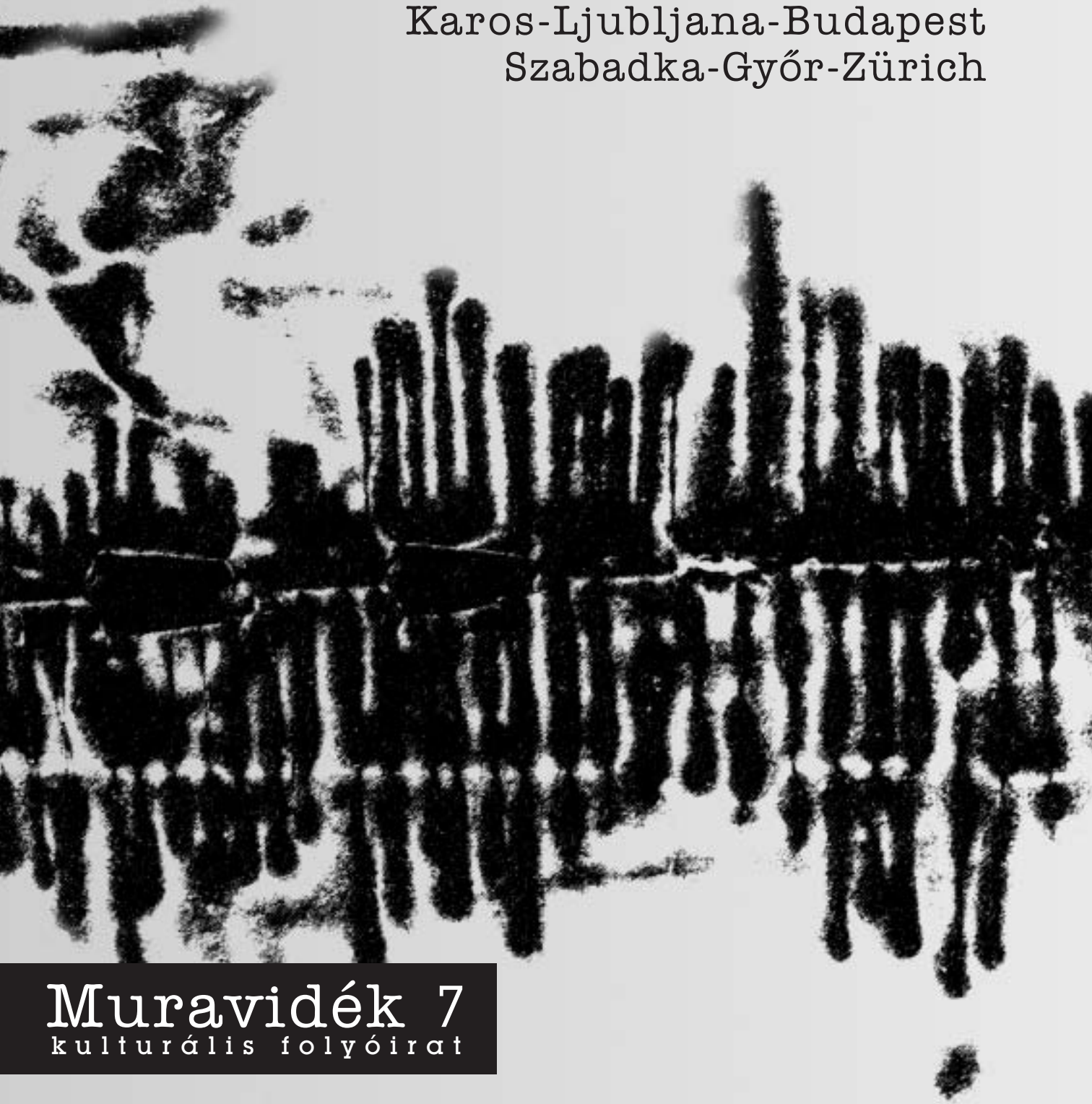

Muravidék 7
kulturális folyóirat

Muravidék

kulturális folyóirat

Út-irányok

Lendva-Miskolc-Kismaros
Karos-Ljubljana-Budapest
Szabadka-Győr-Zürich

---

művészet és irodalom

Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület
2004

Előszó

Kutasd figyelő gonddal a magad, a világ és embertársad vezérlő értelmét. A magadét: hogy igazságos értelemmé formáld, a világét: hogy el ne felejtsd, minek a része vagy, és embertársadét, hogy átlásd, vajon esztelen-e vagy belátó, s hogy egyúttal számba vedd a rokoni kapcsolatot is, amely összefűz vele.

Marcus Aurelius elmélkedései, Kilencedik könyv 22.
Huszti József fordítása

Folyóiratunk mindegyik számának szimbolikus jelentésű címet adtunk, amely egy „hívó szó" köré rendeződik. Ez a szó immár harmadszor az Út. Az *Út-jelzők,* majd *Utak égen-földön* után most az *Út-irányok* szókapcsolatot jelöltük ki címként.
Utak, melyek futnak egymás mellett párhuzamosan, vagy elágaznak, néha egymást keresztezik, akkor megpihennek, kicserélik gondolataikat. Egyetértésben vagy vitázva, attól függően, hogy a közös célt, minden út végét mely irányból igyekeznek elérni. Vannak nyílegyenes utak, melyek egyértelműen mutatnak irányt, ezek használata azonban csak kevés úton-járónak adatik meg. Ők a tiszták, a belső tűztől égetettek, a fény felé tartók, a „tüzes szekerek". Ők készítik elő az utat mindazoknak a keskeny, kacskaringós, veszélyes és gyötrelmes ösvényeken járóknak, akik vágyakoznak a világosságra, keresik a jó irányt. Ilyen út-irány–mutató kell legyen az alkotó ember is, aki bejárva a lélek útjait, gondolatait látható-hallható formába öntve segíti és tanítja embertársait.
Sokunkban hiányzik az erő, az akarat, a kitartás és a hit a helyes út-irány megtalálására. Néha azt gondolhatjuk, íme itt a kényelmes, egyenes út, de nem vesszük észre, hogy az iránya merre mutat – bizony nem a fény felé. Minden útnak két vége van, a rajta járó ember választja meg az irányt. A magukat erősnek gondolók, kevélyek, magabiztosak, várakozni nem tudók kezdetben gyorsan haladnak az általuk jónak tartott irányba. Nem figyelnek az útkereszteződésekre, nem a lélek útját járják. Végül megérkeznek a zsákutcába fáradtan, elveszetten. Mások – gyakran szembemenve a többiekkel – apró lépésekkel haladnak, ismerik a világ rendjét és szerkezetét, az utak egymáshoz való viszonyát. Az általuk követett irány elviszi őket a célhoz. Nehéz felismerni az út-irányokat amikor az útra lép az ember, de maga az út is segítségünkre lehet. Minden útnak közös a kezdete, gyökerei mélyen a múltba nyúlnak, miként a rajta járó ember kulturális és hitbéli hagyományai is. Eggyé kell válnunk az úttal és akkor nem lesz kétséges az irány, megtaláljuk az igazságot és az életet is.
Utak, melyek a már nem létező múltat összekötik a még nem létező jövővel. Hiszen a gondolatban még ott a múlt emléke, de már benne várakozik a jövő és mindez a jelen időben, egyetlen pillanat alatt. Aztán tovaröppen a pillanat, új pillanat jön és a lélek folytatja vándorlását, keresi, kutatja a célhoz vezető út-irányokat.

Győrffy Sándor

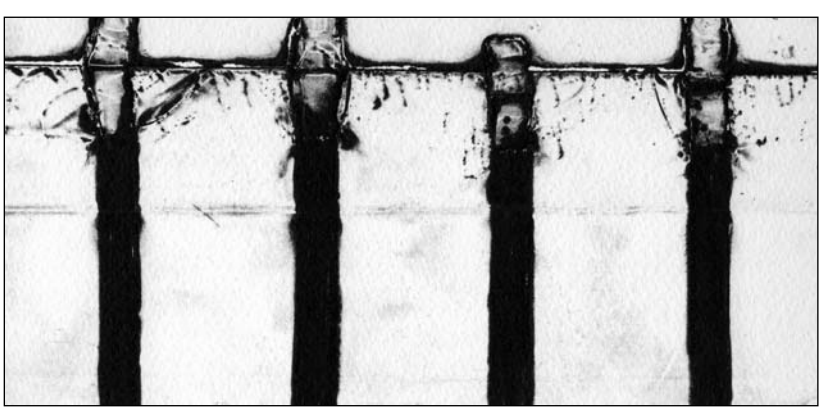

Horváth Ödön

GONDOLATOK AZ UTAKRÓL

Mindegyik út csupán út, és se magadnak, se másnak nem teszel rosszat akkor, ha letérsz róla, ha szíved azt diktálja, hogy úgy cselekedj.

Minden utat vizsgálj meg aprólékosan és nagyon tudatosan. Tedd fel, de csupán önmagadnak a kérdést: van-e a kérdéses útnak szíve?

Ha igen, akkor jó út. Ha nem, akkor nem érdemes járni rajta.

Az emberi gondolkodás történetében gyakran fordul elő, hogy a leggyümölcsözőbb fejlődés ott keletkezik, ahol két teljesen különböző felfogás találkozik egymással. Lehet, hogy a két különböző gondolkodási mód éppen az emberi kultúra teljesen másfajta rétegeiből, különböző korszakaiból, területeiről vagy vallási hagyományaiból származik.

Ha azok megfelelő kölcsönhatásba kerülnek egymással, abból új és érdekfeszítő fejlemények jönnek létre.

Ha lelkünk nyugtalan, dolgok sokasága kerül napvilágra. Ha azonban lelkünk nyugalomra lelt, eltűnik a dolgok sokasága.

Istennek keletről származó képmása nem egyenlő a világot kormányzó uralkodóval. Ő a mindent belülről uraló alapelv. Ő lakozik minden dologban, az összes dolog Őt formálja. Belülről Ő ural minden dolgot. Ő a te lelked, belsődnek uralkodója. A Halhatatlan.

Vezess engem a valótlanból a valóságosba! A sötétségből a fény felé! A halálból a halhatatlanságba!

A hálóval halat fognak, de ha az ember már kifogta a halat, elteszi a hálót. A kelepcével nyulat fognak, de ha az ember már megfogta a nyulat, félreteszi a kelepcét. A szavakkal elképzeléseinket tudatjuk, de ha mások már megértették elképzeléseinket, sutba dobjuk szavainkat.

Ujjadra szükséged van, hogy a Hold felé mutathass vele, de a továbbiakban miért törődsz az ujjaddal, ha már egyszer felismerted a Holdat?

A valóság közvetlen megtapasztalása nem csak az értelmi gondolkodásnál értékesebb, hanem jelentősebb az érzékszervi tájékozódásnál is.

A hang nélküli, az érintés nélküli és a forma nélküli éppen úgy elévülhetetlen, mint az íz nélküli, a szag nélküli, a kezdet nélküli és a vég nélküli. A Mindig Ugyanúgy Maradó magasabb a legnagyobbaknál is, és kiegyensúlyozott, ha Őt megismertük, megszabadultunk a halál torkából.

Hozzá nem jut el a szem, nem ér el a beszéd sem a gondolkodás. Őt nem ismerjük és nem is értjük. Hogyan is tudna akkor az ember tanítani róla?
Ő, akiről az ember beszélni tud, nem az örökkévaló Ő. Ha Őróla beszélni tudnánk, már mindent elmondtunk volna róla testvérünknek.

A helyes életszemlélet alapját személyes tapasztalataink alkotják. Ebből a szempontból nézve a helyes tanítás tapasztalati tanítás, eltekintve attól a ténytől, hogy különböző tanítási módszerek kipróbálására is szükségünk van, hogy a megtapasztalható megvilágosodás természetének mélyére hatolhassunk.

Aki szeretné megérteni a megvilágosodott ember természetének lényegét, figyeljen az évszakokra és az okozati összefüggésekre!

A dolgok mély megismerésének tanításában a látás játssza a legnagyobb szerepet, mivel a tudás alapját a látás formálja. A tudás lehetetlen látás nélkül és minden tudás a látásból ered.

A megvilágosult ember tudatában a tudást és a látást egymással egyesülve találjuk meg.

Az Ő életszemlélete tehát végső soron a valóság látására ösztönöz, hiszen a valóságot olyannak mutatja be számunkra, amilyen. Ezért látni annyit jelent, mint a megvilágosodást megtapasztalni.

Ha elmélkedünk, szellemünk lassan kiüresedik és arra irányul, hogy hosszú ideig a befelé fordulás, a megérzés útján haladjon.

Az ösvényen haladás számodra szellemi vezetődbe vetett bizalmaddal kezdődik. Az ösvényen megtett lépéseid elmélkedésekkel kell, hogy kezdődjenek és azzal, hogy szabad idővel rendelkezel, és jól érzed magad.

Az elmélkedés ráhangoltsággal kezdődik. Életgyakorlatod vallásossá tétele azt jelenti: cselekedeteid törvényszerűségeire és azok következményeire figyelsz.

Az út felfelé és lefelé egy és ugyanaz.

A hideg dolgok felmelegszenek, a melegség lehűl, a nedvesség felszárad, és ami kiszáradt, nedves lesz.

Ha valamit össze akarsz húzni, előbb szét kell feszítened. Ha azt akarod, hogy valami gyengébb legyen, előbb meg kell erősítened. Ha valamit fel akarsz borítani, előbb fel kell állítanod. Ha kapni akarsz, előbb adnod kell. Ezt nevezik kifinomult bölcsességnek.

Hajolj meg, ha egyenesen akarsz állni. Légy üres, ha azt akarod, hogy feltöltődjél.

A második rész keleti bölcsesség-szövegek fordítása.

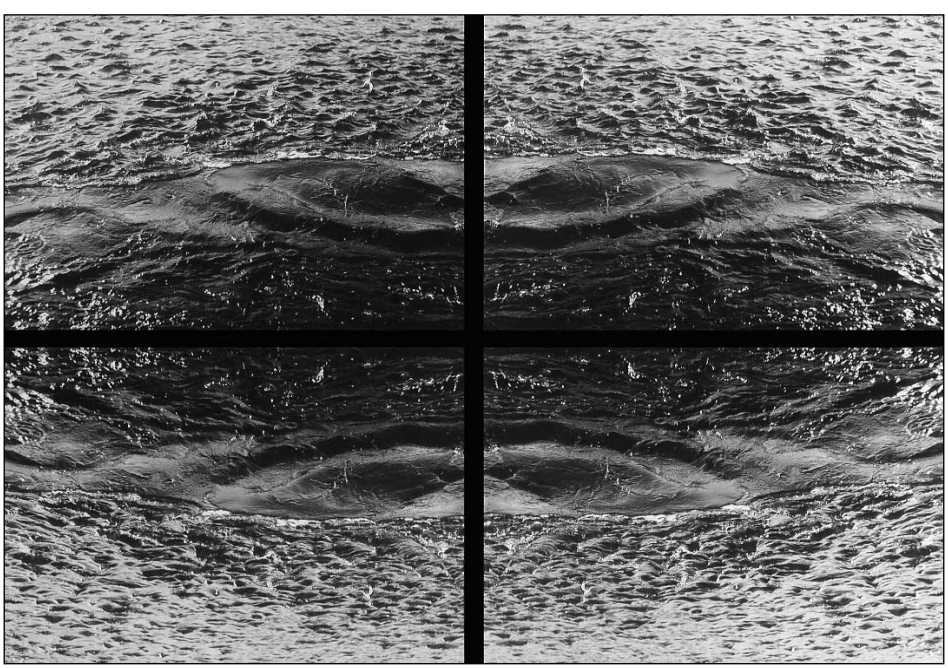

Horváth Ödön

Napnyugta

Gólyafészken fél lábon állva
lesem a lemenő napot.
Pazar legyek zúgnak cikázva
orrom körül. Csak hallgatok.

Végső tündöklés búcsú lángja
bújtatja el a holnapot
a felhők vörös koronája
mögé, s üdvözöl, mert vagyok.

Még egy perc és szárnyam kitárva
ismeretlenbe indulok,
ahol béke tolul a tájra.

Ha majd azon is túljutok,
vágyálmaim csúcsára szállva
bebocsátásért koldulok.

Csak az értelem

Elillanó szavakból összetéve
se maradtál velem. Oly messze távol
kerültünk ebben a körkörös ködben
itt a világ szélén, ahol a lépték

már más. Az eltávozott nem jön vissza.
Nem is jöhet; szögesdrótok közé
akadt. Ott vérzik arcával keletnek,
mert elfelejtett búcsúzni. Hiába

sikoltana még. Utólag nem tudja
kinyitni száját se. A tér bezárult.
Nincs kép, se villanás; a mozdulatból

kiégett az irány, a lehetőség.
Csak a megfontolás maradt; az ész
csinnadrattázó bőbeszédűsége.

Visszanézve

Ez már így van: kis néhai szépségek;
hátatok közepén álmaim rajza.
Mennyire más lett már hangom belülről,
nem feszegeti a rám szakadó éjt.

A nagy vizek szürkébbek. A kínálat
is egyszerűbb: keserű virágillat,
rákok és varjak összevisszasága.
Elindulok. Igen, elindulok, de

a fájdalomnak bezárt kapujából,
előbb még utoljára visszanézek.
Próféta lelkem jámbor ghandiságát

viszem magammal. Az maradt batyunak.
Isten veled magányos, tiszta ágyam,
nincs búcsú, nincs menekvés az időből.

A temetés

Gyöngéd kezek visznek köröskörül
ebben a nagy, rám szakadt csöndben.
Arc nélküli lelkem örül;
úszik a rég nem volt gyönyörben.

Illat és fény mind, ami fáj,
és nyoma sincs az iszonyúnak.
Az est aranypora szitál;
ismeretlen virágok hullnak.

Életutam szép temetése
ez; a legszebb álom korábbról,
amire gyermekkorom óta

várok: az ismert léggömb móka.
Ami itt volt, most ott száll távol;
picurka pont a messzeségbe.

Himnusz a Halálhoz

Senki se tudja, ki is vagy? Szó nélkül,
mélyről felszálló köd. A napsugártól
haldokló látomás, érzékcsalódás.
Gyarló, földi halandó sose láthat.

Nem láthat, mert létezésed az égből
való; a csönd szülte, téli borongás.
November végi halottak közömbös
mozdulatlansága. Végbúcsúnk perce.

Olyankor ott vagy, ott ülsz velünk szemben.
Minden elsimul, új élet kezdődik,
félnünk nem kell; bár az ember tagadja,

Te adod létünk igaz sava-borsát.
Minden más tettetés, külszín, bűn és baj.
A Te órád tiszta halhatatlanság.

A Nagy Tükör előtt

Tágul a kör, és mérhetetlen
tükörré válik. Csillog-villog.
Csak nézed, nézed önfeledten.
Nagy kéklő égből virágszirmok

záporoznak, lassan belepve
fénylő arcod. Egy-két hang. Percek
suhannak tova. Szinte jelre
verejték-gyöngyöcskék peregnek.

Idegeid lágy szövetére
dermedtség kúszik. Vértó csillan,
s voltál, mert vagy. A messzeségbe

kívánkozol. Amikor végül
indulsz, csak Őt viszed emlékül,
a többi semmiség, elillan.

Emlékek árnyékában

Most az a fájdalom sokkal nagyobb.
Az értelem felé fúrnék utat,
de nincs; igen többé nincs út tehozzád.
Ronda ágyam vackában forgolódom.

Imádlak, pedig csak arculcsapások
jutnak eszembe; rám ugat a holnap.
Szívem összetekeredett gubanc.
Ami jön, tudom elkerülhetetlen.

Vidd mind magaddal, amit nekem adtál!
Vidd, vidd magaddal, s örök ködbe tűnj!
Oda hiába rohan a tekintet,

ott kihunyt csillagok békéje van,
sőt még az sincs, csupán a bizonyosság:
halni kell, de perce bizonytalan.

A valóság után

Színezüst éj, zokogó ős-kutakból
felszakadó pára, sötét víz hangja.
Szelíd zörej, a játékot remélő
szív eszmélése valóság utáni

csöndből ébredve, minden hamis hangtól
óvakodó dallam, nagyszerű hárfák
pengő szava titokzatos ütemben.
A tág tér lassú kibontakozása,

szűzi békétől átitatódó hely,
ahol nincs többé se ész, se hamisság,
ahol a megcsalt szeretőt fogadják,

ahol az összetört cserepek újra
egybeforrnak, megújul minden régi
emlék, és többé nem hullik szét, s nem fáj.

Horváth Ödön

Így üzen a fény

Ha reggelente kitekintek a tájra, az öreg hegy lankáira és a közeli lucernamezőre, ahol a korán kelt ember kaszálgat a friss, tavaszi hajnalon, elmerengek az élet csodái felett.
Ez a táj ugyanaz és mégis mindig más és más.
A hegyeket mindig ott találom és a messzi réteket, a gyümölcsfákat, a kaszáló ember serény alakját, de mindig más díszletek között. Egyszer pompás tavaszi színekben, egyszer a nyár bágyasztó sugaraiban, majd esőre boruló felhők fényében. Ilyen ez a táj!
Az élethez hasonló. Abban is van ugyanaz, van más és más. Ugyanaz az ember, de más a napja, más a kedve. Ugyanaz a feleség, de másképp néz rám, ha szeret, másképp, ha valami fáj neki. Ugyanaz az ország, de mindennap más az arculata, a benne élő közösség hangulata.
Az élet persze ugyancsak forgandó. Állandó mozgásban van. Nincs két egyforma nap, nincsen kétszer előforduló ugyanolyan esély vagy balszerencse. De ha eltűnődünk, akkor néha-néha felidézhetjük a már sokszor átgondolt, átérzett élményeket. Gyakran nehéz elfogadni őket, gyakran élvezet, ha újra feltolulnak. Nézőpont kérdése és karakteré.
Hogyan is állunk a világban?
Hogyan viszonyulunk önmagunkhoz, a környező világhoz, embertársainkhoz, a Megfoghatatlanhoz. Ezek a kapcsolataink adják meg az élet minőségét. Mi is az? Az élet minősége. Szerintem alkotás. Valami, ami nagyszerű lehet, csodákkal határos, ha nyíltsággal teljes.
De lehet az ellenkezője is. Borongós, borús, kedvetlen, nemtörődöm, tehetetlen. Olyan állapot, amikor az ember csigaházába temetkezik. Amikor nincs mondanivalója. Senkinek se. Vagy az örök elégedetlenség állapota. Annak ellenére, hogy az élet igazi minőségéhez valójában nagyon kevés kell. Finom falusi kenyér vajjal, zöldhagymával. A tálon frissen-szedett gyümölcs. Kedves szó ahhoz, akit szeretünk. Kedves szó attól, aki szeret. És fény! A tiszta fény a ragyogó tájon a fák gallyai között, a varázslatos színekkel meghökkentő természet ábrázatán. Ez a fény megajándékoz a mindennapok örömével, és mindig jelen van. Csak tekints rá, hogy szemednek, szívednek igaz forrása legyen. Eljön hozzád, hogy emlékezz a beteg emberre, aki már nem élvezi többé ételét se, mert elhagyta az ereje. Egy idő után azonban meggyógyul. Újra ízlik minden falat és visszatér régi kedve is. Amikor visszagondol betegségére, eltűnődik; hirtelen nagy boldogság tölti el és öröme határtalan. Így üzen neked a fény!

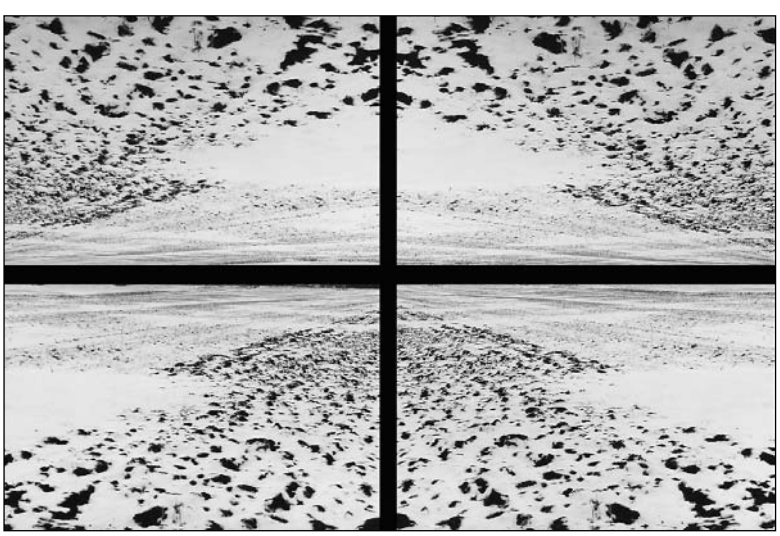

Lakatos Csilla

ADVENTI HANG

Egy hang kiált: Építsetek utat a pusztában az Úrnak!
Készítsetek egyenes utat a kietlenben Istenünknek!
Emelkedjék föl minden völgy, süllyedjen le minden hegy és halom,
legyen az egyenetlen egyenessé és a dombvidék síksággá!
Mert megjelenik az Úr dicsősége, látni fogja minden ember egyaránt.
Ézs 40,3-5

Az Ézsaiás próféta által tolmácsolt isteni üzenet segítségével gyújtjuk meg adventi koszorúnk harmadik gyertyáját. A bibliai üzenet megértéséhez úgy gondolom, elengedhetetlenül szükséges megválaszolnunk a kérdést: Mi az advent?
Advent, mindenek előtt Ünnep. Elmúlt idők emlékezete, benne régi korok létét, reményét, vágyát ünnepeljük. Zsoltárokat éneklünk, melyekben évezredek fájdalma és reménye szólal meg. Emlékezünk prófétákról. Belelátunk a szent homályba, s letakarjuk lelkünket évezredes víziók fátyolával. Mindezt azért tesszük, hogy lángolóan örvendezzünk azon: íme, a múltból édes jelen lett. Az az advent, amely volt, figyelmeztet arra az adventre, amely van, melyben az Úr közelít hozzánk s mi Őhozzá. Mert az első advent óta az Úr, a mi Istenünk folyamatosan jön felénk. Ilyen értelemben a mi egész életünk advent, vágyakozás, várakozás az Istennel való találkozásra, együttlétre.
Kétféle advent van: az egyiket ünnepeljük, a másikat éljük. Az egyik emlékünnepe a hálás kereszténységnek, mely beleéli magát a régi évezredek reményébe. A másik adventben mi magunk élünk, hogy eleget tegyünk saját életünk feladatának, elérjük annak célját. Csupán e kettő találkozása, összefonódása biztosíthat bennünket, ma élő keresztényeket arról, hogy nem a képmutató, nem a szemkápráztató külsőségek által meghatározott, nem egy hamis, hanem a valódi adventi úton járunk. De hogyan ismerhetjük fel az általunk járt út igazi voltát? Adventnek olyan félreismerhetetlen jegyei vannak, amelyek mindenkor segítenek, hogy el ne tévedjünk.
Advent első jegye *a világosságra való vágyakozás.*
Az élet útjai a másik világba, a földi élet határán túli életbe vezető utak homályos utak. Az ész éjben áll, a világnézetek bizonytalanok. De a mindennapok során is kétség és bizonytalanság settenkedik körülöttünk. Ki vezet el az éjben, biztos úton célunk felé? Ki vezet ki az egyre hosszabbá váló, egyre inkább ránk nehezedő sötétségből az újjászületı nap fénye felé?
Ezek az adventi úton járó, a mélység sötétségét megtapasztalt ember kérdései. A keresztény ember soha nem marad egyedül aggodalmával. Imába foglalt kérdéseit Isten nem hagyja megválaszolatlanul. Szent lelke által vigasztal, reményt kelt gyarló teremtményében, hogy az éjszaka hamarosan elmúlik, a világosság közeleg. Ez azonban kötelességet is jelent: úgy rakjunk rendet lelkünkben, olyan életet éljünk, hogy az kiállja a világosság próbáját. Reánk nézve ez azt jelenti, hogy hűségeseknek kell maradnunk a világossághoz, keresnünk kell a testvéri szeretet önfeláldozásával, hogy a segítségre szorulókon segíteni tudjunk.
Advent második jegye a *várakozás.*
Korunk embere mintha elfelejtett volna várni. Nem csoda, hiszen egész életünket az „add meg Uram, de most mindjárt" gondolata szövi át. Erre biztatnak az árusok, kalmárok, akik már idejekorán feldíszítik a koszorút s a fenyőfát, hogy azt a látszatot keltsék, az ünnepre nem kell már várni, ha úgy akarjuk, az éppen ott, éppen akkor, már októberben elkezdődhet. Így történhet meg, hogy a valódi ünnepre elfásultan, fáradtan érkezünk meg, úgy érezzük, semmi újat nem hozhat, mi már mindent megkaptunk.
Meg kell hát újból tanulnunk várni. De mire is várakozunk advent idején? Pilinszky János *A várakozás szentsége* című írásban így válaszol erre a kérdésre: *Jézus születésére várako-*

zunk. Arra, ami már réges-régen megtörtént. Ez a magatartás, ez a várakozás nem új – írja Pilinszky. *A felületen az ember köznapi életét mindenkor könyörtelenül meghatározza az idő három – múlt, jelen és jövő – látszatra összebékíthetetlen fázisa. A felületen igen. De nem a mélyben. Ott, a mélyben mindig is tudta az emberiség, hogy tér és idő mechanikus határait képes elmosni a minőség, a jóság, a szépség és az igazság ereje. Elég, ha a nagy drámákra vagy a nagy zeneművekre gondolunk, melyek titokzatos módon attól nagyok, hogy többek közt alkalmat adnak arra is, hogy a jövőre emlékezzünk, és a múltra várakozzunk. (…) Az adventi várakozás lényege szerint: várakozás arra, aki van; ahogy a szeretet misztériuma sem egyéb, mint vágyakozás az után, aki van, aki a miénk. (…) Advent idején mi arra várakozunk, és az után vágyódhatunk, ami megtörtént, és akit kétezer esztendeje jól-rosszul a kezünk között tartunk. Vágyódunk utána, várakozunk rá (…) és ezzel módunkban áll kiemelkedni az időből. (…) Az adventi várakozás hasonlít a megemlékezéshez, de valóban mindennél távolabb áll tőle. Valódi várakozás. Pontosan úgy, ahogy a szeretet mindennél valóságosabban vágyakozik az után, akit magához ölel és örök újszülöttként a karja között tart.*

Advent harmadik jegye az Istenbe vetett *hit és remény.*

Az a hit, amely a hívő ember Istenbe vetett bizalma, s amely Pál apostol szerint sem más, mint *„a reménylett dolgok valósága és a nem látott dolgokról való meggyőződés”.*

De *mit használ, ha valaki azt mondja, van hite, de cselekedetei nincsenek?* (…) A Jakab levél írójával mi is valljuk, hogy *a hit, ha cselekedetei nincsenek, önmagában halott* (Jak 2,17).

Mit kell hát tennem, hogy cselekedeteimmel alátámasszam azt a hitet, mely az adventi homályban, Istenre figyelő várakozásom során napról napra megerősödik?

Erre válaszol az Ézsaiás könyvéből felolvasott bibliai üzenet: *Egy hang kiált.* Nem ülhetek tétlenül, mert „egy hang kiált”. Kiáltás. Van úgy, hogy örömében felkiált az ember, de leggyakrabban figyelmeztető szó a kiáltás. Isten kiáltása is figyelmeztető, megmentő szó. Ez a bizonysága annak, hogy Ő nem akarja, hogy mi elvesszünk. Kiáltott a próféták, az apostolok által, de kiált ma is és figyelmeztet, hogy válaszd Őt, válaszd az életet. Mert Isten nélkül csak kietlenség van, és kietlenségben elpusztul az élet. Az adventi Lélek nem passzív, hanem tevékeny, sürgető lélek. Mint ilyen ösztönöz, hajt, buzdít a munkára, küzdelemre, és haladásra. Éppen ezért az ünnepi hangulatkeltésen túl, advent lényegét semmiképpen sem karba tett kezű álmodozásban, tétlen várakozásban látom, hanem lelkesedésben és tettre készségben a helyes, szép és hasznos iránt.

Ézsaiás így folytatja: *Építsetek utat a pusztában az Úrnak! Készítsetek egyenes utat a kietlenben Istenünknek! Emelkedjék föl minden völgy, süllyedjen le minden hegy és halom, legyen az egyenetlen egyenessé és a dombvidék síksággá!*

Különös ez a felhívás. E sorok hallatán akaratlanul is a nem bibliai értelemben vett hegyek elhordása és völgyek feltöltése jut eszembe – pontosabban az erdélyi Bözödújfalu és a korábban ott lakó székely emberek tragikus sorsa. A diktatúra borzalmainak egyike volt az, hogy egy könnyelmű tollvonással magyar lakta településeket tüntettek el, így nyomorítva meg az ott lakók életét. A művelet egyszerű volt: gátat építettek s a völgyben addig virágzó magyar falut víz alá süllyesztették. Ma ez Isten és az emberek elleni merényletnek számít.

A prófétai irodalom azonban ezt a képet nem ilyen értelemben, hanem az útkészítés allegóriájaként idézte. A hegyek és a völgyek alatt az emberek és a népek előtt tornyosuló akadályokat értette. A szakadékokat, a természeti akadályokat úgy értelmezték, mint az Isten és ember közötti kapcsolatot gátló tényezőket.

Az útkészítés képe és az út a legtöbb esetben szimbolikusan az ember erkölcsi viselkedésének leírására szolgált az Ószövetségben. Amikor Hérakleitosz azt mondja: *„Az út fel és le ugyanaz”,* nemcsak a hegyet járt ember tapasztalatát rögzíti, hanem a társadalom csúcsait és mélységeit megjárt ember élményét is belesűríti ebbe a képbe. A jézusi mondás: *„mert szoros a kapu és keskeny az út, amely az életre visz, és kevesen vannak rajta”,* egyszerre beszél az ember útkereséséről és az emberi gyengeségekből adódó tévedésekről.

A modern írók közül például Franz Kafka azt vette észre, hogy az emberek félelmükben el sem kezdik keresni az igazsághoz vezető utat. Talán ez a legnagyobb tragédiánk. Így ír erről: *„Ha tehát elindultál az úton, folytasd minden körülmények között, csak nyerhetsz, nem fenyeget veszedelem, hogy a végén lezuhansz talán, ha azonban az első lépések után visszafordulsz, s a lépcsőn lefutsz, mindjárt a kezdet kezdetén lezuhansz, nem csak talán, hanem egészen biztosan."*
A járt utak kényelme és a járatlan utak gyötrelme kettős: vonzó és taszító erővel vonzzák és akadályozzák az embert, hogy elmozduljon valamerre. Pedig akarva-akaratlan, mindegyikünknek végig kell mennie saját élete úján.
Az Isten útjának fürkészői Ábrahámtól Jézusig, a reformátoroktól a napjaink szeretet szolgálatát ellátó egyszerű, de nemes lelkű emberekig más utakon jártak, sok esetben egyedül, magányosan. Volt és van erejük elszakadni a tömegtől, hogy a velük járóknak az isteni törvény és szeretet útját mutassák meg. Időközben aprólékos, fáradhatatlan szorgalommal, mint a hangyák számos hegyet elhordtak. Semmilyen akadálytól nem rettentek meg, s végül győztek, mert az Isten számára készítették az utat.
Amikor a rómaiak meghódítottak egy területet, első dolguk az volt, hogy utat építettek, ezzel jelezték, hogy az a terület már teljesen az övék, és hogy elhozták magukkal a civilizációt. Az útnak, útépítésnek ma is van jelképes jelentése. Egy ország civilizációs fokát elsősorban az utak állapota mutatja. Kétségtelenül, az ember azzal a céllal épít utakat, hogy hamarabb eljuthasson egy másik helyre, hogy könnyebben elérhesse embertársát. Mégis ma valami furcsa történésnek vagyunk tanúi, mert bár az ember látványosan győzi le a távolságokat, valójában mérhetetlen távolságra kerülünk egymástól. Mert utjaink öncélúak lettek. Száguldunk rajtuk, s közben nem látjuk meg a körülöttünk levő dolgokat, Isten csodálatos teremtett világát. Száguldunk, hogy önös érdekeinket minél sikeresebben véghezvigyük. Lehetőleg mindig mindenben másokat megelőzzünk. A *légy mindenben az első, valósítsd meg önmagad* - divatos életformára való felhívás rejtetten magában hordozza a *minden áron, bármilyen eszközzel, bármilyen úton* biztatást is. Ha megkérdezik tőlünk, mi miért állunk be a sorba, hajlamosak vagyunk azt válaszolni, hogy ez az élet rendje, a fejlődő, felgyorsult életnek ez a természetes üteme.
Én most arra biztatlak, élj az advent kínálta lehetőséggel, s állj meg egy pillanatra. Mert az igaz karácsonyhoz nem lehet száguldva, rohanva, fejvesztve megérkezni. Mert az emberi lélek útja csak nagy munkával, kellő odafigyeléssel és simítással válhat teljesen egyenessé, olyanná, hogy rajta az Úr elindulhat feléd s Te Feléje, hogy karácsonykor a találkozás megtörténhessen. Most, amikor Jézus születésének ünnepére készülünk, tudnunk kell, hogy mi milyen úton haladunk, s merre tart a mi életünk. Nem tarthat ilyen, vagy olyan hamis és ismertetlen holnap felé. Mert hitünk szerint az élet nem körforgás, amint azt az örök ismétlődést valló ókori görög filozófiára támaszkodva sokan gondolják. De nem is egy egynemű és végtelen folyamatosság, amint azt a felvilágosodás bölcselete hirdeti. Nem önmagához kanyarodik vissza, sem el nem vész a nihilben. A mi életünk az Istennel való találkozás felé tart, ismert hely felé halad, jól tudott helyre érkezik meg. Karácsonykor Jézushoz megérkezni annyit jelent, mint az ő tanítása által megtalálni az utat, az igazságságot és az életet, mely Istennel való találkozásunk biztos záloga. Mert karácsony nem elvont fogalmi ünnep, hanem egy tagadhatatlan, valóságosan bekövetkező találkozásnak a pecsétje.
Valaha az emberek a világ szemléletén keresztül rátaláltak arra az útra, amely őket az Istenhez vezeti. Ma óriási hegyként tornyosul elénk a világról való tudásunk, és úgy érezzük, elszakít az Istentől. Pedig ezek a hegyek elmozdíthatóak, mert bennünk vannak, ezek a szakadékok feltölthetőek, mert mi vágtuk őket, csak bátorság kell, hogy elinduljunk az igazak útján.
Advent a karácsonyhoz vezető út. Aki pedig Jézushoz, s rajta keresztül Istenhez akar megérkezni, annak kétségtelenül ezt az utat kell választania. Más út nem vezet Hozzá, csak az egyenes út, a másokért való, szolgáló szeretet útja.

Elhangzott Budapesten a Hőgyész utcai unitárius templomban 2004. december 12-én.

Pecze Rózsa

November

Sír és fázik a varjú a fán
Alatta sír a nedves platán
Vállat vonsz: minden reménytelen
Szürke sivárság, szomorúság
Nehéz és fojtó fekete felhő
Éjjeli sötétség, rideg hideg
És nem vesz észre a szembejövő
Az arca lázas, a szeme beteg.
Rejtett ösvényen egyszer csak mégis
Mint álmom legmélyén megjelennél
Életre kelne és énekelne
Őszi esőben
Az egész világ.

Otthon a hegyen

...hol a szél fehér ködfelhőt görget
és hárfaként zúgnak a fenyők
háton, gerincen, völgybe le
ömlik a köd és deres fehéren
keskeny ösvényen
egy régi, egy kedves ismerős jár.
Közelebb érve, látom, nincs arca
a teste átlátszó, és lába sincsen
mint távoli falvak harangja
elhal a hangja
átlépek rajta, csak ködfoszlány.
A fákon rikoltva nevetnek madár-ördögök
a völgyben földig hajolva sír a nyír
és most egy másik szél fordul, fújdogál
vadabb és szomorúbb, arról hegedül
hogy egyedül leszel, mindig egyedül.

Éjféli dal

Ha veled megyek, forog az utca
Részeg csíkokat írnak a fények
Kirakatüvegben nézzük magunkat
Hinni sem merem, hogy újra élek!

HÁROMSZÁZ HAJNAL

„Indultál hozzám, de egyre távolodsz.
Csak remélhetem, hogy feledni nem fogod
a szőnyeget, min repülni indultunk messzire,
s mellettem képzeled rajta a holnapot!” *(Szász Marianne)*

Megállok valahol az álombeli Duna-híd alatt, talán jégtáblákon egyensúlyozom, talán úszom, már szökik az álom, kapkodom foszlányai után, az ébrenlét melegét érzem, kinyújtanám kezem, belesimulnék egy másik meleg testbe, de az a másik meleg test nincs sehol, nincs ott a másik kéz, fölösleges a másik kávéscsésze vagy teásbögre, szóval egyedül vagyok.
Elhagy az életerő, elgyöngülök, halál telepszik a szobára, ráébredek, hogy számára nem évszázad hosszúak a nélkülem töltött másodpercek, mert HAGYTA ÉS HAGYJA, hogy magányosabb legyek a legmagányosabb farkasnál, s felőle akár el is pusztulhatnék a magánytól.
Kapaszkodom az életbe, s ahogy az imént az álom foszlányai után, úgy kapkodok emlékeim után: havas hegycsúcsok, virágbaborult völgyek, rododendron és havasi gyopár, hegyi tulipán és jácint Törökországban, meleg ásványvizes medencék, szivárványszínű tengeri halak – egy pillanatra enyhül a seb, én aztán igazán éltem – de a következő pillanatban az égbeszökkenő hegyeket és Damaszkusz zegzugos sikátorait szívesen felcserélném az itthoni búzatáblák pipacs- és szarkalábmezőire, csak Vele nézhetném. Olimposz, Trigláv, Muszala, Vihren, Moldoveanu… – fogok bele a hegycsúcsok fölsorolásába, ahol valaha jártam – és Libanonban a Fekete Szarv, káprázatos naplementék, pisztrángok a patakban, szikrázóan tiszta és fátyolosan sejtelmes hegyláncok, fény és árnyék játéka, szédületes lesiklás a hómezőkön és kőfolyamokon – folytatom tovább az emlékezést – de akkor, abban a pillanatban a hódítás diadala volt a legfontosabb, a lábaim előtt heverő világ, most pedig tartozni szeretnék valakihez, igazán és mélyen, mint valamikor apámhoz és anyámhoz.
Szombaton szinház, vasárnap gyalogtúra, hétfő este mérkőzés, még nem olvastam el ezt és ezt a könyvet, még megnézném ezt és ezt a filmet – veszem számba az előttem álló eseményeket, amikért esetleg még érdemes élnem – kényeztetem magam, gombamártás vagy hatvan módon, gyümölcslé- és koktélkompozíciók, tele vagyok tervekkel, barátaim vannak egy beszélgetés, egy ebéd, egy kirándulás erejéig, mégis újból elerőtlenedek arra a gondolva, hogy mennyivel színesebb, elevenebb volna mindezt Vele kettesben átélni...

És így ismétlődik ez vagy háromszáz hajnalon át, mielőtt még ködössé válna, semmivé foszlana a csókok emléke és a fájdalomé is. Mint súlyos, fertőzésből fölépült beteget, aki mindörökre ellenállóvá válik betegségével szemben, a háromszáz hajnali halál megvéd a régi láz kiújulásától, és soha többé, amíg világ a világ, már nem lázasodom be a régi tekintet, a régi hang, a régi érintés hatására.

Ruda Gábor

INTERJÚ HAGYMÁS ISTVÁNNAL

Hogyan jellemeznéd művészeti tevékenységedet: fotogramjaidat, illetve „hagyományosabb" alkotásaidat?

Közel áll hozzám az az elgondolás, hogy minden művészet elsősorban „biológiai jelenség", az embernek mint biológiai lénynek természetes szükséglete, egyfajta kényszer, lehetőség, hogy gondolatait, érzéseit, érzelmeit, sejtéseit, félelmeit, örömeit, bánatait „tárgyiasítsa", modelleket alkosson, amelyek egyszerre magukon viselik a külső s a belső világ jegyeit, tükrözik az alkotót, jó esetben minden ember – vagy ha úgy tetszik – minden élőlény egyedi és egyben általános sajátosságait, de ugyanakkor sokat (természetesen jó esetben) elmondanak a „külső világokról" is, ahol a külső világ kitágulhat az anyaméhtől az egész univerzumig is.

Nem látok éles határt ún. művészet és ún. tudomány között, számomra a kettő egy, ill. ugyanannak a valóságnak a különböző megközelítéséről lehet szó.

A fentieknek némileg ellentmondva, de szintén nem áll messze tőlem az a gondolat, hogy művészet mindaz, ami „mű", vagyis mindaz, ami nem természetes módon jött létre, hanem valaki (ember, állat, növény) révén keletkezett és mesterséges, egyben másodlagos.

Ilyetén a fényképeim, legyenek azok fotogramok vagy tájképek, montázsok, egyfajta belső kényszer eredményei, de ugyanez vonatkozik írásaimra is, mint ahogy orvosi- pszichiátriai tényked̄esem is ennek a belső, ösztönös-tudatos kényszernek egyfajta kiélése, manifesztációja, materializációja. A fekete-fehér és színes fotogramok a bensőm és a világ között közlekednek, ennek is, annak is részei, az életút (tao) egy-egy állomásai (zen), fényérzékeny lapra vagy papírra vetett, rögzített tény-képek…

Idestova 17 éve a Muravidék (pontosabban Lendvavidék) nevezhető otthonodnak/ hazádnak. Mi a viszony az új otthon/haza és a fotogram-művészeted alakulása között? Mikor készítetted az első fotogramokat, milyen indíttatással és céllal, hogy fogadta azokat szűkebb és tágabb környezeted kezdetben és hogy viszonyul hozzá most?

Mit is mondhatnék? Egyre világosabb számomra, hogy Kárpát-medencei vagyok, a Kárpátok, az Alpok és a Dinaridák között mindenütt magamra tudok találni, no meg a tenger…

Fotogramokat egyetemista korom óta készítek. Viszonylag kevés technikai felkészültséggel, műszaki felszereltséggel is létrehozhatók, de valahogy a személyiségemhez is közel állnak, hiszen rengeteg lehetőség van előre nem látható megoldásokra, improvizációra, mint a jazz zenében, vagy a szabad asszociációkban… Célja nincs, az indíttatás, mint már említettem, egyfajta belső kényszer (obsessio), vagy ha úgy tetszik: kíváncsiság, játék. A fogadtatás? Magam is csodálkozom: egyszerre ismerős és ismeretlen valamennyi kép, mintha még sohasem láttam volna azelőtt, de valahol, valamikor már megélt emlékeket hoznak felszínre, tehát mégis láttam volna már? (déjà vu). S a közönség? Nem tudom, embere válogatja, nincs fogódzójuk, elbizonytalanodnak, nem tudják, hogy ez mi: mesterséges, természetes, kicsi, nagy, távoli, közeli, mikro vagy makro, mint ahogy én magam sem.

Egyszer Ljubljanában megmutattam őket egy hivatásos fotókritikusnak, azt modta rá, hogy túlhaladottak, ilyeneket már a XX. sz. elején is csináltak, nem elég korszerű, ilyeneket mondott. Hát lehet, hogy igaza van, de hát nálam a korszerűség nem szempont, s ha tényleg túlhaladottak, azt is vállalom, nem lehet mindig újat mondani, én meg szeretem is a régi dolgokat ismételni. Különben is, mi a régi és mi az új? Egyre inkább az a korszerű, ami régi.

Az ún. tájmontázsaimban már talán több a tudatos elem, s a játék arra megy ki, hogy újra egybe lássam, láttassam a mindenséget, hiszen minden egy, minden mindennel összefügg, s a partikularizált, atomizált világ valahogy újra összerakható. Így kapnak a föld, a víz, a levegő, a tűz s a fa tájai emberi, állati, növényi élő arcot, s a sok apró tájacska kerete nem el-

választja, hanem hídként összeköti (mint a kötőszövet) a „képsejteket”, a képsejtéseket… Magam is osztom azt a véleményt, hogy az ún. „primitívek”, a mai naivak, a gyerekek és az elmebetegek alkotásai valami módon átfedésbe hozhatók, talán valamennyit a kollektív tudattalanból jövő ősképek rokonítják. A másik, ami közös bennük, az a tisztaság, ha ennek a szónak egyáltalán van még helye a művészetben, a „tiszta forrásból való táplálkozás”, a nem manipulált és nem pénzorientált világot mutatják be ezek a „nem művészek”, amíg egy menő kritikus-művészettörténész-kereskedő fel nem fedezi őket.

A fentebb vázolt „már láttam valahol” érzés összefügghet az imént említett „kollektív tudattalan” valamilyen módon való jelenlétével. Ugye, sok mindenre „emlékszik” az egyén, és úgy látszik, sok esetben az agresszívabb „emlékek” kapnak megerősítést, így borúlátó vagyok a kultúra alakulását illetően is. Nem tetszik nekem a különböző művészcsoportok (szinte őskori hordaként való) egymás közti marakodása, már-már nem is a művészetről van szó, ill. az a „művészet”, hogy ki, hogyan helyezi magát előtérbe, hogyan érvényesül, hogyan „adja el” magát, mikor „korszerűbb”. Talán – nem mondom, hogy tudatosan és rosszindulatúan – ilyen irányultság bújhatott meg a ljubljanai kolléga reakciójában is. De ez csak egy vélemény volt. Rengeteg kiállításra hívtak, hívnak szerte Európában (én pl. az 1994-es esztergomi biennále katalógusából kaptam először ízelítőt fény-képalkotói tevékenységedből). Fotogramjaid (fotongramjaid) dobozba zárt, energiadús elemi részecskékként keresztül-kasul beszáguldozták a Kárpát-medencét („köztes” Európát) és nem egyszer messzebbre is eljutottak. Tehát sokan értékelik az alkotásmódodat, legyen az „új régi”, akár „régi új”. A tájmontázsaiddal kapcsolatban kérdezném, hogyan alakul a „föld–víz–levegő–tűz” programod, készülsz-e valamilyen konkrét kiállításra?

Teljesen osztom véleményedet a kollektív tudattalan és a „már láttam valahol” érzés kapcsolatáról, ahol a negatív (ahogy te fogalmazod: agresszív) emlékek ugyanúgy helyt kapnak és meghatározók, mint a kellemes, konstruktív, melegebb, ún. libidózus impulzusok, s a kettő mindenkori eredője a legizgalmasabb... A tájmontázsokat elkészítettem, hatalmas, több éves munka (egyfajta összegzés).

Írásaid közül kiemelkedő szerepet játszanak Federico Fellini filmjeinek elemzései. Könyveid közül a *Casanova napja* szerbül is megjelent, részben szlovénre is lefordították. *Utazások Fellinivel* c. kötetedről szlovákiai magyar folyóiratban is *(Szőrös Kő)* megjelent tanulmány. Megneveznél-e valakit (vagy valakiket), aki (akik) utat nyitott (nyitottak) írásra ösztönző késztetésednek? Jelenleg milyen nagyobb művön dolgozol, milyen kapcsolat van irodalmi és fotóművészeti munkamódszered között? És hogy egységes legyen a kép, hogyan függ ez össze pszichológusi, pszichiáteri tevékenységeddel?

Írói tevékenységemmel kapcsolatban hasonlóképpen tudnám megfogalmazni mondandómat, mint azt korábban a képekkel kapcsolatban is tettem. Ebben sem vagyok profi, idestova 10 éve csinálom, vagyis igen későn kezdtem. Filmelemzéseimet is – csakúgy, mint esszéimet – egyfajta belső kényszer szülte, az az igény, hogy a filmekben látottakat, azt a sok titkot, amelynek felfedése magamnak oly nagy örömöt okozott, valamiképpen másokkal is megosszam, kedvet csináljak a mozizáshoz. Rövidebb írásaimban is elsősorban a titok érdekel – az, ami nem látszik azonnal, az, ami a témául választott tárgy (egy kép, egy életmű, egy zenei darab, egy jelenség stb.) mögött rejlik –, s szintén egyfajta örömmegosztási vágy ragadta a tollat a kezembe.
Valószínűleg nem tudnék normális, ún. szépirodalmi műfajokban komolyabb dolgot letenni az asztalra, a vers, az elbeszélés vagy a regény ugyanolyan távol van tőlem, mint pl. a dráma stb. Az esszé (persze ez is komoly műfaj) valahogy határeset (köztes lét), nem is „szépírás", nem is valamiféle tudományos dolgozat, mégis egyik-másik irányba is elviheti az ember gondolatait, érzéseit. Ennek az ún. „köztes műfajnak" megvan az a hátránya, hogy az ún. tudományos körök sem veszik igazán komolyan, de az ún. szépirodalom-művelő mértékadó körök is esetleg csak megmosolyogják, lévén túl „tudományos"… Hogy ér-e valamit? Majd eldönti az utókor.
Írásaimra, csakúgy, mint fényképészeti tevékenységemre és gondolkodásomra meghatározóak voltak Pap Gábor művészettörténész előadásai, amelyeket még egyetemista koromban volt szerencsém hallgatni Debrecenben öt évig, Jankovics Marcell rajzfilmrendező és mítoszkutatót említhetném még meg, mint akinek munkásságát szintén igen nagyra becsülöm. Írásaimban mindkét említett alkotótól szoktam idézni is. Előadásaikat, könyveiket, filmjeiket nagy beleéléssel próbáltam befogadni és mind a mai napig szívesen forgatom alkotásaikat. Mint azt már korábban említettem, orvosi-pszichiátriai tevékenységem, az írás, illetve a fényképezés, noha látszólag messze esnek egymástól, nekem mégis valahogy ugyanarról szólnak: közelebb kerülni a titokhoz, ujjat húzni az ismeretlennel, a látvány mögé nézni, részévé válni valaminek, ugyanakkor megmaradni önálló egésznek. Szétszedni és újra összerakni a valóságot, odafigyelni a részekre, az egészet a részleteken át megélni és az egészet is egy még nagyobb egység részeként érzékelni, összekötni a múltat és a jövőt, a benti és a kinti világokat, a felső és az alsó szférák között közvetíteni, elmondani ezeknek az utazásoknak a történetét, hát valami ilyesmi…

A májusban megnyílt muraszombati kiállításod igen jelentős anyagot, közel 200 képet sorakoztatott fel eddigi munkásságodból, kiváltképp az utóbbi évek terméséből. Szántál-e ennek a tárlatnak valamilyen központi, összefoglaló, illetve határkő jellegű szerepet? Milyen fogadtatása volt a kiállításnak?

A muraszombati galériában májusban megrendezett önálló kiállításom valóban terjedelmesre sikeredett. Ez volt eddigi legnagyobb kiállításom. Soha korábban ekkora teret (a szó konkrét és átvitt értelmében) nem kaptam, éltem hát a lehetőséggel. A kiállítás rendezője, Robert Inhof fiatal művészettörténész maga is sokallta az anyagot, s elismerem, hogy „kiállítás-esztétikai szempontból" hagy maga után kívánnivalókat az összkép.
Tekintve, hogy egységes anyagról van szó, ahol az egyes képeket „össze lehet olvasni", egyik mintegy folytatása a másiknak, nem volt szívem „szűkíteni" a látványt. Való igaz, hogy jobban szeretem a zsúfolt kiállításokat, mint a „levegőseket". Valahogy úgy vagyok ezzel, mint amikor hosszúra sikeredik egy írás, és vastag könyv lesz belőle. Azért azt is el lehet olvasni. Hát ez egy ilyen vastag kiállítás volt. Tudtommal minden eddigi látogatottsági rekordot megdöntött és prolongálták is, mégis megmaradt a szó jó értelmében vett provinciálisnak. A szép sajtóvisszhangok ellenére, az ún. mértékadó körökig vagy körökbe nehezebb a bejutás (nem is mindig egészséges), de azért az ember eljátszik azzal a gondolattal, hogy milyen jó is volna nagyobb centrumokban is megmutatni a képeket. Magyarán, menedzselni kellene a tárlatot, de erre nekem időm, tehetségem nincs és az efféle dolgokhoz szükséges kapcsolatrendszer sincs kiépülve. Ennek ellenére néhány ember tett szóbeli ígéretet arra, hogy esetleg Magyarországon, Vajdaságban vagy esetleg Ljubljanában is volna mód megszervezni egy-egy kiállítást. A képek javarészt az elmúlt néhány évben születtek, beleadtam apait-anyait, úgyhogy tényleg

egy összefoglalásról van szó, vagyis 35 év élet- és fotóstapasztalatát próbáltam belesűríteni minden egyes alkotásba és a kiállítás egészébe. Mire a végére értem, annyira kimerültem, hogy felmerült bennem az is, hogy szüneteltetni kellene a fényképezést, esetleg abbahagyni, mert annak, hogy az ember ismételje magát, nem sok értelme van, újat meg nagyon nehéz produkálni. Majd meglátjuk.

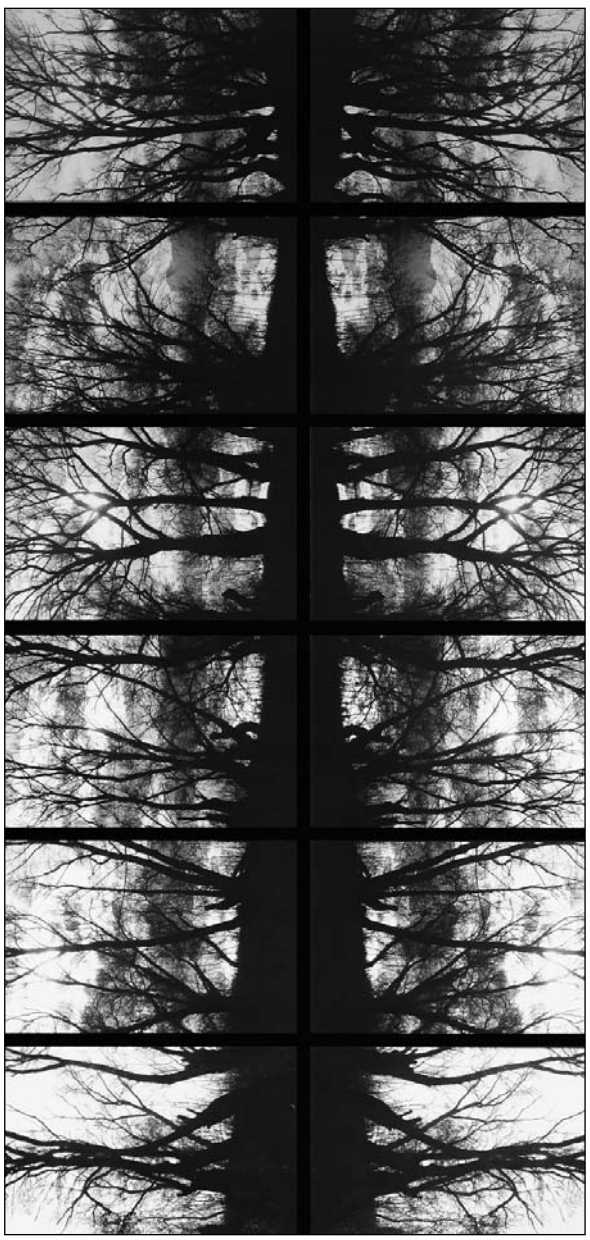

Júliusban közös irodalmi műsort tartottatok C. Toplák János – szintén muravidéki – költő-íróval az Országos Szlovén Önkormányzat Budapesti Kirendeltségén, ahol *Csimpilimpi hová mész? Asszociációk Weöres Sándor Cigány c. verse kapcsán* című írásodat, illetve ezen keresztül sajátos munkamódszeredet ismertetted, elemezted. Milyen meggondolásból választottad ezt a megoldást a szokásosabbnak vehető felolvasás helyett? Célravezetőbbnek bizonyult-e ez az előadási módszer?

Weöres Sándor *Cigány* c. versének elemzését még a kilencvenes évek derekán elvégeztem csillagmítoszi, pszichológiai oldalról. Az a tapasztalatom, hogy felolvasva nem olyan szuggesztív az elemzés előadása, mint amikor (a teljesség igényéről lemondva) tábla mellett rajzokkal, ábrákkal illusztrálva, mint egy pedagógus próbálom a közönséggel megosztani a vers üzeneteit, a poéma által keltett érzelmeket. Természetesen az sem volt közönbös, hogy az előadásra szánt idő is korlátozott volt, 30 perc alatt végig sem tudtam volna olvasni az elemzést tiszteségesen.

Az igazság az, hogy közelebb áll a szívemhez, ha spontánul adom elő a mondandómat, mintha felolvasást tartanék, az esszé műfaja ezt talán meg is engedi, különösen akkor, ha elemzésről van szó.

Megtennéd, hogy vázolnád röviden a csillagmítoszi-pszichológiai elemző módszered főbb jellegzetességeit? Miből döntöd el, hogy melyik műre alkalmazható a módszer, és melyikre nem? Tudnál-e (negatív) példákat is említeni?

Kis kitérővel kell, hogy válaszoljak. Úgy hiszem, hogy az időtálló művek többrétegűek, sokféleképpen értelmezhetők, a bennük rejlő üzenetek hagymahéjszerűen rakódnak egymásra. Ez azt jelenti, hogy maga az alkotó, a művész kell, hogy rendelkezzen azzal a képességgel – és ez egyben tehetségének fokmérője –, hogy ösztönösen vagy tudatosan (legalább így is, úgy is) az alkotásba sűrítse a múltból és a jelenből táplálkozó, de nemcsak a mának, a jövőnek is szóló mondandóit. A műélvező, a befogadó ezt a „koncentrált lényeget", ezt az esszenciát kell, hogy „megeméssze": felhígítva elfogyassza, elemeire bontsa, majd a maga módján újra összerakja és magába építse. Számomra az ember természeti jelenség, de a társadalmat és a kultúrát is úgy élem meg, mintha ugyanannak a nagy természetnek lenne alárendelve, amely a csillagokat mozgatja, a vulkánok

kitöréséért felelős, a fákat növeszti, vagy éppen szerelemre gerjeszt bennünket. Egy határon túl minden mindennel összefügg, s az igazi művész jó, ha nem tudja, hol a határ.
Csakis ezen a réven tartozhatnak össze a pulzáló világegyetemek és a lélek, hiszen pl. a megszemélyesített égitestek egyidejűleg a pszichét mozgató ősképekkel is egylényegűek…
Meggyőződésem, hogy nemcsak a klasszikusok, de az ún. modern művészek sem vonhatják ki magukat ezek alól a törvényszerűségek alól, és ha maradandót akarnak alkotni (kérdés persze, hogy akarnak-e?), akkor szükségképpen a művekbe szublimálják ezeket az ősképeket, legfeljebb azok más köntösben tűnnek elő az alkotások mélyrétegeiből.
Vagyok olyan romantikus (tudom, ez most nem divat, nem korszerű), hogy higgyek az ihletben, az ihletettségben, meg abban is, hogy amikor teremtünk, akkor másvalaki vezeti a kezünkben az ecsetet vagy a tollat, mi magunk csak sejtések révén viszonyulunk a készülő, de az elkészült műhöz is, de ha befogadóként szembesülünk a művészettel, jó esetben akkor is egy határtalanságélmény lesz úrrá rajtunk, a katarzis révén realitáskontrolunk csorbát szenved és újabb dimenziókat leszünk képesek érzékelni. Nem hiszek az ún. természetfelettiben, de a természet látható és láthatatlan ereje, szépsége újra és újra elbűvöl…
Ami a végletek között (konkrétan pl. a csillagok és a lélek között) feszül, ez az, amit azonnal érzékelünk, ezen az ún. manifeszt szinten kerülünk úgymond közvetlen kapcsolatba a műalkotással, itt van lehetőségünk arra, hogy besétáljunk a műbe és levonjuk annak a mára, vagyis az itt és mostra szóló tanulságait, ezen a héjon lehet jelenidejűsíteni a munkát, szembesíteni az alkotást az „aktuálélettel", és jó esetben a kor vegyhatása is leolvasható a műről, mint egy lakmuszpapírról. Ez a tartomány adja meg az alkotásnak az igazi ízét, frissességét. Az archetípusi elemek amolyan konzerválószerei a műnek, s azt a célt szolgálják, hogy az örökkévalóságnak tartósítsák azt.
Visszatérve ezek után a kérdésre, gyakran van olyan érzésem, hogy nem én választom ki a megfelelő művet, hanem azok találnak meg engem, méghozzá mindig az, amelyre éppen akkor szükségem van, nem én döntök tehát, hanem az alkotások csapódnak valahogy hozzám, mert tudják, hogy jó gazdájuk leszek, gondozom őket, mint a jószágokat. A bennük rejlő teljesség s a magam teljessége egymásbaszűrődnek. Ennek az egymásratalálásnak és teljességfúziónak az az eredménye, hogy egyszer csak azon kapom magam, hogy írni kezdek a műről, vagyis az írás számomra nem más (legalábbis ez idáig), mint aktív műélvezet. A mű bennem magára talál, s az öröm, amit kivált, arra ösztönöz, hogy másokkal is megosszam azt szóban, írásban.
Esszéim, műelemzéseim tehát örömírások akkor is, ha történetesen szomorúak. Ezen a réven szedem szét és rakom össze magamnak írásom tárgyát. A műalkotás rámvetül, én meg a műben tükröződöm vissza: abban is, amit éppen elemzek, meg abban is, amit éppen írok: ezekből az oda-vissza vetülésekből most már nemcsak a géppapíron, de fényérzékeny papíron is…
A negatív példákról pedig csak annyit, hogy nem érdemes rájuk vesztegetni az időt. Arra a kérdésre keresem a választ, hogy miért szép valami, és nem arra, hogy miért rút. Ez persze nem azt jelenti, hogy a csúnyát nem veszem észre, vagy hogy tagadnám annak rám való hatását. Emberből vagyok, sebezhető, talán magam is sebzett, gyengébbik énemet vagy a szívem csücskét miért is ne dobogtathatná meg egy csinos kis óriásplakát. Ez, hogy úgy mondjam, amolyan magánügy, nem érzek késztetést ahhoz, hogy feltárjam a világnak, mit érzek, gondolok akkor, amikor autóm elsuhan pl. egy sokfaktoros naptejet reklámozó profi popó-fotó mellett, ugyanis balesetveszélyes a dolog. De sohasem lehet tudni.
Beszélgetésünk elején művészeti tevékenységedet úgy jellemezted, hogy annak különösebb célja nincs, egy belső kényszer irányít, sarkall. Ezt leginkább fotóművészeti eredményeidre érthetted. Írásaidban viszont – akarva-akaratlan – felszínre jön egy bizonyos figyelmeztetés, kiáltás is a gátlástalan konzumipar, a silányságok nyakra-főre való fogyasztása ellen. Gondolok pl. *A mártonhelyi kolosszus* azon soraira, ahol szembeállítod az útszéli, kommersz óriásplakátokat a középkori templomok falképeivel. Van tehát esszéidnek valamilyen, a kultúránk megőrzésére irányuló nevelési célja is?

(Még ha ezért egyes „modernebb” irodalmárok valószínűleg ki is átkoznak – vagy éppenséggel igyekeznek figyelmen kívül hagyni).
A nevelési cél, ami a kérdésben elhangzik, így, ebben a formában sohasem fogalmazódott meg bennem, a dolog nem ennyire didaktikus és előre megfontolt. Írásaimban állást foglalok valami mellett, s ha valaki ebben történetesen nevelést sejt, ám legyen. *A mártonhelyi kolosszus* c. írásomban részletesen kifejtem, hogy számomra miért szebb és több Aquila János középkori falfestménye, mint az útszéli reklámplakátok. Az említett esszében mások mellett az a kérdés foglalkoztatott, hogy vajon van-e esélye a falfreskónak arra, hogy túlélje a fogyasztói társadalom istenét, a pénzt, miután már tanúbizonyságot tett arról, hogy ősképi töltése révén megfelelő helye van a több (tíz)ezer éves pogány mitológiában, és az elmúlt kb. 2000 esztendő zsidó-keresztény kultúrkörben sem idegen.

Szeretném azt hinni, hogy van esélye ennek a túlélésnek még akkor is, ha jelenleg nem a legmegfelelőbb számára a környezet vegyhatása, ti. túl savas minden. Az óriásplakátok számomra a globalizáció manifesztumai, a globalizáció pedig nem kevesebb kihívást jelent népünknek, nyelvünknek, kultúránknak, mint jelentett annak idején pogány isteneink megtagadása és a kereszténység erőszakos felvétele. Szerencsére voltak magyar Kristófjaink, akik átvittek bennünket a túlsó partra. Lehet, hogy most a túlélést az jelenti, ha maradunk magunknak, ha nem megyünk át a túlsó partra, mert jó helyen állunk. Kristófjainknak ezúttal nem bennünket kell cipelniük, hanem másokat áthozni hozzánk…
Hogy hol a helyem a világban, hol a helye mindannak, amit írok, fényképezek, nem látom egészen világosan. Annyit érzékelek, hogy ún. mértékadó irodalmi, képzőművészeti vagy fotós körökbe nem igazán van bejárásom (ez ideig nem is sokat tettem azért, hogy ez másként legyen), mindazonáltal egy percig sem érzem magam ún. kirekesztettnek (vagy ha igen, akkor arról magam tehetek). Valahogy úgy fogalmaznám meg a dolgot, hogy egy külső (elektron)héjon mozgok, egyelőre körbe-körbe karikába…

Pásztor Attila

Hézagok

Virágcsöndben angyalok hallgatása,
Sírnak utánunk félkész dolgaink.
Hézagok várnak csillaghunyorgással
Minket, kikre a Hold kacsint.

Kopársághoz emberült rengetegben
Drága semmikért sokat szenvedünk,
Életünk mellett észrevehetetlen,
Hogy minden fűszál egy kód nekünk.

Morzsává hullt kenyerünk osztozásra,
Száz év érzése bennünk ezredév
S létünkre löttyent planétamagányban
Csak ember helyetti ember él.

Virágcsöndben angyalok hallgatása,
Sírnak utánunk félkész dolgaink.
Hézagok várnak csillaghunyorgással
Minket, kikre a Hold kacsint.

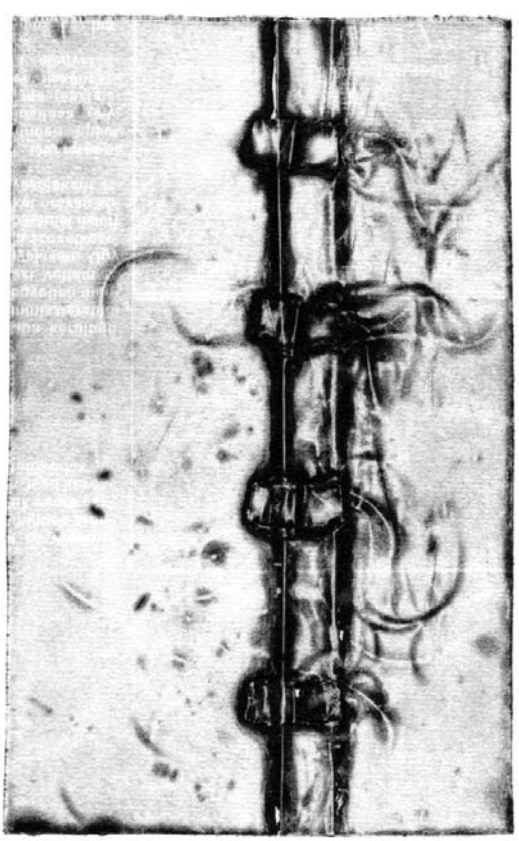

Karosi anzix

„Ócsó mán a pásztor,
Nincsen becsületi,
A nagygazdák előtt
Mind huncut a nevi.

Ha valamije van,
Azt mondják hogy lopta
Ha semmije sincsen
Hogy elkorhelkodta”
(népköltés)

Azt hiszik bőrömbe fértem:
Nem vágnak egy erdőt értem,
Van más, kinek lógó orra
Taknyot ejt az utókorra.
Én még alig túl a húszon,
Koporsómra nem alkuszom.
Minden versem rejtett fegyver,
Az ássa ki, akinek kell.
Hisz a rozsda sose bírja,
Védi őszinteség zsírja.
Leszek mutatótlan óra,
Egy évezred sírásója,
A gödörből fütyölgetve,
Kacsingatok az özvegyre.

Utolsó nyári éj

Pillés, pálinkás hajnalon
Disznó amint szúrásra vár,
Érezve, hogy nincs oltalom
Porkamrába forog a nyár.

Csorgó, udvaros holdgomoly
Fénye minden gyümölcsre héj,
Lángol az égi hangyaboly,
Aranycseppet izzad az éj.

Szelet vonszoló vadludak
Érzik: fajuk kényszere győz.
Hallani még a hangjukat:
Virradatra eljön az ősz.

Ősz, akácok, varjak

Térj magadhoz!
Életed hologrammok védik,
Csak a mindenség lehet
Mi mögül szíved kikevéslik.
Nézd az akácfákat,
Homokba fúrva állnak:
Nem kérkednek, szegénységük
Ajándék a világnak.
Kemények, szívósak,
Szegényeké a létük,
Árnyas kapa-, villanyelek,
Meleg hamu a végük.
Kósza, károgó pernyefelhő:
Águkra varjak ülnek;
Isten-tüdőn koromszemek,
Sötétük tükre az űrnek.
Magadhoz jöttél?
Lásd a varjak sem mennek.
Abogy áll száz éve minden:
Csak könnye vagy a jelennek.

Őszi (n)agytakarítás

A nap kínpadján
Hosszabbra nyúlnak az árnyak,
S a hold-zárójelek
Hosszabb éjekre zárnak.
A töltés mentén síró sor
Csontkezű nyárfa
Zokog, kincsét égrenyújtva
Markába zárja,
Mert ujjai közt homoklón
Folynak a lombok,
A tarlón parázs-füst, mint
Téli trágyadombok.
Galaxisködjei
A csillagporcicáknak,
A tó tükörpadlóján
Nádasokba szállnak.
A szél seprűje elől
Menekül most minden,
A horizonton túl,
S a lét peremén innen.

Isten

Az én Istenem:
Szélső-Isten;
Lökött, s nem választott perem
Helyzet, haza, kor, faj, lélek
Világ fölött inog velem.

Az én Istenem
Nem rém-Isten,
Rőt tábortüzek démona,
De ítélet, vérdíj, élet
Örökkön Egész, vagy soha.

Az én Istenem
Dühös Isten,
Ha bosszantja a nincs rühe,
Bennem új planétát épít
Világteremtő ős-dühe.

Az én Istenem:
Szélső-Isten;
Lökött, s nem választott perem
Helyzet, haza, kor, faj, lélek
Világ fölött inog velem.

Ember és világ parallaxisa

Hol a semmi semmibe ér
Csak ott lehet minden egész
Mi magunk is onnan jövünk
De bennünk semmi sem tenyész

Agyunk ingyen remélne éjt
De szívünk néha vért terem
Ezért nekünk álom se kell
A szemünk tele: két verem

Minden csillag hullásra vár
Az est a fák között zörög
Tűzre vetnénk használt valónk,
Ha tudnánk, hogy a tűz örök.

Szécsi András

A BÁLVÁNY LÁBNYOMA

Fölvezetés: Minden, a művészettel akár csak kicsit is érintkező ember számára ismertek annak problémái. A fölvetődött kérdések időszerűek és nagyon is húsbavágóak: mit veszített és nyert(?) a művészet a kortárs időkben, van-e, és ha igen, milyen a kapcsolat mű és közönség között, mennyiben manipulált ez a viszony? Az esztétikai ízlés formálásában hol a művészettörténész és a műkereskedő szerepe, felelőssége? Van-e igény a művészre, mint emberre, nem lett-e a művész is a társadalom és a Föld parazitája? És egyáltalán: használható-e a *művészet* szó értelmesen manapság? Attól, hogy a szó kicsúszik a definiálhatóság határain túlra, még alkalmazható lenne, egyfajta megfoghatatlan, de működő közmegegyezés értelmében, valamiféle kollektív beidegződés/intuíció által. Jónéhány ilyen működő, de pontosan definiálhatatlan fogalmunk van: szerelem, humor, őrület, stb. Persze, ettől szép a nyelv, kreatív hézagai és amorfsága által. Ha ez nem lenne, költészet sem lenne.

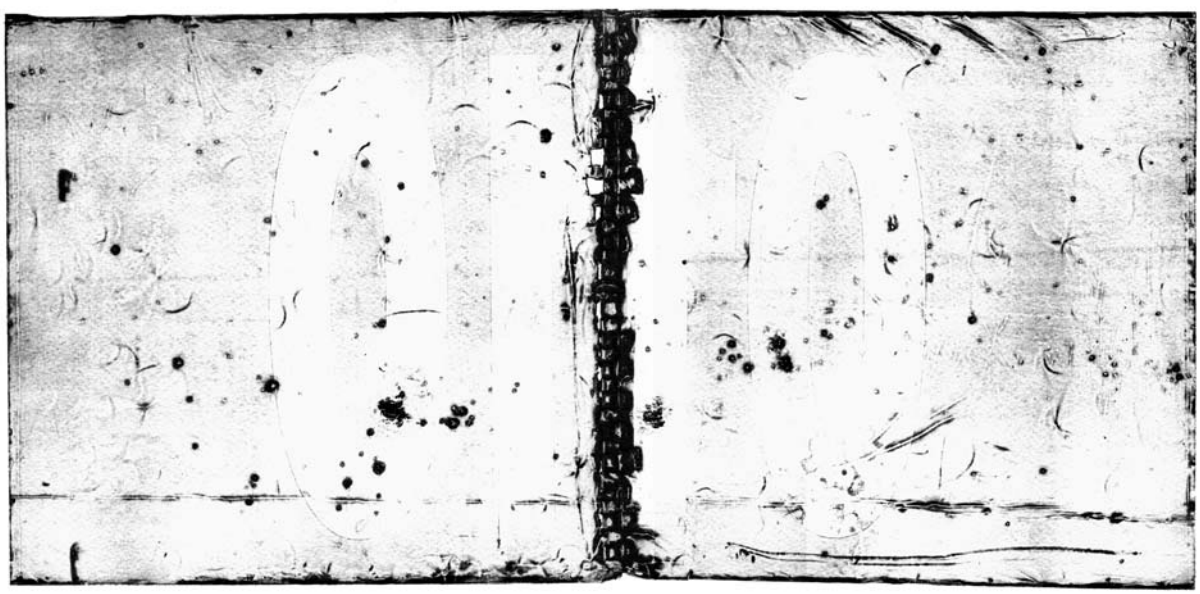

Taglalás: A *művészet* szóval rosszabb a helyzet. Duchamp óta, valamint az új irányzatok és technikák megjelenésével (pop art, mail art, konceptuális művészet, land art, ready made, fototechnika, sokszorosítás, számítógépes alkotás, stb.) mindennemű határ föloldódott tömegcikk és egyedi, gépi és manuális, véletlenszerű és egzakt, intuitív és racionális között. Ebből önként adódik a szigorú és súlyos következmény: le kell mondanunk a műalkotás önálló vizsgálatáról. Milyen elemzés hajtható végre egy piszoáron?! Két lehetőségünk marad a továbbiakban: a mikrokörnyezet vizsgálata, amibe a „piszoár" ágyazódik és az alkotó személyének, gondolatvilágának átvilágítása és értékelése. Hallatlanul fontos következmény ez. Míg a knosszoszi palota trónterének freskói önmagukban meghatározható minőséget képviselnek (a festő személyének ismerete nélkül is), addig a Campbell féle hagymás-paradicsomos húskonzervek mit sem érnek Andy Warhol neve és szignója nélkül. Ha így nézem, hagymás utóízű ételreklám, ha úgy, gyűjtők elérhetetlen vágyálma. Az egyik gasztronómiai rizikó, a másik a bálvány lábnyoma. Összegezve, egyúttal továbblépve az eddigieket: nem az alkotás határozza meg értékét és helyét a művészetben, sokkal inkább a környezet, amelyben exponálódik és annak a pozíciója, aktivitása, kapcsolatvilága, aki létrehozta. Ezért értékítéletünk megfogalmazásakor

(mű–környezet–alkotó hármasságát figyelembe véve) se minősítünk, mert nincs mihez, képlékeny káosz állapotában, fogódzók nélkül a legjobb csöndben maradni. A régi tabukat leromboltuk, újak még nem születtek. Pedig a tabuk nagyon fontosak, pont ezek voltak a fogódzópontok, melyek a hovatartozás hallatlan biztonságát adták. Archaikus megfogalmazásban: hogy hol van a helyünk a világfán. Tudnunk kell a helyünket, minőségben, térben és időben. A tabuk jelölik ki az egyed helyét a közösségben és a világmindenségben. A *hierarchikus helyismeret* központi kérdés. Meghatározza az egész élővilágot s benne az embert. Fontos tudni, hogy milyen viszonyban állunk a ránk ható különböző erőkkel és létezőkkel. A tabuk fölfejtése csábító a művész számára, botránnyszaga van, abból pedig könnyen lehet hírnév, siker, csillogás. A tabuk és a szimbólumok kapcsolata szoros. Utóbbin keresztül fejti ki hatását, erre épül szertartások, rítusok láncolata s kapcsolódik szervesen a mitológiához és a valláshoz. Az ihletet adó vadászterület a művész számára nagy és érzékeny. Bármihez nyúlunk, robban. (Elég megemlítenünk Wladislaw Hasiort, aki hithű katolikusként a keresztény szimbólumok sajátos értelmezésével és fölhasználásával óriási botrányt kavart az erősen vallásos Lengyelországban, mely a művész halálával sem csitult. S a budapesti Lengyel Kuturális Intézetben az *Hommage à Hasior* című kiállítás ugyanilyen okoknál fogva hajszál híján meghiúsult.)
Ha az emberi elme változik és fejlődik(?), úgy ezt a folyamatot követnie kell a tabuk, szimbólumok, mitológiák változásának is. Az egyén és a közösség önfejlődésének kikerülhetetlen állomása ezek lerombolása, majd magasabb szinten újjáépítése. A művészet teljesebb szerephez jut, az alkotók egyúttal mítosz-, és szimbólumteremtővé válnak. Miután a közösségek mítoszteremtő ereje lehanyatlott (ahogy a közösségek is fölbomlottak) marad az egyéni út kikényszerített fölvállalása. Így születnek az individuális mitológiák és jelrendszerek. Ezek hiányossága szembeötlő: strukturáltságuk gyenge, jelrendszerük az avatatlan számára olvashatatlan. A megértéshez a befogadónak ismernie kell a művész lelki- és szellemi habitusát, újra kell értelmeznie a szimbólumokat és ezek kapcsolódásait a művész által teremtett környezethez. Visszajutunk írásunk elején taglaltakhoz: nem elég a mű, kell hozzá az alkotója is. Fölértékelődik a művész, szolgából demiurgosszá lett. A szolgálat és az áldozathozatal pedig nélkülözhetetlen a világ mély törvényeinek föltárásához.

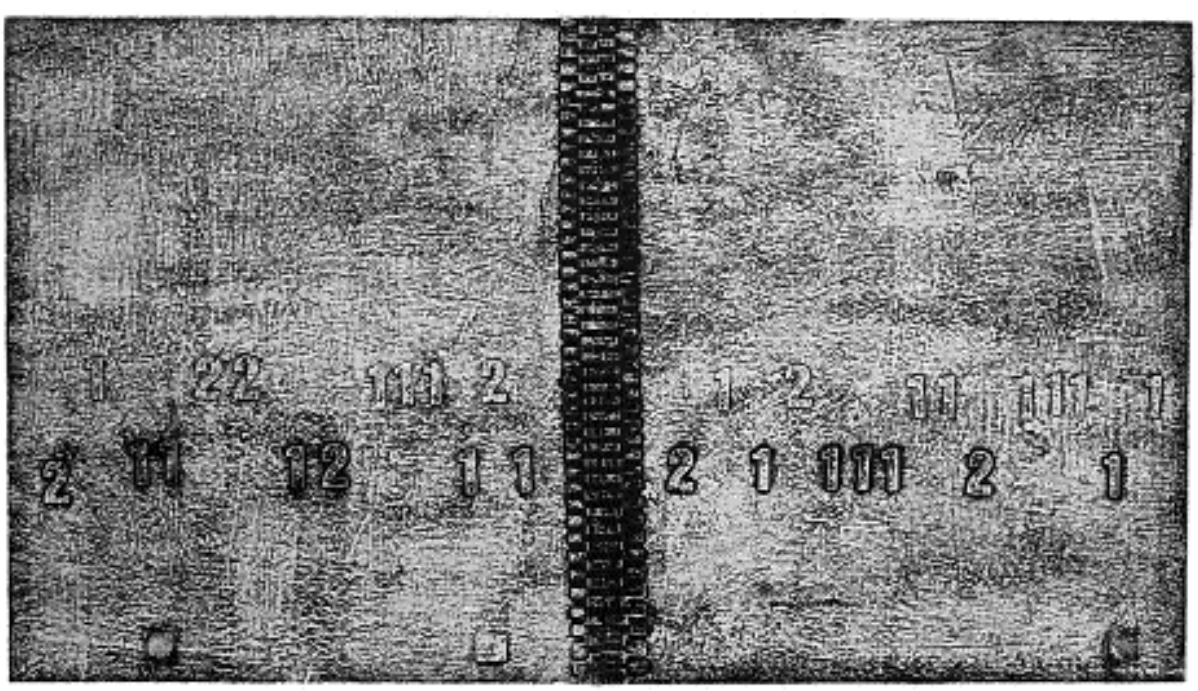

Béki István

A ZABÁLÓKHOZ

(Sebem nyílt seb,
sebemben a féreg,
mint a bűn, úgy nyüzsög
s éhem nyers hús,
szomjam
részegítő vért kíván.)

Kiöblítem a számat
s hogy tisztán lássak,
megmosom a szemem
s nekilátok.

Kihányom magamból
a júdáscsókot,
a kölyökistent feszítő
három szeget,
a sebet ejtő dárda hegyét,

kihányom magamból
a tüskéket, a szálkákat
és mind,
kik sírba vezették
a sok ezer testvért,
kihányom
a rabságot,
a gyilkos gázt,
az akasztottak kötelét,
a golyó által kivégzettek
Veronika-ingét.

Kihányom magamból
a dögevő országot,
a nélkülözést,
a megaláztatást és szomorúságot,
a hazugságot,
a hajladozó politikusokat,
a kaméleonokat,
a tisztességtelen firkászokat
kihányom magamból.

Kihányom
a dögevő várost,
az aluljáró kövén
a légyköpetes roncsokat,
a csonkokat,
a penészes,
húgy- és szarszagú falak között
a magukat árusítókat:
a nőket, férfiakat,
kihányom magamból
a gyermekeket
megnyomorító szülőket,
a megrontókat, a mocskolódókat.

Kihányom
a nagy beetetőket,
a pénz, pénz, pénz,
siker-szemfényvesztőket,
kihányom magamból
a hagyományt nem tisztelőket,
a mindent maguknak akarókat,
a felégetőket,
kihányom
a nagy zabálókat,
kik a fillérekért
bármit és bárkit eladnak
s hagyják,
hogy csontodról a hús lesoványodjon
s neved,
a rögökbe taposva döglődjön.

Kihányom magamból
a fájdalmat, az iszonyatot,
kihányom
a tüdőmet, májamat, vesémet
és a beleket mind,
kihányom
a fogamat,
kihányom
a nyelvemet;

hogy mint nyílt sebben a lárva,
zabáljátok magatokat a halálba.

SZEMBESÜLÉS

Télen, a parton állok.
A folyó nyugtalan nyugalmát,
a jégbe zárt követ figyelem.

Olvad,
süllyed a kő.

A kövön fény,
követ ölel örvény,
kő nyeli a fényt.

Az örvény titok,
vágyat kelt
minden létezőben.

A sodrásba mártom arcom.

Rejtőző légy! — hallom,
mint az olvadó jég;
rejtőző!

mint folyóban az örvény;
rejtőző légy! — hallom,
mint kőben a fény.

Sodrásba mártom az arcom.

Örvény kavarodik,
botladozik a fény.

Fény némasága a sötét,
sötétség nyeli a fényt.
A fény halála, a halál fénye.

Belülről fakad a tűz,
kaput nyit,
az utat mutatja.

Sötétség és fény,
a kapu —
te magad vagy.

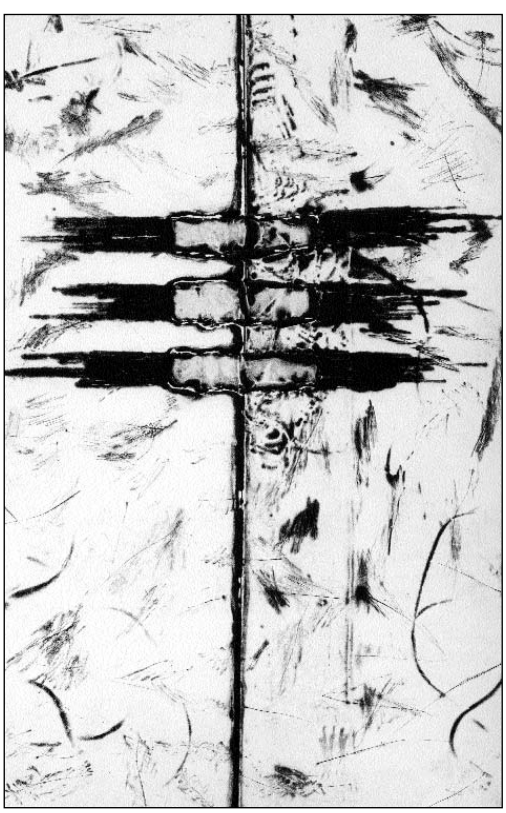

Pásztor Attila

A GERINC TÖRTÉNETÉRŐL VALÓ ÍRÁS

Avagy: mit jelenthet a Gerinc Berei Zoltán alkotó munkásságában

Amit elsősorban itt le kell szögeznem, mint változtathatatlant: Berei Zoltán nekem barátom. Munkásságának művészettörténeti, esztétikai elemzése nem lehet tisztem összeférhetetlenség és hiányos képzettségem okán. Ezt a látszólagos ellentétet – „összeférhetetlen" barátságunk, az, hogy más és más területnek vagyunk katonái – azonos gyökereink, együtt indulásunk okán vagyok jogosult feloldani. Kenézlő homokdombjairól, a Tisza partjáról rajzottunk ki mindketten, és hívó szavunk a világ bármely tájáról megtalálja másikunkat. Így jövök én a senki földjén keresztül az ő hívására most.

Az embert a főemlősökhöz leginkább a felépítése teszi hasonlatossá. A Teremtés során kialakult legcélszerűbb formát örököltük csontvázunk felépítésében is. A tudomány összefoglaló dobozcímkéin mint gerincesek szerepelnek, javarészt erről mit sem tudva, az Életnek különböző megtestesülései, az ember azonban, mivel ő hozta létre a megkülönböztető jelzést, pontosan (?) tudatában van ennek, cselekvéseit azonban nem mindig igazítja adottságaihoz. A gerinc ugyanis felelősséget is jelent. Ezt a vetületet az alábbiakban szükségesnek látom részletezni.

Gerinccel nem csak az élőlények rendelkeznek. Gerince van a domborzat elemeinek, hegyeknek, domboknak, és az ember alkotta dolgoknak is, hajóknak, háztetőknek. Egy azonban biztos: a gerinc páratlan szerv, de önmagában nem áll meg, értelmetlen, s még ha legfontosabb is, mindig valaminek a része. Az összes terhelést, külső és belső erőt képes felfogni, nekik ellenállni, hisz ez a rendeltetése, összefogni a szervezet vázát, ezáltal a részeit, amelyek visszahatnak rá és fenn is tartják. Tartás és fenntartás, függés és összefüggés, egyén és közösség. Szerepéből adódóan tökéletes konstrukció (kell, hogy legyen), a kéznél levő Mindenség legerősebb anyagaiból alkotva. Beépítve nem fejleszthető, állandó, de építhető rá bármi, amit elbír, hajlik vagy törik. Katasztrófája esetén a rendszer nem fejthet ki teljes értékű működést. Pótolhatatlan. Nyelvünk beszédes jellegéből következően azonban a gerinc nem csak testünk, hanem lelkünk kiváltsága is; becsületjelképként is felfogjuk.

Az utóbbi idők történései során nyilvánvalóvá vált, hogy csak az emberek egy részének van fogalma arról, milyen is „gerincesen" élni, tartással, emberi tartással, azonban a „gerinctelenségről" mindenkiben van egy elítélő képzet. A gerinctelenek többsége hiszi, hogy ő is gerinces a szó élettani értelmén felül is – érdemtelenül. A gerinc birtoklása, vagy birtoklásának hite sarkalatos minőségjelző, még a mai értékektől fosztott degradált világban is. A gerinc tehát sors, hűség, tartás, jellem. Hiánya, sérülése, ahogy fizikálisan, úgy mentálisan is alacsonyabb életminőséget eredményez, bármilyen pótlékok, helyettesítők igyekeznek helyét betölteni. Itt kell visszatérnünk a felelősség kérdésére is. Aki gerincet ad valaminek, az felelős is azért. Tartást ad, amely ellenállóvá tesz külső és belső ráhatásokkal szemben. Úgy kell, hogy alkosson, hogy az a gerinc elbírja a ráépülő terhelések feletti erőket is. Berei Zoltán Gerincet adott. Ha tetszik, ábrázolta is a gerincét, amely a hűség hordozója a szülőföldhöz, barátaihoz, önmagához. A Gerincre épülő dolgok megmozdulnak és segítenek kiismerni magunkat ebben az egyre egyöntetűbb látszólagos káoszban.

Végezetül szeretnék kitérni az alkotó ember felelősségére. A természetben az ember egy adott területen a jellegzetestől eltérő tereptárgyak (pl. egyedül álló fa, templomtorony stb.) után tájékozódik, mégsem ezek alapján írja le annak jellegét. Csupán az eligazodást szolgálják az érzékelt egyhangúságban. Ugyanezt a célt szolgálják az alkotó emberek is a környezetükben. Felelősségük határtalan, hiszen eltévedt embereket segíthetnek céljaikhoz. Történhet bármi, az értékes segítség a tájékozódásban nem veszítheti értékét sohasem.

Csajka Gábor Cyprián–Győrffy Sándor

INTERJÚ KALÁSZ MÁRTONNAL

Somberekről, a gyerekkorról milyen emlékeid vannak, milyen község volt?
Ha Somberek neve elhangzik, csak egyet tudok válaszolni, honvágy… Engem mindig odavisz, bár egyre ritkábban… Ez egy dél-baranyai falu, 20 km-re a volt jugoszláv, most szerb határhoz, ahol én 1934. szeptember 8-án születtem. Az apai ág Bácskából, Vaskútról került át Baranyába. Jómódú család volt, de a nagyapám elkezdett inni és akkor átjött Baranyába, és az eladott birtokból még ugyanannyit kapott, mint amennyi eredetileg volt, de hát az ivást folytatta és egy szép napon nem jött haza. Jöttek a végrehajtók, és a nagyanyám ottmaradt két kisgyerekkel, az apámmal meg a húgával. Nagyanyám, akit én a legjobban szerettem a családban, erre a következőképpen reagált: fölöltözött nagyon szépen, bácskai népviseletbe, tehát nem baranyai népviseletbe, fölöltöztette a két gyerekét, bement a városba, Mohácsra egy fényképészhez és lefényképeztette magukat. Ha valaki így reagál, abban már benne van valami a költészetből.
Teljesen. Ez egy művész-reakció!
És itt át kell térnem az anyai ághoz, az anyám családjához, azok két házzal odébb laktak, ők nagyon szegények voltak. A nagyapám bevonult katonának a háború legelején és valamikor 1921 körül jött haza a hadifogságból. Közben az történt, hogy 16-ban meghalt a felesége, az anyám, a nővére meg a kisöccsük ottmaradtak egyedül. 1918-ban az anyámat meg az apámat úgy összehozták – nem volt az olyan nagy szerelem –, összeházasodtak, és amikor a nagyapám, az anyai nagyapám hazajött, akkor ott találta a családot, ott találta a lányát – mert a másik nagynéném csak utána ment férjhez – és akkor gondolt egyet és elvette a nászasszonyát, az apai nagyanyámat.
Ez dupla házasság volt…
Igen. Az én gyerekkorom nagy fejtörése, rejtvénye, rejtélye az volt, hogy másnak ugye két nagyanyja és nagyapja van, nekem egy nagyapám van és egy nagyanyám, a nagyapám az anyám apja, a nagyanyám az apám anyja, és mégis házasok. Ültem és ezen gondolkodtam. Az apám tanult volna – ezt később felnőttként tudtam meg az ő gyerekkori barátaitól, mert ő nagyon keveset beszélt életében önmagáról – és ez az egész neki nyilvánvalóan nagyon terhes volt, napszámos meg zsellérélet, meg földet bérelni…
Szigorú volt-e vagy csak szűkszavú?
Ő csak szűkszavú volt, szigorú attól volt, hogy nem beszélt, illetve annak hittük.
Gyerekkorodban a németség mennyire volt jelen? Német származásúak vagytok, eleve németül beszéltetek. A népességnek milyen volt az aránya? Úgy tudom, szerbek, németek, magyarok, laktak ott. Hogy jöttetek ki egymással, hatott-e ez a későbbiekben rád?
Én nem szoktam embereket megkülönböztetni, de a falu változó volt, mert amikor utánanéztem a falu történetének, volt olyan idő, hogy 30% volt a szerb lakosság és magyarok alig voltak. Amikor én gyerek voltam, akkor 5-6 magyar család volt, a szerbek többen voltak, de az egész falu tulajdonképpen egy nyelvjárást beszélt, ezt a német nyelvjárást. A szerbek is meg a magyarok is egymás között az utcán. Az iskola is német volt, és nem tanultunk meg magyarul. Az apám, aki nagyon jól beszélt magyarul, próbálkozott mindig a nővéremmel meg velem, próbálta nekünk magyarázni, hogy magyarul kell tudni. De az iskola azért volt német, mert volt egy iskolarendelet 1921-ből vagy 22-ből, hogy ahol kisebbségek vannak, ott a kisebbségek megválaszthatják az oktatás nyelvét is, ez a törvény nemcsak a német kisebbségre vonatkozott. A csapda ebben az volt, hogy a helyiek döntötték el, mi katolikusok voltunk, az iskolák is az egyház iskolái voltak, volt egy szerb iskola egyébként.
Akkor gyakorlatilag a magyar gyerekek is a német iskolába jártak.
Igen, persze volt magyar olvasás meg magyarórák is, de szinte mindent németül tanultunk. A tankönyvek is azok voltak, csak a tanítók, azok ugyan – egy-kettő kivételével – német származásúak voltak általában, de magyar tanítóképzőt végeztek, igazán nem tudtak magas fokon németül,

így hát ilyen felemás állapot volt ez. Azért nevezem csapdának, mert se németül nem tanultunk meg igazán, se magyarul, és az volt a gyakorlat abban az időben, hogy a hivatalokba lehetőleg olyan embereket tettek, a járási hivatalokba is, akik értették a kisebbségi nyelveket, vagy inkább nyelvjárásokat. A pap, aki bácskai német volt, próbálkozott azzal, hogy javítson valamit a mi nyelvtudásunkon. Ő órákat is tartott, elég hamar kiszemelte azokat a gyerekeket, akik olvasni szerettek. Hatalmas könyvtára volt, volt egy magyar része a könyvtárnak és volt egy német része. És volt még egy olyan rész – mivel népművelőnek is tekintette magát – amit kölcsönözni lehetett. Nekem verseket adott mind a két nyelven. Így elég hamar elkezdtem én is a versírással próbálkozni.

Az első időkben melyik nyelvet használtad? Vegyesen, vagy a magyart? Amikor középiskolába kerültél Pécsre, akkor milyen szinten beszélted a magyart?

1944 őszén jött a front, tehát átjöttek a Dunán az oroszok, a szerbek, bolgárok, egyszer csak ott volt, és attól a pillanattól kezdve minden magyar volt, az iskolában, mindenütt. Nekünk eleinte nehéz volt, de nagyon hamar megtanultuk. Az én történetemhez hozzátartozik, hogy néhányan elmenekültek az oroszok elől.

A kitelepítés mennyire érintette a te faludat?

Nálunk a kitelepítés később kezdődött. Először volt egy önkéntes távozás, de 45-ben már megjelentek a bukovinai székelyek a nyár végén és ezt a helyzetet úgy oldották meg, hogy betelepítették őket a jobbmódú házakba, és elvben ugyan ott maradhatott volna mind a két család, de a gyakorlatban ez lehetetlen volt. És a németek, akiket kitettek a házukból, azok vagy a présházban, vagy a rokonoknál húzódtak meg, vagy elmentek Mohács-szigetre. Nálunk volt egy mondás, hogy mindenkinek van egy magyarja. A mi 3-4 német falunkat magyar falvak vették körül, meg Mohács-sziget, az a tanyarendszer, ahol magyarok voltak és sokacok, a katolikus szerbek. Ott voltak még a bukovinai székelyek, akik gyönyörű szép archaikus nyelvet hoztak magukkal. Őket betelepítették a Bácskába, szerb helyekre, amikor jöttek a szerbek, menekültek és letelepítették őket Tolnában, Baranyában és Felső-Bácskában néhány családot.

Én viszont rájuk ragadtam, mert jól akartam tudni magyarul és teljesen elbűvölt az ő nyelvük, és a dallamuk. Én ilyen színes magyar nyelvet máshol nem tudtam volna tanulni és hihetetlenül boldog voltam. Azon kívül ösztönösen – nyilván később tudatosan – már mint középiskolás, elkezdtem szótárakat olvasni. Ezeket olvastam regény helyett is. Próbáltam mindent használni, hogy abból valamilyen épkézláb magyar nyelv legyen.

Lassan elérkezünk azokhoz az évekhez, amelyek igen sok drámát is jelentettek az életedben a falubeliekkel, a rokonokkal, a családoddal együtt. Arról is beszéltünk, hogy az a pap is erőteljesen motivált és hajtott téged az irodalom felé, de tudjuk, hogy vannak másféle nagyon erős benyomások, amelyeket nehéz tipologizálni vagy formalizálni. Egy látvány, egy hang, egy kép, egy szó, egy időjárási helyzet megélése a természetben. Tehát milyen erős benyomásokra emlékszel, amiről ma esetleg már tudod, hogy olyan különös fogékonysággal vetted, hogy ez magyarázza azt, hogy költő lettél.

Nyilvánvalóan mindvégig volt bennem egy fokozott érzékenység. Visszatérve 1945-re, az apám hatása igazán akkor kezdődött. Az apám nem került fogságba, ill. fogságba került, de Ausztriában, valamilyen szükségkórházban volt, és onnan jelentkezett, aztán az anyám meg a nagyapám elutazott érte. 1948 tavaszán meghalt. Dolgozni nem tudott, állandóan beteg volt, viszont megpróbálta az olvasást, és az írást. Én hordtam neki a könyveket, később láttam egy dolgozatfüzetét, gyönyörű szép dolgozatokat írt a tavaszról, kirándulásról, úgyhogy nekem egyre inkább az a meggyőződésem, hogy tudott volna írni, már benne volt a költő. Elkezdtem kis verseket írni, és ha a megfelelő magyar szót nem tudtam, akkor megkérdeztem az apámat, hogy mit jelent. Én mindig magyar verseket akartam írni. Számomra a legfontosabb József Attila volt, és Illyés Gyula. Nagy *Vigília*-olvasó voltam.

Ezek táj-és élménycentrikus versek voltak?

Igen, de kicsit mások voltak, mint amilyen az első kötetem lett 1955-ben, mert akkor az Illyés-hatás volt erősebb, a tájköltészet, úgyhogy én ezzel az első kötetemmel egy kicsit kritikus vagyok.

Mielőtt az első kötethez érkeznénk, hogyha mondanál egy pár szót a gimnáziumi évekről, Ágoston Juliánnal való kapcsolatodról, ill. egy kicsit később Csorba Győzővel való ismeretségedről. Hogyan kezdtél el publikálni, és hogyan jutottál el az első kötetig?
Igen, a gimnázium is érdekes, mert mielőtt bekerültem, Mohács-szigeten voltam tanyasi kis cseléd egy évig. Annak két oka is volt, előtte a család nem nagyon érezte úgy, hogy engem tud taníttatni, meg a származásom miatt nem is nagyon lehetett. Viszont a tanító is, aki nagyon jó pedagógus volt, meg a pap is, akkor kezdtek úgy föleszmélni, hogy ezt a gyereket valahogy el kellene juttatni középiskolába. A tanító Mohácsra, a pap Pécsre ajánlott a kapcsolatainál fogva. Egyébként mind a kettőnek nagyon szép német neve volt, a papot Printz Bálintnak, a tanítót meg Hatmayer Konrádnak hívták. Végül is a pap lett erősebb ebben az ügyben és ezt egyáltalán nem is bánom, mert akkor még léteztek a ciszterciták és azok sokkal jobb tanárok voltak, mint amilyeneket a mohácsi gimnáziumban találtam volna. A ciszterciták, többek között Ágoston is, aki Egerből került Pécsre, nem a Nagy Lajos Gimnáziumban, hanem a Hittudományi Főiskolán tanítottak. Kiszemeltek maguknak egy csomó gyereket és ahol a szülők beleegyeztek, azokat magukkal vitték az ún. Szemináriumba, és ott voltunk két évig. Én is mentem, mert a hátam mögött a pap meg az anyám összeszövetkezett, hogy belőlem papot csináljanak, de én egyáltalán nem bántam, mert ezek között a tanárok között hihetetlenül jól éreztem magam. Aztán a második év végén arra ébredtünk, hogy éjjel elvitték az ÁVH-sok a tanárainkat és szétoszlattak bennünket. Hazaküldtek, de módot adtak, hogy az állami iskolába bekerüljünk.

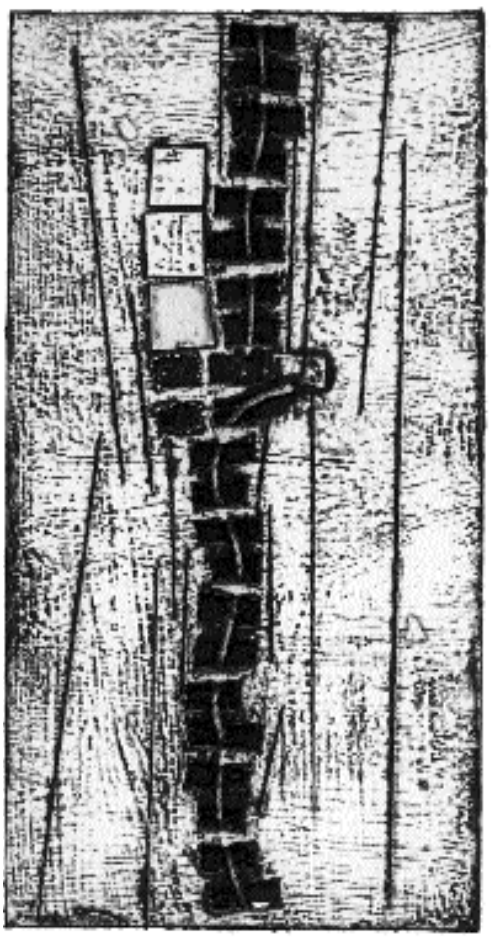

Viszont ezalatt a két év alatt fiatal, nagyon fogékony korodban sikerült egy olyan iskolát kijárnod, ami mind erkölcsi, mind szellemi értelemben valószínűleg lényegesen magasabb vagy jobb szintű volt, mint egyébként egy általános gimnázium lett volna.
Igen, ebben biztos vagyok, mert kiderült, hogy az állami gimnázium nem volt annyira ínyemre és Ágoston Julián elég hamar felfedezett engem versíróként. Csináltunk egy irodalmi szakkört és én ott fölolvastam a kis verseimet, állandóan segített, olvasnivalóval meg tanácsokkal és egy szép napon azt mondta, hogy na most akkor legépelünk néhány verset és elküldjük Rónay Györgynek a *Vigíliába.* Attól kezdve én tulajdonképpen kapcsolatba kerültem egy nagy szerkesztővel, Rónay Györggyel, aki nagyon lelkiismeretes volt, és mindig, ha küldtem neki kéziratot, akkor írt egy nagyon szép összefoglaló levelet. Az első versem 1953-ban ott is jelent meg, a *Vigíliában.* Elkezdtem verseket küldeni a *Dunántúlnak.* Egy napon aztán levelet kaptam Szántó Tibortól, aki akkor a Dunántúl főszerkesztője volt, hogy menjek be, akkor találkoztam Csorba Győzővel először és Szántó Tiborral, Galsaival és másokkal, Gáll Pistával, aki ott költőként kedte. Egyszerre hét versemet közölték, azzal, hogy egy fiatalt úgy kell bemutatni, sok verssel, hogy meg lehessen jegyezni a nevét. Várkonyi Nándorral egyszer találkoztam, ugye ővele csak levelezni lehetett. Úgy kerültem az Egyetemi Könyvtárba, hogy Győző elvitt.
Csorba Győző akkor már ott dolgozott az Egyetemi Könyvtárban?
Nem, a Megyei Könyvtárban, csak átmentünk Várkonyihoz és akkor bemutatott engem. Az ő műveit mi igazán csak később ismertük meg, de tudtuk, hogy kicsoda. És rettenetesen jól

éreztem ott magam. Az addig hallgató nagy költők, mint Szabó Lőrinc meg Weöres Sándor ott szólaltak meg szinte először, Weöres mint hajdani pécsi, rendszeresen küldte a verseit, úgyhogy gyönyörű szép világ volt az nekem. Szigetvárról jártam be Pécsre, de ez aztán 1956-tal véget ért, illetve 57-tel, a *Dunántúl* megszünt, Szántó Tibort letartóztatták és valamikor 58-ban szabadult. Akkor úgy éreztük, hogy sok minden nem tart már itt bennünket és egymás után följöttünk Pestre. Akkor ugye mindenki Kormos Pistához ment, Fodor András nekem is ezt ajánlotta és az ember lelkének nagyon jó volt bemenni Kormoshoz a New York Palotába, a Mórához, és akkor megjelent Kormos, akit én addig nem láttam, csak a verseit ismertem és szerettem. Gondolkodott pár percig, azt mondja: Sárközi György verseit ismered? Mondtam: igen. Szereted is Sárközit? Mondtam: igen. Hát jó, akkor csináljuk a következőt: bemész a Széchenyi Könyvtárba, kiírsz ennyi meg ennyi terjedelmű verset, behozod és mi majd legépeljük. Majd kell egy kis bevezetőt vagy utószót írni hozzá, arra készülj föl, és a Gyöngyszem sorozatban a Sárközi-kötetet így válogattam. Valaki szólt, hogy a Falurádióban lehetne dolgozni, keresnek valakit, aki szép, hangulatos riportokat csinál, és ebből én évekig megéltem, másrészt megismertem az egész országot. 1958 őszén megnősültem, 59-ben megszületett a fiam. Akkor már az Európa Kiadónak dolgoztam, fordítottam, korrektornak alkalmaztak.
Mindenki félt a verseskötetektől, én ezeket csináltam, és Vas István kitüntetett azzal, hogy mondjuk benyitott a korrektori szobába és mondta, hogy itt van ez a verseskötet, szerkeszd meg, jobban értesz ehhez, mint én. Tekintélyem is lett ettől, és később, amikor ez a korrektori időszak lejárt, akkor német könyveket szerkesztettem.

Kiket fordítottál abban az időben?

Főképpen ún. NDK költőket fordítottam és a barátságaim is így kezdődtek, mert az NDK mégsem volt teljesen olyan, mint ahogy mi itt Magyarországon gondoltuk, és nagyon jó NDK költők voltak, mint Johannes Bobrowski vagy Kunert vagy Fühmann vagy Peter Huchel, és ezek ugyan be voltak tiltva, de ez a *Nagyvilágot* nem érdekelte, hogy Németországban Walter Ulbricht betiltatta Huchelt vagy házi fogságba került szinte. Aztán elkezdtem prózát fordítani, volt az a híres Hochuth-darab, *A helytartó,* azt fordítottam le.

Tehát amikor 1964-ben Berlinbe mentél, akkor már ott gyakorlatilag kialakult kapcsolataid voltak a fordítások révén, vagyis nem egy idegen környezetbe kerültél.

Előtte már háromszor kint voltam két-három hétre és megismerkedtem velük, meg ők is jöttek Magyarországra, mert érdekelte őket a magyar irodalom, és ők is próbáltak – főleg Fühmann – fordítani, József Attilát, aztán Radnótit, úgyhogy az alatt az egy év alatt nagyon sokat tudtam úgy dolgozni, hogy segítettem nekik, nyersfordításokat készítettem.
Ez egy ösztöndíj volt, aztán beosztottak az egyik könyvkiadóhoz, ahol arra használtak engem, hogy ha magyar könyveket kaptak, akkor ún. lektori jelentéseket írtam, hogy értelmes-e ezzel tovább foglalkozni. Volt nekik egy magyar lektoruk, de az nem győzte, és így – akkor 30 éves voltam – nekem ez nagyon érdekes év volt. És 64 amúgy is fordulatot jelentett ott, mert Biermann és mások is akkor indultak. Kunert ugyan el volt tiltva, de gyönyörű verseket kezdett írni, hát miért ne, úgyse jelenik meg. Akkor írta azokat a verseket, amikre később aztán az életműve alapozódott, addig is írt ő jó verseket, de ezek ellenzéki versek voltak. A *Nagyvilág* engem mindig fölhívott, hogy fordíts nekünk valamit, és én lefordítottam ezeket a verseket, megjelentek a *Nagyvilágban.* A Humboldt Egyetemen volt egy finnugor intézet – most is megvan – és ott mindig volt 8-9 gyerek, aki elég jól megtanult magyarul, és a finnugor intézet járatta a *Nagyvilágot.* Ezek szorgalmasan olvasták és mondták a német szakosoknak, hogy gyerekek, olyan Kunert-verseket olvastunk… és visszafordították nekik németre. Aztán emgem is meghívtak és ott beszélgettünk, úgyhogy ilyeneket lehetett csinálni. Berlinben még máig emlegetik ezeket a dolgokat.
Az igazi berlini időszakom az 1971-től 74-ig volt, amikor elindítottuk ott az intézetet, amelyik most Collegium Hungaricum lett. Akkor még működött a Kulturális Kapcsolatok Intézete és annak elnöke Rosta Endre, aki valaha Aczéllal együtt volt börtönben és ennélfogva több lehetőséggel rendelkezett. Ő tudott rólam és azt mondta, ilyeneket kell kiküldeni. Nagyon szép munkát lehetett ott

négy éven keresztül csinálni, a mi intézetünk kicsit így az ellenzék fóruma lett. Persze kellett egy megfelelő igazgató, aki a betiltott írókat sorra engedélyezte. Úgyhogy ez volt az első németországi időm. Ott kezdtem újra verset írni, és hiába volt az ember bezárva, televízió volt, és voltak könyvek, amiket a nyugat-berliniek azért áthoztak. 1964-ben jelent meg a *Változatok a reményre* c. kötetem, és tulajdonképpen innét számítom azokat a verseket, amiket mindig szerettem volna írni.

Ezt a kötetet összegzésnek tartod az addigi életművedben? Válogatott versek voltak?

Nem volt válogatott, csak más hang volt és ezt a kritika észre is vette, és amikor tavaly a Szent István Társulatnak csináltam egy válogatott kötetet, akkor ott abba is hagytam, csak odáig mentem vissza. Itt éreztem először, hogy nekem közöm van a német kultúrához is, viszont szellemileg magyarrá váltam, és akkor gondolkoztam először azon, hogy nekem tulajdonképpen két anyanyelvem van, az egyik ugye az, amit a gyerekkoromban megtanultam és a szellemi anyanyelvem, a magyar. És ezt magam számára így is tartom mindmáig.

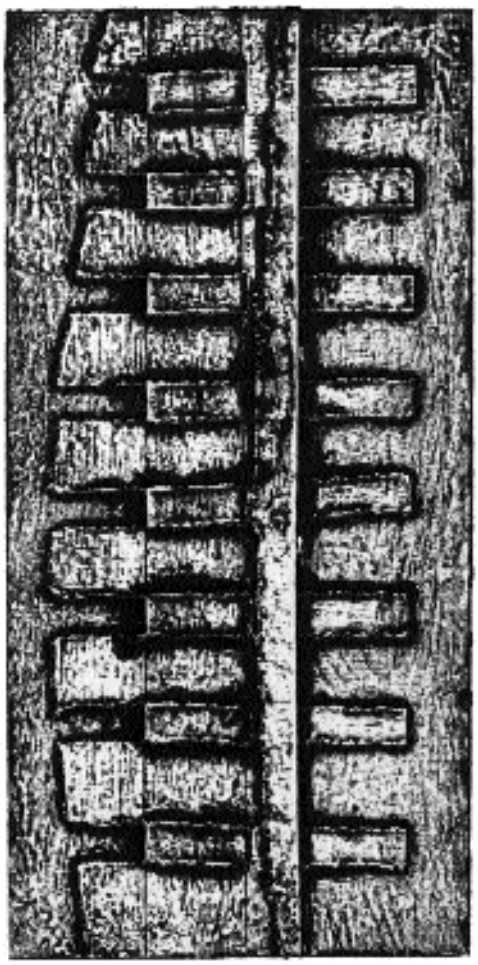

Nemcsak verseket, hanem prózát is írtál. Önéletrajzi regényedben, a *Téli bárányban* visszanyúlsz a gyerekkorhoz, a családhoz, a németséghez. Amikor ezt írtad, mennyire voltál tudatában ennek a kettősségnek? A kettős anyanyelvnek, a kettős identitásnak? Ennek a sugallatára írtad, vagy pedig ennél prózaibb okok miatt?

Az NDK-ban sok mindenkivel találkoztam, sok kitelepítettel is, mert az NDK-ba is telepítettek, az én falumból inkább az NDK-ba, mint az NSZK-ba. Egy nap elkezdtem önéletrajzot írni, több mint száz flekket megírtam, de nem éreztem, hogy ezt akarom írni, úgyhogy eldobtam. A 70-es évek végén kezdtem megint, előbb az apám kezdett foglalkoztatni és akkor gondolkodtam, hogy nem regényt, hanem krónikát kellene írni és el kellene mondani, mi volt ennek az igaz története. Mert amit hivatalosan megjelentettek, amit az emberek tudtak, hogy mindenki fasiszta volt. A sógorom nekem rengeteg mindent mesélt, egyszer tréfából mondtam neki, meg fogom írni. Akkor találtam ki ezt a két családot, illetve sokat nem kellett kitalálni, mert végül is a saját családom meg a sógorom családjának a történetét próbáltam ötvözni. Két valódi figura van, ott nem tudtam eltérni, az egyik az apám, a másik meg a sógorom anyja. Az érdekelt elsősorban, hogy ennek a népnek a története hiteles legyen és ilyen értelemben persze önéletrajz.

Később folytattad a *Tizedelőcédulákkal.*

Nem lehetett tudni, hogy mi lesz ezzel, mert Aczél nagyon fölbőszült azon, amikor Mészöly Miklós egyszer megírt egy ilyen történetet. Tilkovszky Lóránt hivatalos könyvei voltak a mérvadók, és azt mi tudtuk, hogy az nem így volt. De azért minden különösebb akadály nélkül 1986-ban ez a könyv megjelent, sőt még József Attila-díjat is kaptam rá 87-ben, és aztán 92-ben németül is megjelent, elég nagy siker volt. Aztán a *Tizedelőcédulák:* 1991 elején kiküldtek Stuttgartba, az ottani intézet igazgatójának. Akkor, amikor idejött a Goethe Intézet, akkor még két Németország volt, hát legyen az NSZK-ban is valahol egy intézet, és az Stuttgart volt. Viszont egy idő után rájöttem, hogy itt van ez a rengeteg kitelepített ember és azt szeretném megtudni, hogyan éltek ők itt. Kiderült, hogy Tübingenben van az egyetemen egy intézet, ahol sok mindent el lehetett olvasni,

amit Magyarországon nem. Az 1946-os parlamenti jegyzőkönyveket is ott olvastam – melyekben a kitelepítésről volt szó – nem Magyarországon, másrészt rengeteg emberrel tudtam beszélgetni. Arra készültem, hogy ebből majd regényt írok, de ez az anyag olyan izgalmas volt, hogy egyszerűen nem tudtam ellenállni, elkezdtem írni. Érdekes volt a visszhangja, és akkor rájöttem, hogy nemcsak a kitelepítésről, hanem azoknak az embereknek a németországi életéről is írni fogok. Az első része a könyvnek a múltjuk, hogy hogyan kerültek ide, a második rész, hogy hogyan kerültek vissza. *Tizedelőcédulák* azért lett a címe, mert amikor az emberek megtudták, hogy mire készülök, előszedték a családi krónikákat és elküldték nekem. Egy németkéri családtól, Orova Ignáctól kaptam egy történetet, közvetítéssel. Hanák Ottó volt ott az iskolaigazgató, vele nagyon jó barátságban voltunk, rajta keresztül kaptam. Orova Ignác leírt egy történetet, hogy az egyik őse, egy fiatalember 1848-ban elment népfelkelőnek, katonának önként, aztán 49-ben osztrák fogságba került. Bevitték a földvári várba, ahol megtizedelték őket. Azt nem úgy csinálták, hogy tízig számolunk, hanem cédulákat vágtak, betették egy nagy edénybe, kilenc fehér és egy fekete cédulát, és akkor, aki a feketét húzta, ugye az volt a tizedik, és azokat kivégezték. Szóval ez a tizedelőcédula. Ezt olyan megdöbbentő és példázat erejű dolognak éreztem, hogy ezzel kezdődik a könyv. Nagyon szerettem Némerkérre járni az Orováékhoz, a Hanákékhoz, csak Ottó már súlyos beteg volt. Még mindig nem adtam föl, hogy majd regényt írjak, ezek az emberek nagyon sokat meséltek. Itt megint ez a dilemma, és ezt kellene megírni, hogy ezek a németek németek voltak, vagy magyarok voltak, kik voltak? Bikácson hét vitéz volt, mind a hét sváb és mindegyik magyarosított. Kint találkoztam egy Sipos nevűvel, vitéz Sipos Ádámmal, aki nem forgatta vissza a német nevét, amikor kitelepítették és olyan megrendítő dolgokat hallani aztán, hogy ő Magyarországra nem tud visszajönni, még a nővére temetésére se jött vissza. Ők a családban magyarul beszéltek és most is csak magyarul hajlandó velem beszélni. Szóval ilyen hangulatban írtam tulajdonképpen ezt a könyvet, és ha ebből regény lesz, akkor ennek az lesz a kódja, hogy mi ez a „képtelenség", hogy itt van egy nép, amelyik német, de mindenhol azt mondja, hogy magyar. Mire átlépi a határt, addigra magyarrá válik, és mindegyik magyarul akar beszélni, ennyi idő után is. És mindegyiknek honvágya van Magyarországra, azóta is. Tavaly őszszel meghívtak egy kulturális ünnepségre, ugye a *Tizedelőcédulákat* mindenki megvette, meg aztán lefordították közben németre is, de még ott álltak, hogy nem dolgozik tovább? Hogy nem dolgozol tovább? Már Berlinben úgy határoztam meg magamat, hogy két anyanyelvem van: egy anyanyelvem és egy szellemi anyanyelvem, a magyar. Csak ez nem olyan egyszerű, és az ember öregszik. Ha egyáltalán még prózát fogok írni, akkor ezt szeretném megírni, és hát *A rózsafestő* című kötet meg előtte a *Sötét seb* című tulajdonképpen szintén erről szól. Ezeket kint írtam, vagy még kint kezdtem el írni.

A versekről még nem esett túl sok szó. Mikor érezted azt, hogy a versírás és az irodalom nemcsak olvasóként, hanem valahogy alkotóként is fontossá válik? Nyilván, amikor az ember ezzel az érzéssel találkozik, akkor nem fűz hozzá különösebben vérmes reményeket, persze arra is gondolhat, hogy jó lenne bekerülni az írók körébe. Tulajdonképpen az önkifejezésnek, a kreativitásnak ez a formája mikor vált fontossá, és az első periódusod poétikai szempontból miért alakult úgy, ahogy alakult?

Az, hogy József Attilától, aki azért mindvégig mégiscsak a legnagyobb példaképe az embernek, átmenekültem Illyéshez, annak szerintem az volt az oka, hogy nagyon kötődtem ahhoz a világhoz, ahol én fölnőttem, a tájhoz, mindenhez. Nagyon érdekes szerepet játszott Nagy László *A nap jegyese* c. kötete. Azt tartotta az ember példának, hogy rejtve mondani valamit, de hát a Laci nagy költő volt, mi nem voltunk azok. Eléggé nagy dilemmába is kerültem, mert elégedetlen voltam az első kötetemmel, nagyon hamar megjelent. Örültem neki, de amikor végigolvastam, meg Csorbával is beszélgettünk, hogy ezt így nem lehet folytatni, akkor évekig nem nagyon írtam verset. Megpróbáltam visszamenni azokhoz a költőkhöz, akik a diákkoromat is jelentették: a németek, Rilke. A második kötet volt az *Ünnep előtt*, aminek eredetileg az lett volna a címe, hogy *A szökött ló elégiája*, de hát Illés Endre felháborodottan kivágott vele, hogy mit képzelek és nem is én adtam címet, hanem a szerkesztő. Végül is ilyen rilkés cím lett. Ebben a kötetben

1959-ben azért olyan versek is voltak, mint *Az éjféli körmenet*, de a verseimet igazán a harmadik kötettől számítom, ez a *Változatok a reményre*. Ezek a versek 1964-ben készültek az NDK-ban, meg annak az évnek a hatására, amikor egyrészt sok mindent fölfedeztem, könyveket kaptam kölcsön, pl. a beat-költészetet már ott kint olvastam, szóval sok minden hatott rám, a német költők is és az a rengeteg beszélgetés. Úgyhogy máig biztos vagyok benne, ez volt az egyik legnagyobb fordulat az életemben. És az, hogy szembetalálkoztam a kettősségemmel. Ugye volt módom rengeteget olvasni, azt is elolvashattam a Humboldt Egyetem könyvtárában, amit mások nem kaptak meg, mert volt egy kis igazolványom, amivel a nyugatnémet könyveket is megkaphattam. Attól kezdve próbáltam azt a költészetet művelni. És akkor az ember visszajön és meglátja a jobbat vagy a rosszabbat, szóval mindegy, Magyarországon azért mégiscsak más világ volt. És ami nagyon hatott rám, persze a 70-es évek is, de igazán a 90-es évek ott kint Tübingenben. Hölderlint mindig nagyon szerettem, elég korán, már diákkoromban a kezembe adták, és ott meg tudtam nézni ezt az egész szellemi kört. Nagyon sok párhuzamot lehetett fölfedezni a mostani világunkkal. Szóval, amikor kimentem – nagyon nehéz ezt így meghatározni – mégiscsak ennek az én kettős létemnek a motívumait kerestem mindig. A másik, ami mindvégig meghatározó volt nekem, aki tízéves koromig nem tudtam magyarul, a legnagyobb élményem az volt, hogy tudok magyarul. Ez most lehet, hogy naivul hangzik, de így van. Ennélfogva néha vannak olyan időszakok, hogy a verseimet úgy írom, hogy a nyelvvel kezdek el játszani. Tehát a nyelv nekem időnként fontosabb, mint az, amit a vers végül is majd mond.

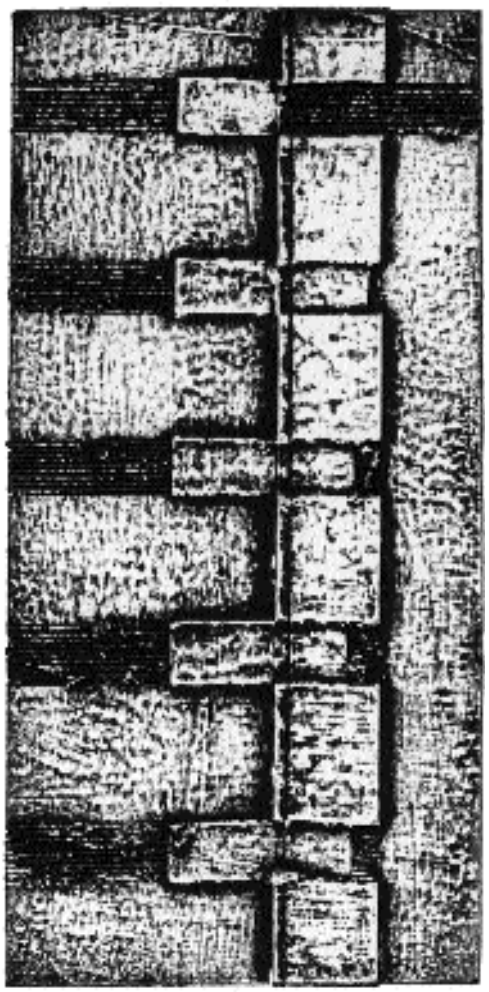

A mi nemzedékünk nem volt túlságosan tekintélytisztelő. Hadd említsek néhány nevet: Parti Nagy, Csordás, Pálinkás, Rakovszky, Tóth Erzsébet, Szervác. Erősen apakomplexusos és apahiányos nemzedék, tulajdonképpen nem parancsolót, hanem apát kerestünk. Persze olyan apát, akitől lehet tanulni, akiben meg lehet bízni, erkölcsi és emberi értelemben, aki szigorú, de ugyanakkor mindig kimondja a dolgokat. A képünk elé tolták az egyfajta irodalmi kánont, az egyfajta hierarchiát. Ezzel mi nem nagyon tudtunk azonosulni, de a mi szűkebb körünkben mindig jelen volt két költő, akiket különösnek, érdekesnek éreztünk. Mélységesen meg voltunk győződve, hogy maga az irodalmi kánon, nevezzük így, a kritikusok maguk, az irodalom szakmai és hatalmi adminisztrációja ezt a két költőt valahogy nem képes a helyes mértékre venni. Nem kapják meg az elismerést, holott… Megmondom, kikről van szó: Bertók az egyik, és te voltál a másik. Bertóknál érdekes módon valahogy azt lehet érezni, hogy nagyjából a helyére került, ha nehezen is, de észrevétette magát. Hát ez nálad egyáltalán nincs így, díjak tekintetében sem. A te költészeted nyelvileg rendkívül érdekes és rendkívül izgalmas. Azt hiszem, nyugodtan beszélhetünk egy Kalász Márton-féle szintaxisról is. Ahogy felbontod finoman a nyelvet, a mondatokat, a szórendet, egyáltalán a hagyományos szemantikai és szintaktikai struktúrákat. Ahogy a költészeted mindig is finoman, látványosan, szelíden, de határozottan eltért a trendektől, és kialakult ebből egy egészen

sajátságos nyelv, de azért itt persze nemcsak a nyelvről van szó. Erről – talán nem lep meg –, tudod, kivel beszélgettünk nagyon sokat? Marno Jánossal. Hogy mennyire élvezetes és mennyire jó, mennyire izgalmas a költészeted, a nyelv felől közelítve is. Amire rámutat, amit jelenít ez a nyelv. Ezek bizony a lélek mélyrétegei nagyon sok esetben.
Jánossal én is beszélgettem arról, hogy nálam a nyelv valóban nagyon fontos. Sokat gondolkodtam ezen és egyszer csak rábukkantam Celannál egy passzusra – Paul Celan mindig is nagyon foglalkoztatott, tulajdonképpen Hölderlinen és Rilkén keresztül egyenes az út Celanhoz –, szóval találtam egy Celanról szóló véleményt, hogy hogyan alakult ki Celan nyelve. Én is próbáltam az ő nyelvét gyakran szétszedni, még a diákjaimmal is megpróbáltam a Károli Egyetemen. Meg lehet őt érteni, azt a furcsa német nyelvet beszélte. Hogy az ő versnyelve ilyen lett, az talán annak is köszönhető, hogy a jiddis és a román nyelv egyszerre hatott rá. Persze én nem vagyok Celan, de ha újra olvasom a verseimet, néha meg is riadok, hogy miért használok ilyen szavakat meg szerkezeteket, de hát nem tudok ellenállni. Nyilvánvalóan az ember mélyrétegei alakítják a nyelvét és fordítva, úgyhogy ezen nem is akarok, nem is tudok változtatni, ha már ilyen talány lettem a világ számára, de tulajdonképpen örülök is neki. Ez persze a prózában is meglátszik és ott azért néha érzem a hátrányait is. Mikor a regényt írtam, nagyon érdekes volt, hogy hogyan beszéltessem azokat, akik nem magyarul beszéltek. Volt párhuzamosan egy nagyon érdekes munkám. Egyszer szóltak a rádióból, hogy a népköltészet hete van, kaptak valahonnan német szövegeket, de nyelvjárásban íródtak, fordítsam le őket. Ebből aztán lett egy nagyon szép könyv Manherz Károllyal, a *Vadalma, vadalma, magva de keserű* c. kétnyelvű kötet. Ott is végig azzal küzdöttem, hogy játszva lehetett volna székely népballadát írni belőle. Még a motívumok is hasonlítottak, pl. a Fehér Anna-motívum egy német népballadában, csak itt fiú, és nem lány. Rengeteget küszködtem és szerintem rengeteget tanultam is talán, ahogy ezeket fordítani próbáltam.
Most kéne talán arról is beszélni, hogy visszajöttél Stuttgartból és ezzel lezárult életednek egy nagyon jelentős szakasza.
Igen, visszajöttem Stuttgartból hat év után, mert igazgató négy évig voltam, de kaptam a németektől három ösztöndíjat egymás után, és ha a feleségemet a rádió nem rendelte volna vissza, akkor lehet, hogy még most is kint lennék, mert ott nagyon jól tudtam dolgozni. Visszamentem a *Vigíliához,* csak úgy segíteni, és nagyon hamar szóltak a Károli Egyetemről, hogy nincs-e kedvem odamenni, szemináriumokat tartani. Odamentem és ott is ragadtam hála Istennek. Nem tartozom a belső körhöz, bár nem óraadó, hanem állandó oktató vagyok. Általában líraszemináriumokat tartok. Ami állandó, az a műfordítás szeminárium, és mindig vannak nagyon izgalmas versfordítások is. És most már második éve tartok ún. kisebbségtörténeti szemináriumot a Kárpát-medence németjeinek a szellemiségéről meg a létük történetéről. Sok erdélyi hallgató van, akik külön színt jelentenek, mert nagyon tudatosan tanulnak, és nem tudom, vissza fognak-e menni, de hát reméljük, hogy visszamennek. Úgyhogy ott nagyon jól érzem magam, meg hát három évvel ezelőtt hagytam magam rábeszélni az Írószövetség elnökségére.
Gondolom, stabil, mély, normális emberi kapcsolatokat tudtál létesíteni Németországban, német írókkal, közéleti emberekkel és egyszerű emberekkel. És megszerettél helyeket, lehet, hogy egy kávézót, egy fát, egy ablakképet a szobából. Tehát nem volt hiányérzeted? Ilyet nem szoktak kérdezni, mert illik azt mondani, hogy boldogan jöttem haza, de hát tudjuk, hogy nem egészen így van.
De volt hiányérzetem, és ez a hiányérzet mindmáig tart, mert elég nagy a baráti köröm, és ezek nem feltétlenül csak írók. Pl., amikor kikerültem és kezdtem ismerkedni, az egyik első ismeretség Kulka János volt, a stuttgarti és a düsseldorfi opera karmestere. Ez olyan fantasztikus barátság volt – nem értek hozzá, de nagyon szeretem a zenét –, hogy a legutóbbi kis verseskötetemet az ő emlékének ajánlottam. A régi berlini kapcsolatok, akik akkor 1964-ben, meg a 70-es években a barátaim lettek, nagyobb részt elmentek, amikor lehetett, meg el is küldték őket. Azokkal találkoztam a nyugati részen, nagyon sok embert megismertem így.

Általában a nyarunkból egy hónapot kint szoktunk tölteni Németországban, Stuttgartban, de közben Stuttgart mellett ott van Hermann Hesse szülővárosa, Calw, ott van egy Hesse Társaság, akik egyszer meghívtak egy ösztöndíjra, ott fejeztem be aztán a *Tizedelőcédulákat.* A németeknek van egy szép szavuk, ez ugyan nem a honvágy, hanem az ellenkezője, a Fernweh. Nagy honvágyam van, mind a két gyerekem ott él Németországban, de ettől függetlenül szellemi honvágy ez inkább. Az ember tudomásul veszi, hogy két helyen nem lehet egyszerre és az én hazám mégiscsak ez az ország. De ha rajtam múlna, akkor állandóan ide-oda ingáznék, ingadoznék is közben. Négy verseskötetet lefordítottak tőlem, lefordították a *Téli bárányt,* a *Tizedelőcédulákat*. Tavaly kaptam egy levelet egy berlini kiadótól – ugye most leszek 70 éves szeptemberben –, hogy hát mi tudjuk, jövőre lesz 70 éves, van egy sorozatunk, ha hozzájárul, kiadnánk egy kétnyelvű kis verseskötetet a születésnapjára. És a könyv meg is jelent, valóban nagyon szép lett, úgy kell fölvágni, mint a régieket. Meghívtak, rendeztek egy nagyon szép estet. Néha úgy hiszem, hogy ott több barátom van, mint itt, és előbb érdekli azokat a barátokat, hogy mi van éppen velem, mint az itthoniakat. De ez persze nem igaz, ez az öncsalás az oda való vágyódásból ered. Valóban, amikor beteg lettem, egymás után jöttek a telefonok meg a levelek. De hát sajnos a német sajtót is megtöltötték egyesek és ezek között volt egy szomorú eset is, Stuttgartban egy Zsuzsanna Gahse nevű magyar származású német írónő, többek között Esterházy Péter, Krasznahorkai László meg mások fordítója, akivel elég gyakran találkoztunk nálunk és az intézetben is. Ez a hölgy most teljesen váratlanul írt ellenem egy cikket a stuttgarti újságba – nem tudom, ki biztatta, mi serkentette erre –, amiből kiderült, hogy a németek milyen hanyagok, mert olyan embereket, mint én, csak úgy beengedtek. És én meghúzódtam ott évekig és nem lehetett az igazi énemet fölismerni és az igazi énem az, hogy antiszemita meg fasiszta vagyok. Hát ezzel, ugye nem tudsz mit kezdeni.

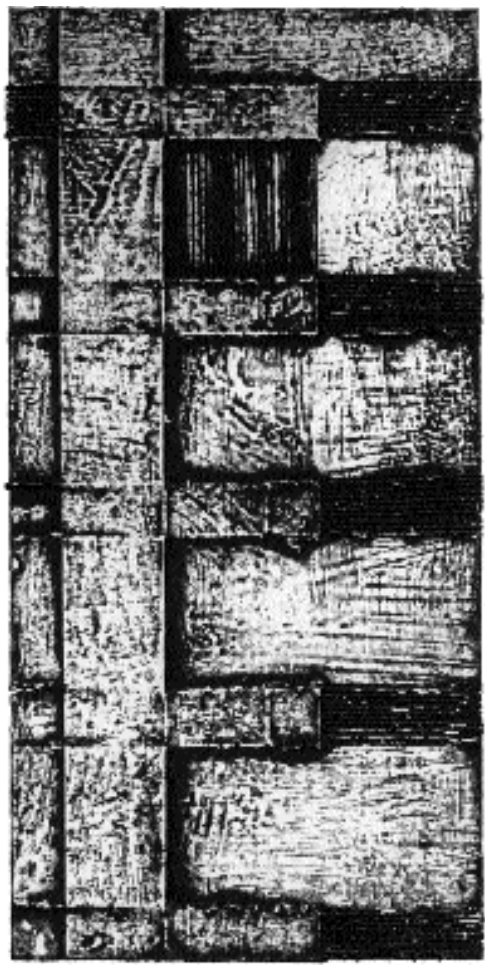

Ehhez annyit szerettem volna mondani, hogy ez már viszont a hozadéka annak, hogy te az Írószövetség elnöke vagy három éve, és az Írószövetségen belül különböző problémák adódtak az utóbbi időben. Azt hiszem, azt nyugodtan el lehet mondani, hogy abban tényleg konszenzus volt, hogy a te személyed, a szelídséged, a nyugalmad, a mértéktartásod garancia arra, hogy ilyen jellegű problémák nem érhetik az Írószövetséget. Hát jó, ismerjük ezeket a vitákat, meg ahogy kezdődött. Éppen Berlinben voltam, amikor felhívtak, hogy azonnal foglaljak állást, mert Parti Nagy Lajos kilépett az Írószövetségből. Ugye azt se tudtam, miről van szó. A történetet azért szeretném befejezni: május 19-én lett volna felolvasó estem éppen ebből az új kötetből a stuttgarti intézetben, amelyiknek mégiscsak az első igazgatója voltam. És akkor fölhívott a mostani igazgató, hogy talán jobb, ha nem megyek. Ez egy kicsit túlmegy a határon. És azon kívül a németek mit értenek ebből az egészből? Múltkor találkoztam egy osztrák hölggyel, aki a bécsi egyetemen tanít, azt mondja, mi ezt nem értjük, mi csak anynyit tudunk, hogy nálatok valami nagy zűrzavar van. De most tulajdonképpen miért vagy te antiszemita? Ugye megtöltötték a német sajtót, de mindig elfelejtették megmondani, hogy mivel kezdődött, ez a bizonyos hölgy is ott Stuttgartban úgy kezdte a cikkét – a tájékozottságára jellemző lehet –, hogy

„a Döbrentei antiszemita beszéde a Tilos Rádióban” váltotta ki az egészet. Úgyhogy itt most nem érdemes fölsorolni a neveket, de úgy gondolom, hogy akárhányan léptek is ki, voltak olyanok, akikről egyszerűen tudomásul vettük, hogy rajta vannak ezen a bizonyos listán, aztán voltak olyanok, akik levelet mellékeltek, hogy ők kilépnek, de ne vegyem zokon. Hogy úgy mondjam, nagy különbség nincs. A kilépő az kilépett ugye. És most azt érzékelem, hogy tulajdonképpen elcsendesedett minden. Sokat gondolkodom magamon, a Magyar Nemzetben próbáltam is elmondani, úgy érzem, hogy a részleteket lehetett volna ügyesebben, másképpen csinálni. Bár itt az ügyesség – azt hiszem – nem a megfelelő szó, mert ha ez nem a Döbrenteire való hivatkozással történt volna, akkor valami más ürügy kapcsán. Ez – véleményem szerint – benne volt a levegőben, hogy egyszer itt valami kirobban ezekkel az ellentétekkel. Nem akarom most jellemezni, hogy ki mekkora író, és ki az analfabéta, és az Írószövetség miért használja jogtalanul a nevét, mert hát tulajdonképpen csak Népi Írószövetség lehetne a neve, mert ugye ott csak népiek vannak, holott ez a megmaradt 900 ember a közel 500 határon túlival mégiscsak olyan széles skálát képvisel itt, hogyha hajlandók lennének egyszer megnézni, hogy nemcsak a jó írók vannak a nem tudom, milyen utcában, és a Bajza utcában meg a dilettánsok, akkor…

Nem tudom persze, mi vár még rám az őszi tisztújító közgyűlésig, de most úgy érzem, mintha beállt volna a csönd. Azon is gondolkodtam, hogy mit vártak volna tőlem, mert hát azt, hogy mondjak le, azt tudom, mert azt közölték is velem telefonon. Lehet, hogy éppen ezen a te általad említett szelídségemen tört meg az egész, nem tudom. Mindenesetre kezdettől fogva úgy éreztem, hogy bármikor lemondhatok, de most nem. Amikor itthon se voltam, volt a Csoóri-ügy, volt a Spiró-ügy. Amiért a szemrehányást kaptuk ugye, hogy miért nem közösítettük ki Döbrenteit, hogy miért nem léptettük ki a választmányból, hát ugyanazt a szöveget Spiró Gyurival kapcsolatban Nádas Péter elmondja, hogy milyen jogon. Milyen jogon vonják kérdőre Spíró Györgyöt? Azért említem Nádas nevét, mert ő volt a második, aki kilépett egy nagyképű faxszal. Hát majd ősszel ki fog derülni, milyen szemrehányásokat kapok a tisztújító közgyűlésen.

Vállalkozol újra, hogyha felkérnek rá?

Nem hiszem, mert egyrészt nem tudom, hogy jó lenne-e, mert egy idő után ez mégiscsak az én személyemre koncentrálódott ugye.

Nyilván sokan érzik, és te is érzed, hogy ez végső soron csak abszurditás.

Hát persze, hogy az, ők is érzik. Azért nekem volt néhány beszélgetésem kilépettekkel azóta, ők is érzik ezt az egészet. De a másik, hogy én szeptemberben 70 éves leszek, az egyetemen azt mondták, hogy ők nagyon szeretnék, ha még ottmaradnék. Nekem hetenként öt szemináriumom van. Nagyon őszintén mondom, ha választanom kell a kettő közül, akkor ezeket a gyerekeket választom, akik ott végighallgatnak engem hetenként, és muszáj már írni is valamit, mert én ezalatt a három év alatt szinte semmit sem írtam.

És most úgy érzed, hogy annak dacára, hogy kevesebbet alkottál a három év alatt, amit egyébként alkottál volna, ha nem vagy az Írószövetség elnöke, megérte ezt a munkát véghezvinni, vagy inkább csalódottságot érzel?

Hát a csalódottság… Nem az Írószövetségben csalódtam, ha csalódtam, emberekben csalódtam, nyilván bennem is csalódtak emberek az Írószövetségben. Én a magam számára ezt úgy összegeztem még ez előtt a szerencsétlenség előtt is, hogy hát nem tudom, ezekben az időkben egy ilyen szervezetnek nem kellene-e egy másik elnök, aki, mondjuk, inkább érdekvédelmi szervezetet csinálna belőle? Nem mintha ezt mi nem próbáltuk volna meg, én három év alatt szinte másról sem beszéltem – mert kénytelen voltam arról beszélni –, hogy most ennyi pénz, annyi pénz. Ez lehet, hogy meg fog változni, könnyebb lesz ezeknek a szervezeteknek, én ugyan már nem hiszek benne, de ez egy kínlódás volt. Három év, három miniszter. Mind a három egy dologban hasonlított egymásra, hogy nem volt kedve az Írószövetség elnökével sokat beszélni. Az első az nem sokáig volt, és azért hozzá kell tenni, hogy Rockenbauer Zoltán egy nagyon fontos dolgot tett az Írószövetségért, ennek a háznak a bérét tíz évre előre kifizette. És ez nagyon nagy dolog, mert most ebben az egész helyzetben már valahol a kukák között lennénk.

Hát ő időnként a német származásáról meg szokott emlékezni, ezt ő nem tagadta. Szimpátia volt egy kicsit?

Persze, csak őt a zene érdekli, a képzőművészet érdekli és csak harmadsorban az irodalom. Görgey úr íróként egy év alatt tíz percet szánt rám. Akkor jött az utóda és volt egy hosszú beszélgetésünk, aminek igazából aztán már nem lett folytatása. Úgyhogy ez önmagában nehéz, viszont az egész rendszer úgy épül fel, hogy a beosztottak igazán nem dönthetnek az ember ügyében, hiába van a jóindulat. Mindenképpen egy fiatalabb generáció is jólesne már, ha itt lenne a környéken, hiába beszélgettünk jónéhány fiatallal, nem választjuk be őket, ők meg nem jönnek el és nem szavaznak egymásra, úgyhogy most próbálunk annyit változtatni az alapszabályon, hogy a választmány egy része mindenképpen fiatalabb legyen. A fő ok valóban nem ez, a kudarcélményeket mégse könnyű elviselni, akárhogy mosolyog az ember és én szeretnék most már írni is.

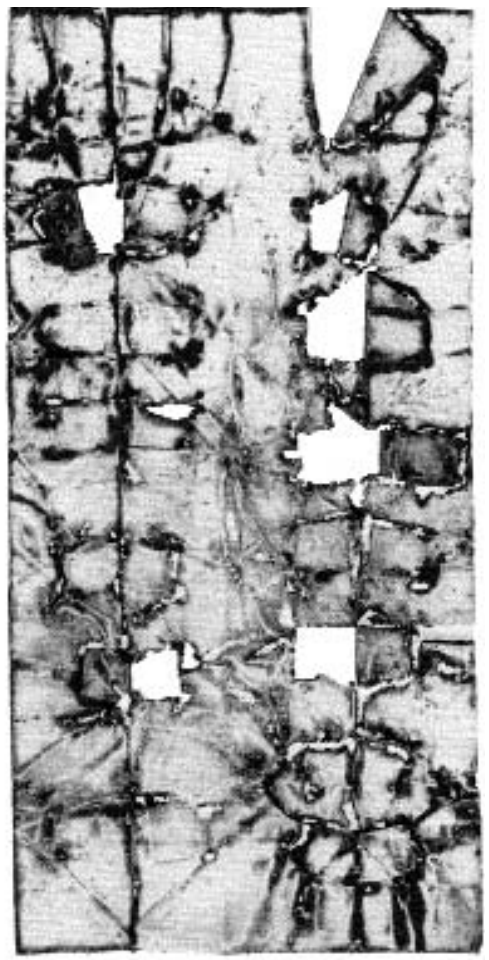

Ezek a kudarcok nem a te művészetednek szólnak, hanem egy szervezetnek, sőt kudarcról talán nem is lehet beszélni.

Csak nekem hiába mondja X vagy Y, hogy én változatlanul ilyen meg olyan költőnek tartalak téged, ránézek: és akkor miért léptél ki? Mi becsüljük egymást továbbra is ugyanúgy, ahogy eddig, csak ez a levélözön, ez a nyilatkozatözön, és akkor utána odaállnak az ember elé, hogy ugye nem haragszol. Egyszer valamelyiknek azt mondtam, hogy a Kádár-rendszerben be kellett lépni a pártba…

De te a pártba se léptél be, és mások is voltak ilyenek és most is vannak. Nem tudtam volna elképzelni egy olyan helyzetet, hogy valamilyen, akármilyen módon, akármilyen összefüggésben valamilyen előítéletesség a cipőd orrára vetülhet.

Nem, ők sem gondolják, de azért Kertész Imre megeresztette hangját Németországban, aztán meg Svédországban és aztán meg nem tudom, hol. Ez a hölgy, akit mondtam, ő is mindenfélét ad a számba, amit én soha nem mondtam. Akkor volt olyan, hogy a hírTV-be hívtak beszélgetni Polgár Ernővel. Megcsináltuk a beszélgetést. Pár nap múlva a fél nyolcas híradóban a következőt látom, hogy a telefonnál Polgár Ernő, és megszólal, hogy fölszólítjuk Kalász Mártont az Írószövetség elnökét, hogy azonnal mondjon le, mert ma délután a PEN Klubban Gyárfás Endre – mert másra kell kenni a dolgokat – úgy nyilatkozott, hogy folyik a Magyar Írószövetség zsidótlanítása. És közben végig az én fényképem, utána meg Döbrentei Kornél. Hát most ott ülsz és te vagy az Írószövetség zsidótlanítója. Kertész Ákos fölhív engem és azt mondja, mit akarnak ezek tőled, negyven éve ismerlek, hát majd segítek. Pár nap múlva a Magyar Hírlapban egy nyílt levél ellenem, hogy úgy látszik, a Harmadik Birodalom reflexei még…

Ezt a fajta kétszínűséget lépten-nyomon lehet tapasztalni, hogy felajánlották a segítségüket, hogy a védelmükbe vesznek majd, nem tűrhetik el, a lelkiismeretükkel nem egyeztethető össze, ez aztán a túlzások túlzása, a rágalmak rágalma, ezt megígérték szóban, telefonban stb. és abszolút az ellenkezője a sajtóban…

És hát Konrád cikke, ő ugye másképp csinálja, ilyen bölcsen és akkor egyszer csak rálépsz az aknára és fölrepülsz a levegőbe, már a harmadik sorban.Paetzke a fordításban még rá is erősített

egy kicsit, megkérdeztem, hogy hol hangzott el – én háromszor is megnéztem ezt a felvételt – az, hogy koszos zsidó. Sehol. De akkor is neki van igaza ugye, mert ő Konrád György és Németországban ő az abszolút…

Az Irodalmi Kerekasztal sajnálatos megszűnése után derült ki, illetve megszűnésének egyik oka az volt, hogy bizonyos írószervezetek a saját maguk által megszabott – sőt, kikövetelt és demokratikusan megszavazott, jóváhagyott feltételeket – sem teljesítették. Nem tudok semmit arról, hogy a Szépírók Társaságában milyen volt a tagfelvétel, tulajdonképpen egy csomó kilépőt – úgy értem az Írószövetségből – ők fölvettek.

Harmincat. Gergely Ágnes, Mezei András, Székely Magda, ezeket tudom név szerint, hogy harmincat vettek fel, azt Csaplártól tudom.

Az Írószövetségből kiléptek majdnem kétszázan, én azt gondoltam, hogy legalább száz embert felvettek. Mindenesetre a nem hosszú időt megélt Irodalmi Kerekasztal megalakulását bejelentő írásban, amit én olvastam annak idején, talán a Magyar Naplóban jelent meg, az Írószövetség és a te neved állt az első helyen, utána az összes többi. Jelent ez egy rangsort, vagy elismertséget, tehát azt akarom kérdezni, hogy az Írószövetség azért még mindig a magyar írók szövetsége?

Ez az egész tulajdonképpen úgy indult, hogy Hiller István meghirdette ezt a bombasztikus Édesanyanyelvünk-pályázatot, ezekkel a tízmilliókkal, hogy egy novelláért is lehet tíz milliót kapni, meg nem tudom mit…

Igen, ezen sokan felháborodtak.

Itt volt Csaplár Vilmos meg Menyhért Anna és elkezdtünk erről beszélgetni, hogy ez ellen tulajdonképpen tiltakozni kellene, mert amikor naponta koldulunk meg fillérekért vagyunk kénytelenek ötvenszer telefonálni, akkor ne csinálja ezt. Akkor fogalmaztunk is egy szöveget, ezen fölbőszült a miniszter és nyilatkozott. A televízióban Halász János megkérdezte őt és akkor jelentette be először, na jó, itt nyolc szervezet van, sehol a világon nincs nyolc írószervezet, csak Magyarországon, majd januárban fogadom őket. Ebből lett az a beszélgetés. Akkor indult meg az, amit te is tudsz már, és akkor, hogy legyen nevünk, lettünk Irodalmi Kerekasztal. Hiller mondta, hogy ő nem ér rá velünk foglalkozni – természetesen csak a sziklát vetette a vízbe, ugye, nem a követ, hanem a sziklát –, hanem majd Schneider Márta, de hát nem lett belőle semmi.

De most egy kicsit eltértünk már a napi ügyek és az Írószövetség felé, szóval búcsúzóul, ha egy kicsit derűsebb gondolatokat felvetnél, mi foglalkoztat téged, elsősorban az írásaid, a terveid.

Most lelkem szerint már sokkal derűsebb vagyok, mert hát elég nehéz volt, kórházban is voltam. Amit most el szeretnék kezdeni, tudom, regénybe fogni nem lehet azonnal, megpróbálnék verset írni, egyet már sikerült. Meg akarom írni, amikről itt közben meséltem is, ezt az egész német ügyet, illetve elsősorban – és erre főleg a németek biztatnak – a berlini éveimet, a volt NDK-t. Szeretném most talán ezzel kezdeni az írást, mert valamiképpen szemtanú is vagyok és az intézet szerepe is fontos volt. Mi ott voltunk mindig az Intézetben, és ennek az egész letűnt világnak lehetne valamilyen rajzát adni, ennek a szolidaritásnak, szerintem ez most azért is lenne aktuális, nagyon is. Mert most minden van, csak szolidaritás nincs. Sehol…

Fenti riport 2004 nyarán készült. A Magyar Írószövetség tisztújító közgyűlése 2004 szeptemberében Kalász Mártont újabb három évre az Írószövetség elnökének választotta. Szerkesztőségünk gratulál Elnök Úrnak és eredményes alkotómunkát kívánunk.

Zalán Tibor

Nem erre a hintára ültem fel

uram
nem erre
Az alkony kötelén
egyensúlyozik a gyermek
Csak embrió talán véres
nyálkás és a meghalás felé halad
Leng
leng az
alkony kötelén
sírás kíséri útján vagy
elkíséri a sötétből előmeredő kéz
Madár röppen
és nehéz az árnya
feldöntögeti a kristálytornyokat
Valahogy
hívják de nincs
is még neve Neve
már Könnyebb mint a madár
ahogy lép gyöngén félve S a tündöklet
lassan kirohad léptei
mögül Pedig kinyílik az ég
és isten asztalánál mind ott ülnek
a bűntelen állatok Minden
repülés
mi elfoglalja
létünkön túl a mély tereket
A szárnycsattogásban
nincs távolodás és nincs közeledés:
a nyugalom
árnya dereng fel ott
A földet el
nem érte el csak
érezte a nehézkedés távoli illatát
Nem látta
a hangot pedig
az ő szeme még mindenlátó:
a nemlét önűrjén áthatol Amerre lép
ott nincs
irány Nincs hiány
Sem az Kíséri sírás
és hallatszik zokogásnak
Leng mint hintán
horizont kötelén az alkony
Lép a gyermek lép
kíséri vér és kíséri nyálka
és bezárulnak
mögöttük a sáppadt
egek Valahol akár a tengerek
sorsunkon könnyű csontvázakat
felejt a hirtelen visszahúzódó zord jövő

Levél a Harmadikról

Zenéket hallok
és az idő méhéből
kifordulnak a véres tárgyak
Ma megérint a halál
megérint hogy nem vagy
Zuhanó
délutánban nézek utánad
Ne mozdulj
most minden érintés megaláz
Fűben hevertem
álmodtam: az Emberhalász
nagy horgán vergődtem férgesen
Forró
kévékben hullt a fény
elmosta tétova életem
Téged ki
zuhanásom értelme voltál

Korom Csönd Kifosztott Oltár

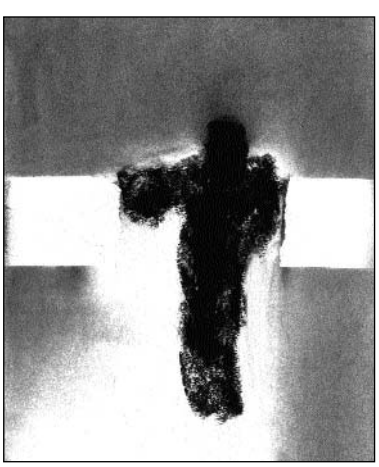

Porubszky Ildikó

Versközelben

nem mondok halotti beszédet
keserű szájízzel a versek fölött
hisz minden vers, netán költemény
önmagáért beszél

régóta már árulás sem érdekel
– pedig veszedelmesen sok az áruló –
csak lebegek versközelben, valahogy úgy,
mint ahogy málladozó hajóroncsokon

a bámész halrajok
– nem érzek vérszagot –
talán, mert az enyém lett Homérosz
opálos, tengermély üzenete

Groteszk

megbicsaklik
mint az udvari bolond
még nincs múltideje,
két lábon biztosan nem áll
herceg mulass, hisz itt a pillanat!
egy rózsafűzés ima
ma annyit ér,
mint akasztott ember házában
a kötél

Az elveszett időről

elvesztettem azt
amiről azt hittem,
hogy soha
el nem vesztheteM
és mire
veszteségem észrevettem,
már talpig gyászban
lépdelt mögöttem
és engem siratott

Behavazott

hallod-e Élet? itt káromollak
csúszkálva a fagyban a jajban
mert mindent meg -és kipróbáltam
mégis hiábavaló volt a remény?

hallod-e Élete? hány van belőled
jó, rossz, hitvány
velem a leghitványabb ódalog
szegény, erőtlen, satnya, fekélyes

fülembe fütyül a szél sistergőn
ne csitítsátok, ne csitítsátok
nem tudom elviselni az erőszakot

behavazott tetőtől-talpig az ég
hát káromollak kegyetlen Élet
káromollak azért, mert tél lett

Fehér ágyon

fekete lepedő
fekete lepedőn
holttestnyi föld
holttestnyi földből
kiszáll a lélek
és füstként kering
most odafönt
vidáman szálldos
többé nem láncos
és hálát rebeg
a kegyelemért

Kérlelő

adj neki, adj neki,
madárszárnyat adj neki,
fel vigye, fel vigye,
napig érjen el vele
adj neki, adj neki,
kutyaszívet adj neki,
szél vigye, víz vigye,
el ne vegye senki se
adj neki, adj neki,
életkedvet adj neki,
azt vigye, azt vigye
el ne vegye semmi se
adj neki, adj neki,
emberarcot adj neki,
azt hordja azt vigye,
el ne hagyja soha se

Méltósággal

szakítani is tudni kell
méltósággal
ahogy élni, halni
fejünk felett lebegő
láthatatlan glóriával

Téli reggel

fázom. ideidézlek.
lépdelsz felém
zúzmarás fenyők alatt
tegnapi lábnyomodon,
szélesre tárt karodban
találkozik melegünk
és nevetünk:
míg a kristály-reggelben
szétcsusszan loppal a csend.

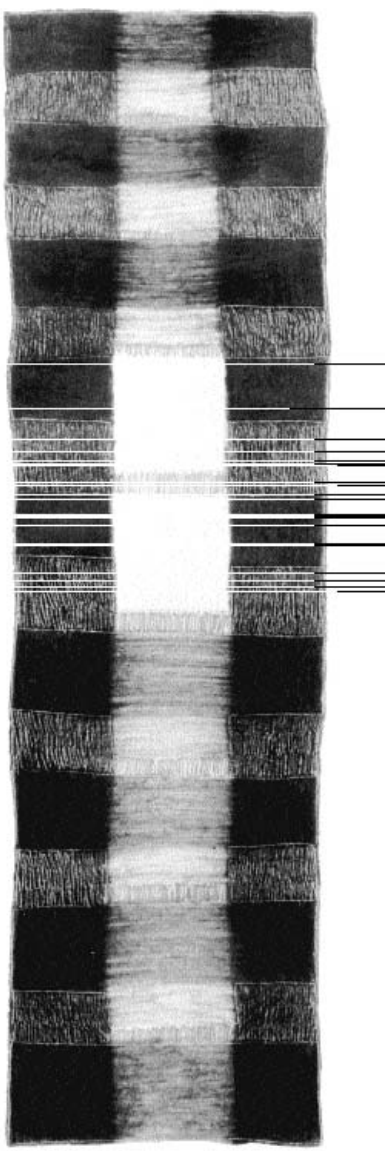

Vezényi Pál
Öngyilkosok népe

Budapest, Keleti pályaudvar. Valamikor a rendszerváltást követő, első esztendőkben vendéget várok, és közben körültekintek a vágányok mentén, amelyeken külföldre induló, onnan érkező szerelvények állnak. Látok rajtuk étkező- és hálókocsikat, valamennyin többnyelvű felirattal. Az első felirat, akár keleti, akár nyugati államból származik a vagon, mindig az ország nyelvén látható. Csak a magyar kocsik képviselnek kivételt, amelyeken a három-négy idegen nyelvű mellett hiányzik a magyar nyelvű felírás. A Magyar Államvasutak ezek szerint nem tartja fontosnak, hogy a nemzetközi forgalomban közlekedő magyar kocsikat magyar felirattal lássa el. Az újságárus standján gazdag a választék. Minden második magazinon idegen címet látok, és csodálkozom, hogy Magyarországon már ennyi külföldi képeslapot árusítanak. Közelebbről megvizsgálva rájövök, hogy a legtöbb nem külföldi, hanem magyar, csak a címe idegen nyelvű. Belelapozok az újságokba, folyóiratokba, magyar könyvekbe, és elképedek a helytelen elválasztásokon, a magyar kettős betűk szétmarcangolásán. Nem véletlen sajtóhiba, mert következetesen alkalmazzák. Talán a magyar nyomdászok, szedők nem tudnának magyarul? Ők esetleg igen, de a külföldről vásárolt modern szedőgép nem. Azon is lehetne ugyan magyar elválasztási program, a gyártó cég küldene ilyet is, ha kérnék, de a magyar nyomdász nem tartja fontosnak, hogy a magyar nyelvű szövegek hibátlanul kerüljenek az olvasóközönség kezébe. A magyar nyomdász, a nyelv első számú terjesztője, nem tartja fontosnak a magyar nyelvet.

Az utcában, a házakon idegen nyelvű cégfeliratokat látok. Nem külföldi cégek képviseletei, magyar vállalatok. Nincs nyelvvédő rendelet, amely tiltaná ezt a gyakorlatot, vagy ha van, semmibe veszik. Magyar nevű újszülöttet már alig jegyeznek be az anyakönyvbe. A fiatalok társaságában hemzsegnek a Krisztiánok, Rolandok, Patrickok, Vanesszák, Vivienek, Zsanettek, Yvettek. Az sem ritkaság, hogy a szülők a név idegen változatát jegyeztetik be, például Borbála helyett Barbarát, Bálint helyett Valentint. Az egyik kerületi lap közölte a szépségverseny első helyezettjének a nevét: Kovács Elisabeth. Ha már szépségkirálynő lett, csak nem fog szégyenkezni a fiatal hölgy a magyar Erzsébet nevével. Maholnap lehet, hogy megjelennek Istvánok helyett a Stephanok, a Jánosok helyett a Hansok vagy Johnok. Miért? Mert Magyarországon nem tartják fontosnak, nem becsülik a magyar nyelvet.

Az iskolai oktatásban bevezették a szókép-olvasást, a „nagy nyugati" világnyelveket, az angolt és a franciát majmolva. A lelkes nyugatutánzók csak azt nem vették tekintetbe, hogy a magyar helyesírás messzemenően alkalmazkodik a beszédhez, ellentétben a világnyelvekkel, amelyekben soha nem hajtottak végre helyesírási reformot. Az eredmény: egyre több gyermek nem tud megtanulni rendesen írni-olvasni. Megboldogult édesanyám negyven éven át tanított, de saját bevallása szerint soha nem volt egyetlen „diszlexiás" tanítványa sem. Miért vezették be ezt az ostoba reformot? Azért mert az illetékesek semmire sem becsülték a magyar nyelvet.

A sarki standon „bécsi" fánkot kínálnak, amely természetesen sohasem látta az osztrák fővárost. A péknél, a cukrászdában minden második süteménynek idegen neve van. Nem tudom, hogy a dél-afrikai búrok sütnek-e „búr kiflit", azt azonban tudom, hogy Svájcban nem ismerik a Budapesten „svájci kifli"-ként árusított süteményt, és Franciaországban sem láttam sehol „francia krémes"-t. Import termékeket más államok üzletei is árulnak, de minden esetben az ország nyelvén készült felirattal. Magyar üzletekben számos importárut láttam, amelyen egy szó sem volt magyarul. Talán nem is tartja fontosnak a hazai kereskedelem, elvégre a magyar fogyasztók hamarabb megvásárolnak mindent, amin idegen nyelvű feliratot látnak, még akkor is, ha azt sem tudják, mit vesznek. Mert ami idegen, az csak jobb lehet, mint a hazai.

Az egyik bolt olasz farmert, a másik német gombot kínál. Tudomásom szerint a farmernadrág nem kifejezetten olasz termék, azt pedig kötve hiszem, hogy a német gomb sokkal jobb minő-

ségű lenne a magyarnál. Boltok, kultúrházak vásárokat rendeznek, holland, dán, német és egyéb használt ruhákból. A magyar fogyasztók tülekedve kapkodnak az idegenektől levetett holmikért csak azért, mert azok idegenek. Áruházak italosztályán láttam silány minőségű francia borokat, amelyeknek az ára elérte, sőt meghaladta a tokaji aszúét. A magyar fogyasztók nyilván szívesen vásárolják, csak azért mert nem magyar. Mellesleg megjegyezve, gyakran megfordultam Franciaországban, de ott még sehol sem láttam egyetlen palack magyar bort sem. Hétköznapi apróságok, amelyeket idéztem. Ezek igazán nem lényegesek – mondhatná valaki. Igaz, apróságok, de a sok kicsi sokra megy, és ezekből a mozaikdarabkákból végül összeáll egy kép, amely a mi mai magyarságtudatunkat ábrázolja.

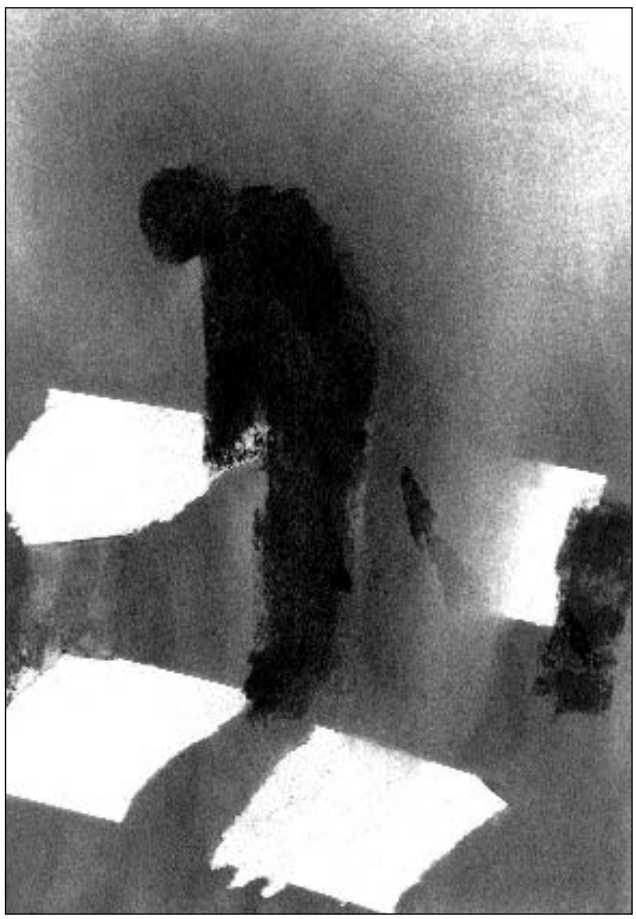

Hogyan is állunk ezzel a gyakran emlegetett fogalommal? A hazai sajtóban, sőt a lexikonokban is Magyarországon született, magyar szülőktől származó tudósokat, művészeket, akik tanulmányaikat is Magyarországon végezték, és felnőtt korukban mentek külföldre, következetesen „magyar származásúnak" nevezik. Ez gyakorlatilag annyit jelent, hogy a magyarság őket már nem tekinti magyaroknak, lemondott róluk. Ilyen szokással egyik külföldi országban sem találkoztam. A német lexikon Marlene Ditrichet annak ellenére, hogy kivándorolt Amerikába, nem „német származású amerikai", hanem német színésznőként jelöli meg, a magyar lexikon szerint azonban Anda Géza, aki Magyarországon született, ott tanult, és csak felnőttként hagyta el hazáját „magyar származású svájci" zongoraművész.

Ez a felfogás a mindennapi életben is általánossá vált. A magyar ember számára a más országban élő magyar nemzetiségű ember nem számít magyarnak. A felvidéki magyart szlováknak, az erdélyit románnak, a délvidékit jugónak nevezi, és ezt a nézetét a népszavazáson is bizonyította.

Ilyen felfogás másutt ismeretlen. A német az erdélyi szászt, a volgai, sziléziai, lengyelországi németet németnek tekinti. A francia számára minden francia anyanyelvű ember francia, akár Franciaországban, akár Belgiumban, Kanadában, Svájcban vagy bárhol a világon él. A franciák rendszeresen megtartják a frankofon, a franciául beszélő emberek világkongresszusát, amelyen megjelenik a francia elnök is, és kijelenti, hogy ő minden franciául beszélő ember elnöke. Ezért eddig még soha senki sem kritizálta, annak ellenére, hogy a jelenlevők között többen az egykori francia gyarmatokról érkeztek. Ezzel szemben, amikor annak idején Antall József azt mondta, hogy ő szellemében tizenötmillió magyar miniszterelnökének tartja magát, általános felhördülést váltottak ki a szavai. Nacionalizmusról, revizionizmusról harsogott a sajtó. Ezek szerint a világ közvéleménye alapján nem szabad szeretnünk a magyarságunkat, mert ha ilyen értelmű nyilatkozatot teszünk, nacionalisták vagyunk, méltók az ítéletre.

Pedig mi magyarok a jelek szerint nem nagyon szeretjük a magyarságunkat, egyáltalán nem ragaszkodunk hozzá, inkább meg akarunk szabadulni tőle, mint valami ránk ragasztott, nyomasztó

átoktól. Ne idézgesse senki a határon túl élő magyarságot, mert az ő soraikból is tudok elképesztő példákat idézni, amelyeket a hazai sajtóban olvastam. Magyar újságíró, magyar feleséggel, két magyar anyanyelvű gyermekkel Erdélyből Bukarestbe települt át. Gyermekei egy-két év múlva már csak románul beszéltek. Felvidéki magyar asszony, akit nemzetisége miatt kitelepítettek, hosszú évek viszontagságai után visszatérhetett szülőfalujába, ahol összeházasodott egy szlovák férfivel. Tőle született gyermekeit nem tanította meg a magyar nyelvre, nekik már csak „apanyelvük" volt.

Magyar nemzetiségű emberek a szomszédos országokon kívül a világ számos államában élnek. Róluk általában kevés szó esik, legfeljebb csak akkor, ha véletlenül kivetődik hozzájuk egy magyar újságíró, akit meghívnak valamilyen egyesületi ünnepélyre, ahol a tánccsoport magyar ruhában, magyar népi táncokat mutat be a színpadon. A vendég erről mint különös érdekességről számol be, mert különösnek tartja, hogy ezek a szerinte „magyar származású" emberek még tudnak magyarul. Magam is voltam néhány ilyen rendezvényen, ahol gyakran azt kellett tapasztalnom, hogy a magyar ruhában táncoló és magyar dalokat éneklő „magyar" fiatalok a műsor szünetében egymás között nem magyar nyelven beszéltek. A rendező egyesület egyik vezetőségi tagja, egy idősebb úr, az ünnepély végén könnyes szemekkel, rezgő hangon énekelte a Szózat szövegét, hogy „itt élned, halnod kell". Mivel tudomásom volt róla, hogy két idegenben született és nevelkedett gyermeke közül egyik se tud egy szót sem magyarul, enyhe gúnnyal a szám szélén volt a kérdés, hogy ugyan mit értett ő a szövegben az „itt" szó alatt.

Külföldön számos különböző nemzetiségű emberrel hozott össze a sors. Voltak közöttük politikai menekültek, jobb megélhetést keresők egyaránt. Kivándorlók tarka társasága, olaszok, portugálok, spanyolok, szerbek, tamilok. Valamennyien természetesnek tartották, hogy idegen földön élve odahaza a családjukban az anyanyelvükön beszéljenek és így szóljanak gyermekeikhez is. Egyedül a magyar családok képeztek kivételt. Ők, alig telepedtek meg az idegen országban, már azonnal meg akartak szabadulni magyarságuktól, és odahaza gyermekeikkel sem beszéltek magyarul. Franciaországban élnek 1917-es orosz menekültek leszármazottai, akik még a harmadik nemzedékben is beszélnek oroszul. Magyarok között ritka az ilyen. Akad, de ezek az emberek az elenyésző kisebbséget képviselik.

A nyugati emigráns szervezetek szívesen emlegették, hogy 1956 őszén kétszázezer magyar ember a lábával szavazott a kommunista elnyomás ellen, amikor Nyugatra távozott. Az említettek alapján inkább azt lehet mondani, hogy az a kétszázezer, aki a forradalom leverése után mint magyar hazafi és üldözött szabadságharcos kapott politikai menedékjogot a nyugati államoktól, úgy szavazott a lábával, hogy belerúgott Magyarországba.

A '80-as években külföldi lap magyar szerkesztőjeként levelet kaptam egy magyarországi asszonytól. Férjétől elváltan nevelte 14 éves fiát. Volt szakképzettsége, munkahelye, öröklakása. Azt kérte, hogy legyek segítségére a kivándorlásban. Mindegy, hogy hova, milyen munkát kap, a fontos számára csak az, hogy elmehessen, mert mint szó szerint írta, „gyűlöli Magyarországot". Nem a politikai rendszert vagy a pillanatnyi gazdasági viszonyok nehézségeit, hanem Magyarországot, a hazáját. Hasonló nyilatkozatot még semmilyen más nemzetiségű kivándorlótól nem hallottam. Az idézett példák azt bizonyítják, hogy a magyarok többsége eltekintve attól, hogy a hazájában vagy másutt él, nem szereti a magyarságát, nem becsüli semmire, valami olyan rossznak tartja, amitől lehetőleg minél előbb meg kell szabadulni. Más népeket, különösen a nyugatiakat különbnek tartja magánál, velük szemben kollektív kisebbségi érzése van, amit antinacionalizmusnak lehetne nevezni. Az antinacionalista a nacionalista szöges ellentéte. Ez utóbbi másoknál magasabb rendűnek képzeli magát, és ez az elképzelése addig fokozódik, hogy végső soron feljogosítva érzi magát mások leigázására, kiirtására. Az antinacionalista mindenkinél alacsonyabb rendűnek gondolja magát, ezért ha fel akar emelkedni a mások, a megcsodált népek szintjére, mindent elkövet, hogy lerázhassa magáról a saját nemzetisége minden kötelékét. Ez a magatartás ugyanolyan beteges, mint a nacionalizmus, de míg az egyik másokra, az utóbbi a népre magára veszélyes, amely ebben a kórban szenved.

Hogyan jutottunk idáig, hiszen a régebbi történelemkönyvekben még állandóan a nagy magyar hazaszeretetről olvashattunk? Nagyon régen kezdődött. Egy jó évezrednyit kell visszamenni történelmünk megsárgult lapjain. A kollektív szégyenkezés vírusát a keresztény hittérítők oltották be a honfoglaló magyarok vérébe, amikor azt mondták nekik, hogy szégyelljék magukat, mert ők még barbár pogányok, nem úgy, mint a nyugati népek, akik elfogadták Krisztus tanítását. A régi magyarok elszégyellték magukat, és igyekeztek behozni elmaradottságukat. Mint mindig már akkor is hajlottak a túlságokra, szélsőségekre. A kereszténységet komolyabban vették, mint nyugati példaképeik, akik megelégedtek annyival, hogy régi isteneiket szentté avatva Krisztus mellé helyezték az oltárra, egyébként pedig ugyanolyan pogány módra éltek, mint azelőtt, mielőtt megkeresztelkedtek. Az ő kereszténységük még azt is megengedte, hogy a „pogány" muzulmán törökökkel szövetséget kössenek, míg a magyarok keresztényi kötelességüknek tartották, hogy harcoljanak ellenük. A török uralom alól felszabadított magyarságot a nyugatiak megint csak elmaradott, barbár népségnek tekintették, akiknek szégyenkeznie kell amiatt, hogy az idegen hódítók uralma mindent tönkretett nálunk, amit a kereszténység érdekében felépítettek. Újra nyugat felé fordult a magyarság, mert fel akarta számolni elmaradottságát, el akarta érni, hogy Európa nyugati fele egyenrangúnak tekintse, és végre befogadja. A Nyugat azonban úgy bánt vele, mint a lábához törleszkedő, koszos, kóbor kutyával. Következetesen oldalba rúgta, de ezt a magyarok csak véletlennek tartották, és újra meg újra Nyugat védelmét, elismerését remélték. Trianon, amely a Nyugat részéről talán a legerősebb rúgás volt, megrendítően hatott, és sokakban talán már elültette a gondolatot, hogy nem jó magyarnak lenni. Újabb politikai mozgalmak támadtak nyugaton és keleten, amelyek nemzetköziséget hirdettek, és rendkívül jó talajra találtak olyan magyarokban, akiknek a lelkében már felmerült a magyarságtól való megszabadulás gondolata. A szocialista nemzetköziség jelszavai valójában az orosz nacionalizmus álcázását szolgálták, de a magyar kommunisták ezt nem vették észre. Komolyabbra vették, mint más nemzetiségű társaik, akiknek eszük ágában sem volt a szocialista nemzetköziség kedvéért feladni saját nemzetiségüket, és első sorban – hogy csak a szomszéd államok kommunistáit említsük – továbbra is románok, csehek, szlovákok maradtak, és csak ez után következett számukra a kommunista nemzetköziség. A magyar kommunisták azonnal feladták a magyarságukat és azokat a társaikat, akik ehhez még ragaszkodtak nacionalistáknak, fasisztáknak bélyegezték. Kapóra jött számukra a vesztett háború, amely után következetesen hangoztatták a kollektív bűnösség elméletét, amiért a magyarságnak szégyenkeznie kell az egész világ, de mindenekelőtt a „nagy" Szovjetunió előtt. Magyarország Hitler utolsó csatlósa volt, magyarnak lenni szégyen. Ezt a gondolatot sugározta az iskolai oktatás is a háború után felnövekedett nemzedékek tagjainak, akiknek egyik része elhitte, a másik része, ha nem is vette egészen komolyan, mégis arra a következtetésre jutott, hogy semmiképpen nem jó magyarnak lenni, ettől a nemzetiségtől, lehetőleg magától az országtól is szabadulni kellene.

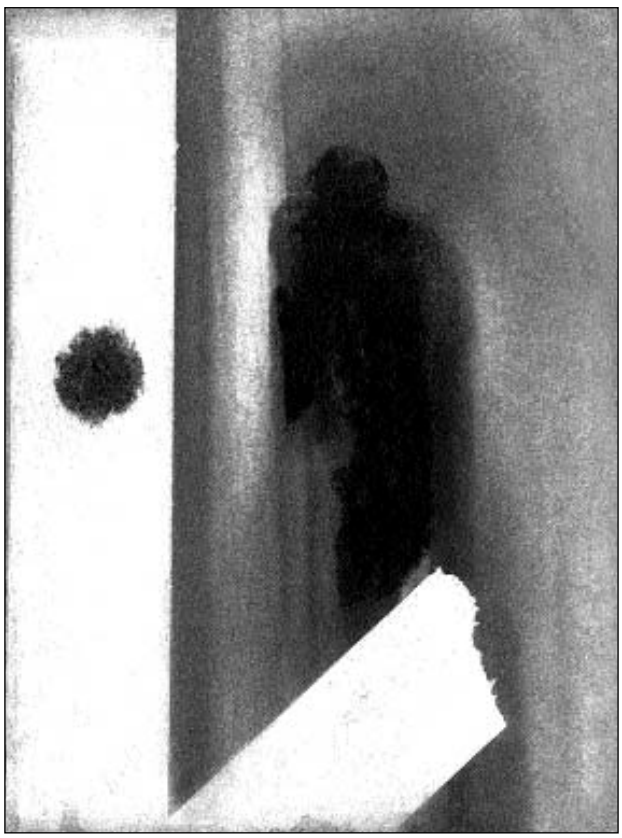

A rendszerváltást követő évek kormányaiba azoknak a nemzedékeknek a tagjai kerültek, amelyeket a szovjet megszállás évtizedeinek kommunista nevelése arra oktatott, hogy minden, ami nemzeti, ami a magyarságtudat ápolását szolgálja „haladásellenes", nacionalista, tehát elvetendő. Élen jártak ebben azok a politikusok, akik most a világ előtt ugyan szociáldemokratáknak vallják magukat, valójában azonban teljes mértékben a tegnapi, Moszkvához hű csatlósok, illetve azok utódai. Nemzetiségüket már régen feladták, ha ugyan – a fiatalabb nemzedéket tekintve – egyáltalán létezett bennük valaha ilyen érzelem. A magyarsággal semmiféle közösséget nem vállalnak, de más nemzettel sem, saját érdekükben bármikor hajlandók bármiféle idegen hatalom szolgálatába állni. Ezek az emberek szinte hisztérikusan reagálnak, ha valahol meghallják vagy a „nemzet" vagy a „nemzeti" szavakat. Azonnal nacionalizmust és fasizmust kiáltanak, arra hivatkozva, hogy az utolsó évszázad történelme során szélsőséges mozgalmak gyakran használták ezeket a kifejezéseket.

A történelmi visszapillantás azonban azt bizonyítja, hogy a magyar nép távol állt a másokat elnyomni akaró mozgalmaktól, mert inkább mindig antinacionalista volt. A nacionalista megmozdulások kezdeményezői személy szerint többnyire Magyarországon született, de nem magyar eredetű, hanem idegen származású személyek voltak, akik tüntetően akarták önmaguk és mások előtt magyarságukat igazolni, magyarabbak akartak lenni a magyaroknál.

Szomorú tény, hogy a nemzetellenes politikusokat a magyar választópolgárok szavazatai emelték a hatalomra, ami azt bizonyítja, hogy a magyarság többségében gyökeret vert az elnemzetlenedés. A magyar tudatban nem a nacionalizmus, hanem ennek éppen az ellentéte, az antinacionalizmus, a kollektív kisebbségi érzés lett általánossá. Ezen a téren talán az egyetlen nemzet vagyunk Európában.

Számos tanulmány foglalkozott a kérdéssel, hogy Magyarország az öngyilkosok terén világviszonylatban vezető helyet foglal el. Az értekezések csak a fizikai öngyilkosság okait boncolgatták. A szellemi öngyilkosságról nem írtak. Pedig Magyarország jelenlegi magatartása szellemi öngyilkosság.

Aki önmagát semmire sem becsüli, másoktól sem várhat el megbecsülést. Érvényes ez nemcsak az egyénekre, hanem egy népre is. A magyarok többsége jelenleg nem becsüli saját nemzetiségét, alacsonyabb rendűnek tartja magát másoknál, magyarságától, hazájától és mindentől, ami ahhoz köti, meg akar szabadulni, nem tudja elviselni, szinte utálja önmagát. Beteg magatartás, amely előbb-utóbb a nép halálához vezet. Különösen nagy a veszély napjainkban, a sokat emlegetett globalizáció korában, amely erőszakosan akar összeolvasztani különböző népeket egy világuralomra törekvő nagyhatalom érdekében. Az Európai Unió különböző nemzetiségű népei a maguk módján mindent elkövetnek azért, hogy egyéniségüket, hagyományaikat megőrizhessék. A jelek szerint egyedül a magyarok akarnak olyan európaiakká válni, akik az európaiságért feladják nemzetiségüket. Ez a magatartás szellemi öngyilkosság.

A XIX. században Herder, a német filozófus megjósolta a magyar nép halálát, Vörösmarty Szózatában is egy sírról esik említés, amelyben „nemzet süllyed el". A hajdani gondolkodók még azt hitték, hogy más népek fogják a magyarság pusztulását előidézni. Tévedtek. A magyarság önmagát akarja elpusztítani, egyre nagyobb léptekkel halad a költő által megálmodott sírgödör felé. Saját politikai vezetői pedig szorgalmasan terelik ebbe az irányba, és csak arra várnak, hogy a gödör szélén megadhassák neki az utolsó lökést. Vörösmarty csak abban tévedett, amikor úgy vélte, hogy a sírt körülvevő nemzetek szemében gyászkönnyet látott. Ha beleesünk abba a magunk ásta sírba, Európa népei nem fognak gyászolni bennünket. Egyesek közömbösen még tudomást sem vesznek elsüllyedésünkről, mások kárörvendő mosollyal nyugtázzák, hogy végre megszabadultak tőlünk.

Elkerülhető még ez a tragédia? Olyan szellemi és politikai vezetőkkel, akik a magyarságtudat ápolása ellen dolgoznak, és a világ valamennyi népénél megtalálható természetes nemzeti érzelmeket készakarva nacionalizmusnak, fasizmusnak minősítik, és ilyen címen folytatnak ellene harcot, aligha.

A szerző hosszabb tanulmányának rövidített változata.

Horváth Ödön

ÍGY VAGYUNK

Irigység sorvaszt; egyre többen
leszünk önként agyarkodók.
Legtöbbünk tétlen ácsorog
valami kétséges örömben.

Egyik oldalon rongyosok
nyakalják a bort délidőben
s trágárkodnak, zúgnak, miközben
szót kapnak a fontoskodók.

Az úgynevezett jobb körökben
adnak-vesznek; sok pénz forog,
vad hajsza dúl és gőzerővel

fogy el minden. Füst gomolyog:
a föld négy sarka csikorog!
De ki törődik a jövővel?

EMBEREK, TÁJ NÉLKÜL

A szivárgó vér tócsája kiárad.
Most szolgasorsban furcsán lopakodva
járunk. Éles kövek sebzik fel lábunk.
Te vérbajos testvérem, honnan jöttél?

Nézd, minden zugból gúnyos szem kacsingat:
agyvelőnkre már számot tart a barbár.
Itt-ott egy-egy szívszaggató üvöltés;
valamit morgunk s dúdolunk magunkban.

A táj? Nem, itt nincs többé táj. A ködben
minden nagy rendben van. A felviharzó
érzelmek megnyugodtak, eltévelygő

gondolatainkat megzabolázták.
Pajtásunk lett a csönd; a földkerekség
zavarai a háttérben maradtak.

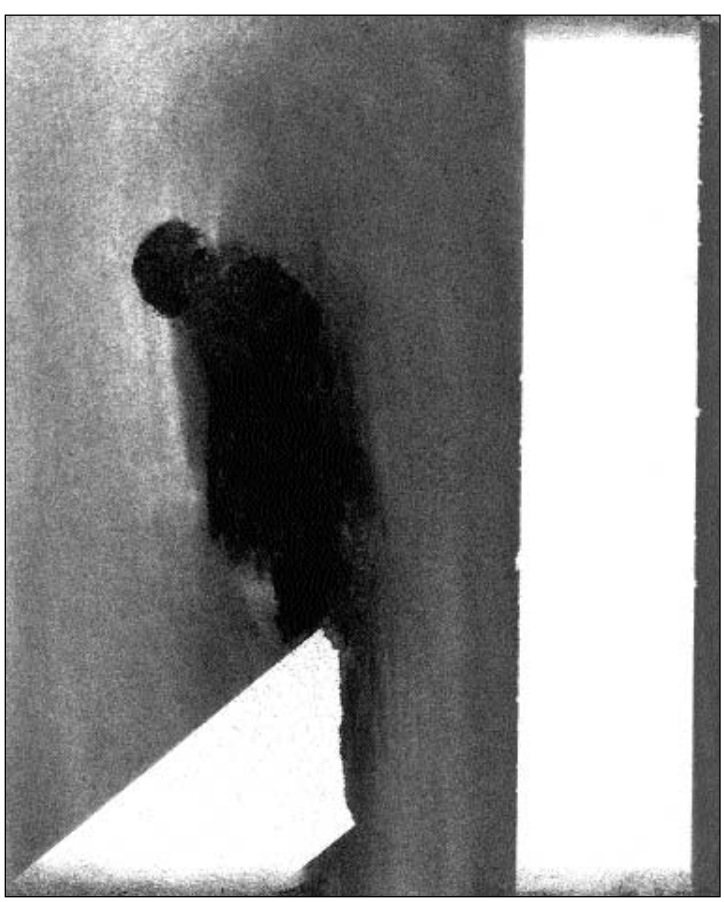

VARGA JÓZSEF KÖSZÖNTÉSE

A Magyar Írószövetség és a Krúdy Gyula Irodalmi Kör irodalmi estet rendezett 2004. november 23-án a Magyar Írószövetség Székházában. A rendezvény vendége és ünnepeltje Varga József muravidéki író, költő, nyelvész, egyetemi tanár volt. Varga József a Magyar Kultúra Lovagja kitüntető cím birtokosa, egyéb szervezetek mellett a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület tagja, a *Muravidék* rendszeres szerzője. Eddig 15 kötete jelent meg.
Kalász Márton, a Magyar Írószövetség elnöke bevezetőjében köszöntötte az ünnepeltet, valamint jelenlévő feleségét, fiát, unokáját, az est közreműködőit, továbbá a közönséget. Elsőként Varga Tímea, a képzőművészeti középiskolában tanuló unoka beszélt röviden családjáról és az alkalmi kiállításon bemutatott képeiről. Varga József munkásságát Kanizsa József író, költő, a Krúdy Gyula Irodalmi Kör titkára méltatta. Sellei Zoltán előadóművész Varga József műveiből olvasott fel, Egresi Marcell és Gergely Csaba megzenésített verseit adta elő, majd Varga József válaszolt kérdésekre. Befejezésül a Varga család saját készítésű és termelésű muravidéki pereccel, pálinkával és borral látta vendégül a jelenlévőket.
A *Muravidék* szerkesztősége is szeretettel és tisztelettel köszönti a 75. életévébe lépett Varga Józsefet, további sikeres alkotómunkát kívánva.

Az alábbiakban részletet közlünk Kanizsa József laudiációjából, amelyben a közelmúltban megjelent négy könyvre hívta fel a figyelmet.

Muravidéki személynevek című hatalmas anyagú dolgozata 340 oldalon keresztül taglalja a muravidéki magyarok abc-rendbe szedett személyneveit (vezeték-, kereszt,- bece-, és ragadványneveit). A mesterségek, foglalkozások, szokások, mondások stb. által létrejött nevek falvankénti táblázatát is elkészítette százalékos arányban, s így a leggyakrabban használt neveket teszi közkinccsé. A személyneveknél ugyanezzel a szisztematikus munkával mutatja ki azok keletkezését, alakulását és használatát, hihetetlen aprólékos munkával, minden változatra odafigyelve. A könyvet a szlovéniai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet adta ki Lendván 2003-ban .
Mondjuk, írjuk hetésien? című könyvében – szakmai dolgozatnak is nevezhető írásokat tartalmazó kötetében – a Népújságban korábban megjelent írásait adja közre. Varga József e könyvben szemléletesen, szakszerűen szemlélteti e tájegységek nyelvhasználatát, akár ragos formában, vagy névszók, névelők, határozószók, magánhangzók stb. szerint sorolja föl a szavakat. Könyvében mindenre választ ad, amire e helyi nyelvi kommunikációban búvárkodó nyelvészeknek szükségük van. A dolgozatot tudja használni minden pedagógus, tanár vagy népművelő, aki elhivatásának érzi a helyi nyelvi sajátosságok megőrzését, továbbadását. A könyv érdekessége, hogy nemcsak a mai nyelvezetű, új kornak megfelelő szavakat veszi „górcső" alá, hanem elődeink, déd- és nagyszüleink által használt szavakat is megemlíti példaként, sőt felhívja a figyelmet, hogy ezek a szavak ma is ugyanúgy érvényesek, használatosak a falusiak nyelvében, a mondatszerkesztésben.
A könyv áttanulmányozása során – mint zalai származású, a Muravidék nyelvezetén felnőtt író – tapasztaltam, hogy a felsorolt példaszavak jó része Zajk, Murarátka, Csörnyeföld, Dobri, Maróc stb. falvakban is ugyanúgy jelen volt, jelen van napjainkban is az idősebbek nyelvhasználatában. Kiadta a Krúdy Gyula Irodalmi Kör Budapesten, 2003-ban.
Mégis fény gyúlt című kötete Budapesten, a BIRÓ Family Nyomdaipari és Kereskedelmi Kft. kiadásában jelent meg 2004-ben. 60 verset tartalmaz. Az új és a korábban írt felnőtteknek szóló költemények között megtalálhatók a gyermekversek is. A régi versek, mintegy 23 vers, szervesen beépültek a kötet versei közé, úgy hangulatban, mint mondanivalójukban. A régi versek is csiszoltak, jól kidolgozottak, a rím, a ritmika a klasszikus versstílusnak felel meg. A később írt, új verseknél külön megemlítem *II. Rákóczi Ferencre emlékezve, Berzsenyinél,*

Deák Ferenchez, Gárdonyi Géza sírjánál címűeket, nem csak az eszmei mondanivaló miatt. A gyermekversek is jól beleillenek e kötet versei közé. Játékosak, hangulatot teremtenek. A gyermekek e ritmikus, ríMes csengésű verseket könnyen megtanulják.
Egy perces mesék című kötetét Varga Timea bűbájos illusztrációival teszi élvezhetőbbé, bensőségessé. A példázó, rövid, egyperces mesék akarva-akaratlanul felhívják a gyermek és felnőtt figyelmét a természet megvédésére, megóvására és az állatok szeretetére. A szerző tudja, hogy lehet közel jutni a gyermekek szívéhez, s ezt ügyesen csempészte be a mesevilágba. A mesékben érződik a „pedagógusi szív", s az is, hogy a gyerekre még lehet hatni a mese eszközével, s hogy ezt a emberiség érdekében teszi. Kiadta a Krúdy Gyula Irodalmi Kör Budapesten, 2004-ben.
Ezek a könyvek úgy a szlovéniai falvak magyar gyermekeinek, mint a magyarországi gyerekeknek és felnőtteknek is hasznos szakkönyvei, szépirodalmi kötetei, amelyek nagyobb terjesztést, publicitást is megérdemelnének. A lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet mellett a BIRÓ Family Nyomda és a Krúdy Gyula Irodalmi Kör már megtette a lépéseket ennek elősegítésére.

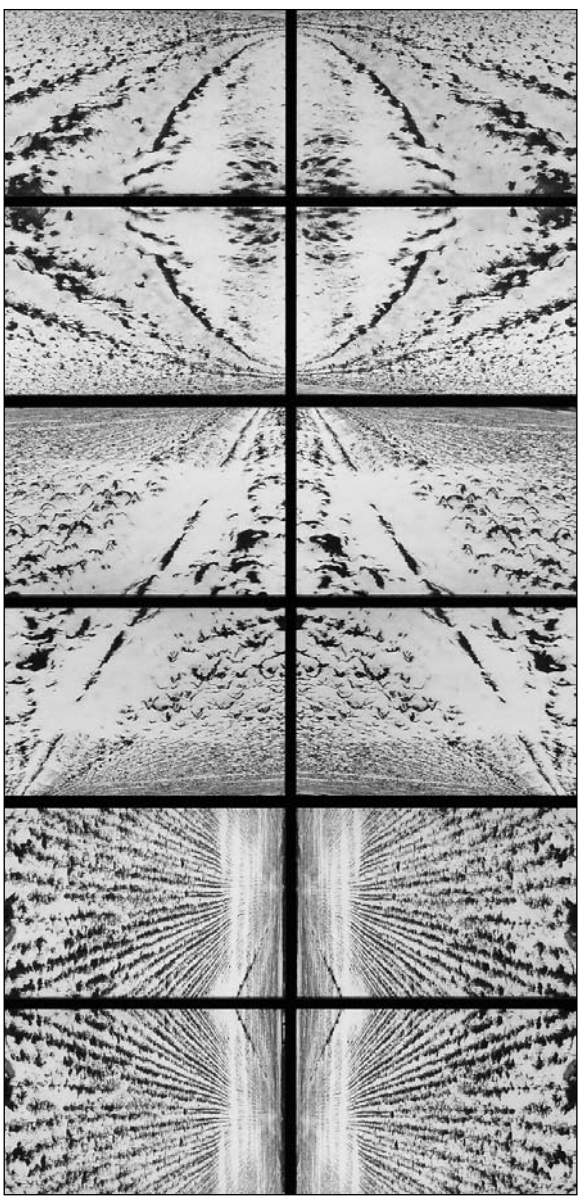

Varga József

SZINDBÁD VILÁGA

Gondolatom
a Nyírség sokszínű táján
barangol
keresi a költő által megálmodott
varázslatos világot
a múltba révedek
énem magánysátrába
szelleme belép
megszólítom
mosolyog
hangja szívemben él
millió érzés
kusza képzettársítások
kézen fog
magához ölel
száguldunk a „vörös postakocsin”
a „szindbádi világ” csábít
feszülnek a fásult idegszálak
az éjben
kopogó patkók
acélszikrája száll
varjú károg
menny dörög
folyó örvénylik
minden a semmibe vész
ne keresd az igaz utat balgán
sokan megpróbálták
hasztalan
ismered a „farkasmondást"
csak menj menj
a saját utadon
s teremtsd meg önarcú világod!

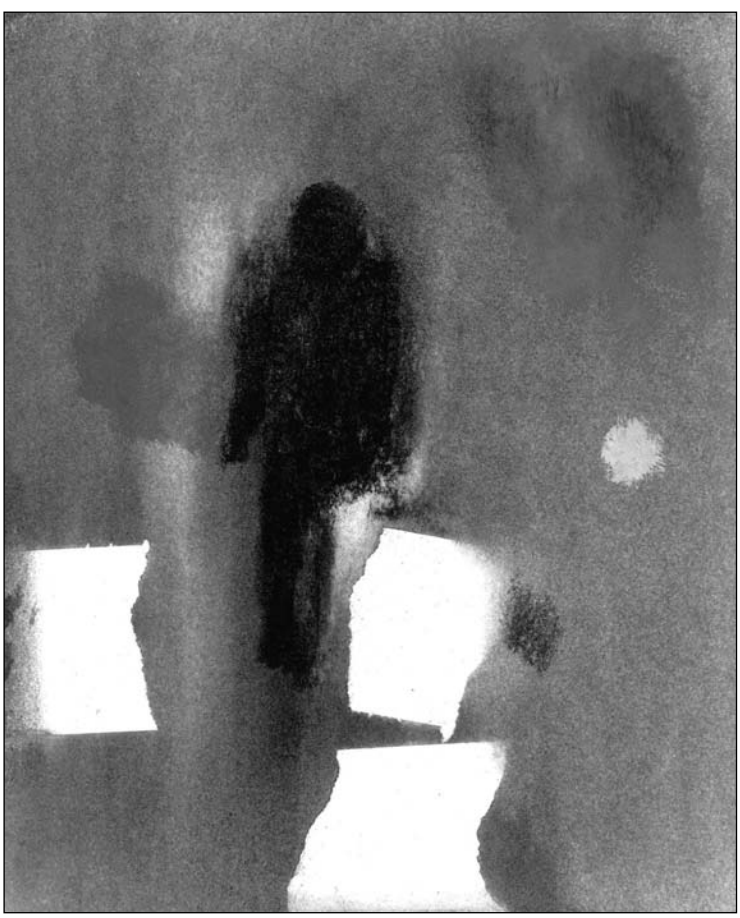

TÖMB A SZÓRVÁNYBAN

Tömb a szórványban címmel a Nemzeti Kuturális örökség Minisztériuma támogatásával rendezte meg az Irodalmi Társaságok Szövetsége XIII. Vándorgyűlését 2004. július 15-18 között Zentán és Tóthfaluban. Házigazda és a programok összeállítója, szervezője a zentai Térzene Irodalmi és Művészeti Társaság volt.

A magyarországi résztvevők Budapestről indulva, Szeged érintésével busszal érkeztek Szabadkára, ahol Szloboda János, az eseménysorozat koordinátora fogadta a delegációt. A különbusz első útja Tóthfaluba vezetett, ahol már jelen voltak a különböző régiókból érkezett küldöttek. Az ITÁSZ gyűlését Kanizsa József titkár vezette, ill. tartotta meg a szervezet éves beszámolóját. Több hozzászólás és vita után Győrffy Sándor ügyvivő, főszerkesztő ismertette egyesületünk irodalmi, folyóirat- és könyvkiadási tevékenységét. A jelenlévők érdeklődéssel forgatták a *Muravidék*-et, valamint egyéb kiadványainkat, majd az ITÁSZ tagjává választották a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesületet.

Este a Zentai Városi Színházban a Térzene Irodalmi és Művészeti Társaság színjátszó tagjai Vicei Károly színművét adták elő, a szerző rendezésében és főszereplésével.

Másnap délelőtt Juhász Attila, Zenta polgármestere adott fogadást a Városházán, ahol köszöntötte a jelenlévőket Hajnal Jenő, a Thurzó Lajos Közművelődési Központ igazgatója, valamint Vicei Károly, a Térzene Irodalmi és Művészeti Társaság elnöke, a vándorgyűlés főszervezője. Az ITÁSZ képviseletében Kanizsa József üdvözölte a város vezetőit, a társaságok megjelent képviselőit. A Történelmi Levéltár bemutatása után a Városháza tornyában Tari László történész tartott városismertető előadást.

A Tisza partján Szloboda János emlékezett az 1944-ben legyilkolt zentai polgárokra, majd a városi temetőben felállított emlékműnél folytatódott a rájuk való emlékezés.

Délután a Városháza Dísztermében meghívott írók, költők, kutatók olvastak fel műveikből. A jelenlévők meghallgathatták Németh István, Beszédes István, Verebes Ernő, Matuska Márton, Burány Béla, Foky István, Balogh István, Zalán Tibor, Bogdán József, Tari István és Vicei Károly előadásait, valamint találkozhattak Andruskó Károllyal, Zenta rangidős képzőművészével.

17-én Zenta büszkesége, az ujjáépített Thurzó Lajos Közművelődési Központ fogadta a Vándorgyűlés résztvevőit. Hajnal Jenő igazgató bemutatta az épületet, majd az Alkotóház közösségi termében délvidéki írók, történészek, kutatók tartottak előadásokat: Bodor Anikó zenetörténész, Szöllősy Vágó László néprajzi szakíró és Vajda Gábor irodalomtörténész. Gubás Jenő tanulmányát felesége, Gubás Ágota olvasta fel, valamint bemutatta a Tóthfaluban szerkesztett *Aracs* című közéleti folyóiratot.

Az előadások után a szerb templomot és a Városi Múzeumot tekintették meg a Vándorgyűlés résztvevői. Délután Pécsi Györgyi kritikus, Földessy Gabriella magyartanár és Réthey Prikkel Lajos, az ITÁSZ tiszteletbeli elnöke tartotta meg előadását.

18-án reggel ismét Tóthfaluban folytatódott a rendezvény, majd a jelenlévők egy csoportja részt vett a szentmisén. Utána a nevezetes palicsi fürdő meglátogatása, majd szabadkai városnézés következett: Fő tér, Csáth Géza és Danilo Kis szobrai, Kosztolányi Dezső emléktáblája, Népkör. Ebéd után a Vándorgyűlés résztvevői újabb barátságokkal gazdagodva, egy tartalmas programsorozat élményeivel és tanulságaival tarsolyukban mondtak búcsút egymásnak.

A Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület képviseletében jelen voltak: Feinek György, Győrffy Sándor, Kanizsa József és Zágorec-Csuka Judit.

Az elhangzott előadások közül Szöllősy Vágó László tanulmányát közöljük.

Szöllősy Vágó László

NÉPHAGYOMÁNY AZ OKTATÁSBAN ÉS A PEDAGÓGUSKÉPZÉSBEN

Az oktatás intézményessé válását követően az iskola alapjában véve két feladatot vállalt magára: az írás-olvasás tanítását és a hitoktatást. Minden más (hagyományjellegű) ismeretanyag átadása a családra, a kisközösségekre hárult. Az elmúlt évszázadok során természetszerűen változtak az arányok, de az iskola mind a mai napig elsősorban az értelem művelését végezte, végzi. A felvilágosodás korában például helyet kap az iskolai tananyagban a természettudományos műveltség, de szelektíven: csak a „hivatalos" tudomány számíthatott (számíthat ma is) arra, hogy tantervi ismeretanyag lehessen. A néphagyományokban gyökerező felmérhetetlen tudásanyag (népi gyógyászat, gyógynövényismeret, időjóslás, növény- és állatnemesítés stb.) tiltott terület: kuruzslás, babona, boszorkányság volt és maradt. Kimaradt az iskolai nevelésből az érzelmi nevelés, az erkölcsi nevelés az uralkodó társadalmi normák besulykolására korlátozódott, és csak megcsonkítva jutott hely az esztétikai nevelésnek: a zenei, képzőművészeti, irodalmi nevelés zenetörténeti, művészettörténeti, irodalomtörténeti oktatássá torzult, amiben az érzelmi élménynek nem jut – eleve nem juthat – hely.

Mindez hosszú időn át tolerálható volt, hiszen a kisközösségek és a családok általában maradéktalanul eleget tudtak tenni az érzelmi és erkölcsi nevelés, valamint a hagyományozás feladatainak. A hagyományos parasztcsalád és paraszti közösség a leguniverzálisabb nevelőintézmény volt: a felnőttek nemcsak a munkaszokásokat adták át a felnövekvő nemzedékeknek (a növénytermesztés és az állattenyésztés évszázadokon át leszűrt tapasztalataitól kezdve a vetőmag-szelektáláson át a népi időjóslásig), hanem az erkölcsi normák és viselkedési szabályok, a szokások és hiedelmek tiszteletben tartását éppúgy, mint a dalok, táncok, mesék szeretetét, vagy a tárgyalkotás képességét. Minden átlagos parasztcsalád dolgos, jó erkölcsű, jó nótás, jó táncos, jó mesélő, jó fúró-faragó vagy szövő-fonó utódokat nevelt. Ezen a szinten tehát egy jól bejáródott automatizmus működött mindaddig, amíg a paraszti közösségek felbomlásával, a modern családszerkezet kialakulásával meg nem szűntek maguk a hagyományozó közösségek, velük együtt pedig azok az alkalmak is, ahol és amikor a hagyományozás végbement. És míg korábban az alkotó, az átadó és a befogadó személye gyakran egybefonódott (ugyanaz a személy az egyik esetben alkotó és átadó, a másikban befogadó volt), ma a társadalom nagyobb része nem alkotója, nem is átadója, legfeljebb fogyasztója a kulturális javaknak, abból is a legharsogóbbnak, a legrikítóbbnak.

Anakronizmus és meddő nosztalgiázás volna itt és most visszasírni egy letűnt életformát. Ehelyett azt kellene megvizsgálni, miként vehetné fel az iskola ezt a gazdátlanul maradt funkciót. Nem a múltba merengés érdekében, hanem, mert a hagyomány az azonosságtudat semmi mással nem pótolható kötőanyaga, hiszen az identitást a történelmileg és társadalmilag adott szerepminták határozzák meg. Az identitás voltaképpen érzelmi és megismerési szinten kapcsolja egybe személyiségünk szubjektív szféráját és társadalmi kötődéseinket. Leegyszerűsítve: az identitás kialakulása során az ember folyamatosan összehasonlítja magát másokkal, és az összehasonlítások eredménye az egyesekkel való hasonlóságok, a másokkal szembeni különbözőségek – az „én" és „ő", a „mi" és „ők" – tudatosodása, ami nem szükségszerűen objektív, hiszen összehasonlításkor nem csupán racionális, hanem érzelmi szempontok is befolyásolnak bennünket, aminek gyakori velejárója az „ő"- vagy „ők"-kép torzulása.

A kisebbségek vonatkozásában fokozott az identitástorzulás veszélye, hiszen az intézményes oktatás többségi irányítás alatt áll, ami az iskolát a pszichológiai elnyomás intézményévé teszi. Ennek eszközei: a kisebbségek elidegenítése saját nemzeti történelmüktől, hagyományaiktól,

a kisebbségi sorshoz vezető esetek sajátos értelmezése (félremagyarázása!), bűntudat kiépítése a kisebbségekben az anyanemzet ún. „történelmi vétkei" miatt stb. Az így megingatott, egyébként is hézagos történelmi tudat, a többségi nemzettel szemben folytonosan sulykolt adósságérzés sietteti az anyanyelv és a hagyományok – elsősorban a kulturális hagyományok – feladását, a kisebbségi mentalitás (magyarán: alacsonyabbrendűségi komplexus) kialakulását.
Úgy érzem, itt vissza kell kanyarodnunk a hagyomány szerepének vizsgálatához, hiszen a leírt önfeladási folyamat egyetlen módon állítható meg: ha a többségi nemzet felpörgetett, túlméretezett nemzettudatából eredő fölényességével – a felsőbbrendűség, az állítólagos történelmi igazság, a kiválasztottság túlhangsúlyozásával – szemben saját hagyományainkból teremtünk immunitást. Itt jegyzem meg, hogy a hagyomány terminust a legszélesebb értelemben használom, hagyomány alatt a társadalom életében történelmileg kialakult, nemzedékről nemzedékre szálló, tartósan uralkodó nézetek és szokások összességét, művészeti értelemben pedig az előző korokból értékként megőrzött művek és műformák összességét értve. Ennek megfelelően az én olvasatomban magyar hagyomány mindaz, ami a magyarságot a világ bármely pontján meghatározza – ez az, amiből a nemzeti identitás építkezik.
Az elmondottakból nyilvánvaló: a hagyomány szerepe az, hogy segítsen az embernek a mindennapi jelenben megfogalmaznia önmagát. A hagyományok által átörökített „immunrendszer" nélkül halálra vagyunk ítélve, ha nem is fizikai, de lelki-nemzeti valóságunkban mindenképp. Sokakban felmerülhet a kétely: hogyan készíthet fel a jövőre egy hagyományorientált iskola? Vagy durvábban fogalmazva: menetiránynak háttal akarunk előre haladni? Nem erről van szó; ez elsősorban azoknak a magukat kozmopolitáknak becéző janicsároknak a kifogása, akik a nemzetek-felettiség hamis jelszavának hangoztatásával elsősorban a nemzeti kultúra elsorvasztása, a nemzeti tudat leépítése irányában hatnak.
Nyilvánvaló az is, hogy a nemzeti hagyománykincsnek nem új tantárgyként, hanem általános rendező elvként, hagyománytisztelő, a hagyomány tiszteletére nevelő alapállásként kellene bekerülnie az iskolai tantervekbe. A személyiségre ható, a személyiséget formálni tudó hagyomány azonban olyan közeget igényel, amelyben a racionális magyarázathoz érzelmi élmény is társul. Ez a fajta szellemiség – mert erről van szó – a jelenlegi hagyományápolási formák közül talán csak a táncházak és a hagyományőrző, -ápoló táborok hangulatában van jelen, ahová nem csupán azért megy el, aki elmegy, hogy megtanuljon valamit, hanem hogy részévé váljon egy közösségnek, amelyet többszörös kötelék fűz össze: a nyelv, amit beszélünk, a dal, amit énekelünk, a tánc, amit táncolunk, a minta, amit formázunk...
Lehetséges-e ilyen fajta szellemiséget kialakítani iskoláinkban itt és most? Elvben igen, feltéve ha a társadalom az iskola feladatává teszi az ismeretek nyújtása mellett a személyiség komplex formálását (beleértve a nemzeti tudat formálását is!), ha ugyanez a társadalom tolerálni tudja a másságot (mert ebben az esetben egy magyar iskolának magyar szellemiségűnek kell lennie, éppúgy, mint ahogy a szerbnek a szerb, a szlováknak a szlovák szellemiség kialakítására kellene törekednie, de ezzel párhuzamosan imperatívusszá emelve a más szellemiség iránti tiszteletet), és ha az így megfogalmazott feladatok teljesítését erre alkalmas pedagógusokra bízhatnánk. Az alkalmasság ebben az értelemben olyan pedagógust jelöl, aki nemcsak nyelvében magyar (szerb, szlovák stb.), hanem egész személyiségében, aki nemcsak beszéli nemzete nyelvét – a verbális mellett a zenei, táncos, képzőművészeti, tárgyalkotó stb. nyelvet is –, de akiben megvan az elkötelezettség, hogy a nemzeti hagyományanyagot megfelelő érzelmi hőfokon átadja a gondjaira bízott nemzedékeknek, és akiben van annyi lelkesedés, hogy másokat is képes legyen lelkesíteni. Az elmondottakból következik, hogy a számba vett célok eléréséhez nem csupán az iskolai oktatás tartalma és szervezési formái szorulnak változtatásra – elsősorban nemzeti iskolák kialakításával –, hanem a pedagógusképzést is új alapokra kellene helyezni. Mert az a fajta hagyományápolás, amely művelődési egyesületeinkben folyik – tisztelet, becsület mindegyiküknek – egy kicsit Noé bárkájához teszi őket hasonlatossá: átmenteni a még meglevő hagyománykincset az özönvíz utánra. Az oktatás és a pedagógusképzés viszont – mint volt Mária Teréziától napjainkig – „...marad politikum..."

Karcagi Magyar Margit

Ebéd a pusztában

Elhagyatott földúton akácfa
tövénél pihenek.
Zsíros kenyeremet majszolom.
Pusztalakók sorakoznak lábamnál.
A hőscincér büszkén
eszeget morzsáimból.
Tülekedik a pattanóbogár,
a zöldruhás sáska csattogó
szájához emeli falatját.
A tücsök csak hegedül,
éhesen várja, hogy megszánják;
katica gondoskodik betevőjéről.

Elszántan

Üvegcsoda terebélyes árnyékában
Házak egyikéből néni hajol ki
Hadonászik kezével
Eltolni igyekszik a sötét óriást
Majd a fénysugarakat tereli
Homályos szobájába.

Emberarcú sintér

Csengetnek.
Önkormányzattól jön.
Szanálás!
Beleegyezési nyilatkozat.
Kényszer
Lakótelep!
Beletörődés
Álca-élet
Kiégés
Enyészet
HALÁL

Éber álom

Kávét szürcsöl csukott szemmel
hűvös szoba bíborvörös foteljében.
Elkalandozik.

Napszínűre festett házának teraszán
ibrik kiborult magjait lármázó
énekesmadarak csipegetik.
Hancúrozó kutyák versenyt futnak.
Poszméhek duruzsolnak tarka
rózsák szirmain.
Káposztalepkék suhognak
boglárkák között.

Nyitott ablaka előtt elröppenő
szarka kelti.
Maradék kávéját issza faintarziás
bársony foteljében.

Életrajz

Bámulja tükörképét
apatikus mélasággal.
Szántott ugar homloka,
szarkalábbal ékített
szürke arc.
Hályog-vizenyős tekintet.

Száját szorítja sivár némaság.
Bölcsességnek semmi jele.
Enyészet, nyomorúság bélyegzi.

Érintés

Mély álomból felébredve
Isten újra megérintett
Egy szép cigánylány
Szép szemével

ÉRTELEM

Egyik fotelból a másikba ülök.
Fagyasztóból melegített pizzát majszolok.
Értelmes életem állandóságán bambulok.
Teszem dolgom, mert azt hiszem attól értelmes életem.
Új ötletekkel dobom fel napjaim, mert azt hiszem
attól értelmes életem.
Gyermekeimet nevelem, etetem, mert azt hiszem
attól értelmes életem.
Énekelek, sportolok, sőt briddzselni is tanulok, mert azt hiszem,
attól értelmes életem.
Igéket hirdetek, és írásnak is szentelek, mert azt hiszem,
attól értelmes életem.
Gondolataimat utódjaimra hagyom, mert hiszem,
attól értelmes életem.

Ha nem, életemnek mi értelme?

Nadja Zgonik

ZDENKO HUZJAN

Zdenko Huzjan muravidéki festőművész 1948-ban született Lendván és három évtizedes munkásságával nyomot hagyott a szlovén festészet leghitelesebb hagyományait képező szegmenseiben. Művészete egzisztenciális figurális festészet, amely a születés és a halál között ingázó ember megjelenítésével tesz fel kérdéseket az emberi lét végső igazságairól, az élet értelméről, az elmúlásról, az élet szentségéről, a lét magányosságáról és az emberi test fogságában lévő szellem tragikus korlátozottságáról.

Gondolatvilágában végig hűséges marad mindahhoz, ami már előtte is létezett: a hazai tájhoz, a Muravidékhez, a szülőföldhöz, kedveseihez – akik mellett felnőtt – valamint a művészethez, amely elkíséri az alkotóvá érés folyamatán keresztül. Ezért is mondhatnánk, hogy festészetének az ősdimenziók a koordinátái. Nem ragadják el a korszerű világ futó és múló benyomásai, úgy gondolkodik a lét aktuális pillanatairól, hogy tekintete átfogja az összes eddigi tapasztalatot és felismerést. A korszerű társadalmat uraló elmúlási kultuszt felváltja az örökkévalóság kultusza. Így megalkotja a szubjektivista teozófia ikonjait, amelyek elég erősek ahhoz, hogy a nézőnek összességében magyarázzák meg a világot. Képei ideálisan átgondolt tárgyak, természetük szerint ugyan a teremtés pillanatának gyermekei, megjelenítő erejük viszont egy olyan erő, amelynek gondolati gazdagsága a világ megváltoztatására is képes.

Zdenko Huzjant azon szlovén művészek közé sorolhatjuk, akiknél azonos minőségben jelennek meg eltérő művészi adottságok. Kihívást jelentenek számára mind a képi megjelenítés, mind a szavak: festő és költő, továbbá grafikus és szobrász. Mély érzései tükröződnek a festészetben, mind az optikai, mind a taktilis kifejezésekben. Művészként él a színek érzelmi, szimbolikus és árnyalati erejével, a különböző textúrájú festői felületekkel, a pasztózustól a lazúrig, amelyekhez esetenként bejegyzéseket, rajzokat, gravírozásokat társít. A kobalt-kék képekkel kezdett a hetvenes évek derekán, amikor a Ljubljanai Képzőművészeti Akadémián posztgraduális képzésben vett részt, majd a piros képek korszaka következett. A nyolcvanas években jelenik meg Huzjan festészetében a jellegzetes, esetenként a melankolikus ember testtartására emlékeztető magzatalakú figura – ez a fehér képek korszaka. A nyolcvanas évek vége felé új folyamat indul, amikor a színekben lassan kialszik a festői tűz, a forma egyre redukálódik, egyre inkább skicc, rajz lesz belőle. Új festői teret nyitott a legutóbbi két ciklus: *A föld és az ég párnái,* valamint az *Égi töredékek* képei, amelyeknél meghatározhatatlan a lét mivolta, amikor nem tudjuk, a léten innen vagy onnan vagyunk-e, és ebből eredően jön a kétely: létezik-e egyáltalán megváltás a létben? A tárgyi és a szellemi tér kettészakadására való utalások, valamint a kétely azt illetően, legyőzheti-e a művészet ezt a szakadékot, ahhoz a felismeréshez vezették az alkotót, hogy saját művészete nem teszi lehetővé a megváltást. E felismerés szerint a világ képe által nem uralható maga a világ. A felismerésből fakadó pesszimista hangvétel ellenére tovább alkot, mert hiszi, ha a világot nem is válthatja meg, képeivel – jövendőmondóként – felvilágosíthatja az embereket, bevezetheti őket a lét, a létezés titkaiba.

Pályafutása során Zdenko Huzjan festőművész alkotásait számos tárlaton láthattuk. A Slovej Gradec-i Művészeti Galéria 1994-ben retrospektív grafikai, a Ljubljanai Modern Művészetek Galériája 1995-ben retrospektív festészeti kiállítást rendezett alkotásaiból. 2000-ben a Ljubljanai Nemzetközi Képzőművészeti Központban láthatta a közönség rajzainak gyűjteményes tárlatát, majd ugyanabban az évben, a Muraszombati Galériában került közönség elé témakörök szerinti, áttekintő kiállítása. 1988-ban Prešeren Alap-díjat kapott. Eddig négy verseskötete jelent meg. Ljubljanában él és alkot, a Pedagógiai Főiskola professzoraként rajzot és festészetet tanít.

Novak Császár Jolán fordítása

Merényi Krisztián

A HÁZŐRZŐK

Karcag város egyik udvarában, három eb vigyáz a semmire. Az elkerített kertrész kevés mozgásteret biztosít számukra. Étket akkor kapnak, ha gazdájuknak jó napja van. A szomszéd disznaját is különbül tartja. A két nagyobb fajkutyának unaloműzés gyanánt csupán a kisebbik korcs terrorizálása jut.

A saras udvarrészt jobbról a szomszéd betonkerítése, balról gazdájuk házának fala, hátulról a kukoricás, az utcai oldalról pedig rozoga deszkakerítés határolja. A víz vájta kerti árok egyenesen a három eb felségterülete felé lejt, kizárólag a kerti csap megnyitásakor lefetyelhetnek a zavaros vízből. A környék csendjét egyedül néhány fáról-fára szálló madár, a járókelők egyhangú cipőkoppanása, és olykor a kutyák marakodása töri meg.

A lógó fülű korcsot, Bolhát, az utcáról fogadták be, míg a másik kettőt: Rotit és a dobermann Ördögöt még kölyökkorukban vették a falusi vásáron. Ha Bolha a tál közelébe merészkedik, amazok úgy fültövön marják, hogy alárendeltjük egy időre emlékezetébe vési, kié is az elsőbbség joga. Bolha éjszaka nem bújhat a kutyaólba; lehet tél vagy nyár, kénytelen megelégedni a szabad ég alatt foszladozó szivacsával. Amikor a kerítés mellett elhaladó gyalogosokon végre kitombolhatná magát, nem teheti, mert amazok fenyegető oldalmorgással tudatják vele, hogy azt egyedül nekik szabad. Legkorábban a korcs ébred, néha még a kakast is megelőzi. Hosszú perceken keresztül szemléli az álmában izgágán kapálózó Ördögöt, ki riadt, éles ugatással pattan fel fekhelyéről, és a morcos, ráncos pofájú büszkén magához térő Rotit.

Egyik délben a szokásosnál is kihaltabb a környék. Beborul. Mintha az égi ravatal készülne rászakadni a föld e parányi pontjára. Roti és Ördög a közelgő veszélyt megérezve, morgásba kezd. Föl-alá loholva felhasítják lábukkal a földet a mákszemnyi területen. Bolha a porfelhő miatt későn figyel fel a közelben lakó robosztus komondorra és a mellette osonó behemót farkasölő förmedvényre. Szó se róla, veszedelmesebb páros, mint az ő triójuk.

A két agresszor szeme haragosan izzik, mintha valami hajdani sérelmet jönnének megtorolni. A házőrzők szakadatlan csaholásától amazok is bevadulnak és a legszerencsétlenebbül összetákolt kerítésdeszkára ugranak. A kerítésomlás robajától Bolha is dühöng; összekeverednek a porral és egymással. A két támadó, mintegy erőgyűjtés céljából meghátrál, majd csaholva követelik a területvédők behódolását. Mindegyikük több sebből vérzik. Roti és Ördög a kidőlt kerítésdeszka darabjain toporzékol. Bolhát némileg kárpótolja, hogy éles fogát belevájhatta a fehér komondor – most már vöröslő – fülébe. Amazok újra közelebb és közelebb merészkednek a területvédőkhöz. Középen csahol a kisméretű Bolha. Az idegenek megközelítik a házőrzőket, bármikor kezdetét veheti a végső összecsapás. Ekkor a korcs fenyegető sátáni morgással állja útját a támadóknak; nem tágít, amazok felé vicsorog. Időzített, élő pokolgép, füléig húzza ínyét. Torkaszakadtából ugat, apró szemei lánglavinákká hatalmasodnak. Ellenfelei már nem a vakarcsot látják benne – akivel egy középerős gerincharapással végezni lehet – hanem őrjöngő fenevadat, ki veszedelmesebb a tyrannosaurusnál, és hangosabb az ágyúdörgésnél. A két óriás bizonytalanul hátrál.

A két medvetermetű eb visszafordul, de Bolha utánuk ered, s rájuk veti magát; ki akarja csikarni a végső győzelmet, ám azok – újra a kisvakarcsot látva benne – két figyelmeztető harapással leterítik. A korcs nyüszítve sántikál arrébb.

Roti és Ördög Bolha mellett hasal; mancsukon pihenő kobakjukból szomorkásan bámulnak ki a kutyaszemek. A hazaérkező gazda, közönyösen szegeli vissza a darabokra hullott kerítést, ügyet sem vet sérült ebjeire.

Késő este kihuny az utcasarki lámpa. Az éj előtti csend előcsalogatja a teliholdat. A három összebújó szőrgombolyag csupán távolról tűnik mozdulatlannak; Roti és Ördög atyai gondossággal nyalogatja Bolha sajgó sebeit.

Wernke Bernát

UZSONNAIDŐBEN

(részletek)

13.

kelletlen hirdette
a gyanakvást súgó
egykor szép szobájú
padló, moha gyom
ölelte rejtekén
a közeli folyó
párát adó testét

az érző gyökereket
feláldozták korábban
mohón, spórák
magok
s most itt vergődnek
a soványuló deszkázaton

születésük előtt
lemondatták őket
az erősebb fényről
mi most simogat odakinn
és hasonló erővel
zúgnak a fákról
réseken át
lassan a szelek
idebenn
születése előtt
tönkretett gyermek
lép be, uzsonnaidőben,
csillogó könnyektől
reszketeg

(ez volt: a gyanakvást súgó
padló, a feláldozott spórák, magok
és a soványuló deszkázat)

17.

tévesen volt sűrű mélyű
leginkább,
mégis belemártani akarták
kunyhó tetejéről
(uzsonnaidőtájt)
betemetést rejtett kútba
az alján, gyökereivel vicsorító
mohát

a kivárt, környékbeli szélben
nem süllyedt el
eltökélten, lassú állat is
türelmetlen beleszaglász
s tüsszentve érzi orrán
a mélybe le nem hullt
vicsorgó mohát

(ez volt: a vicsorító moha
a környékbeli szél és a
lassú állat)

23.

sötétlő zátonyokból
páraként kilépve
bokrok homályával
fedve
vegyülnek a délutáni
tájba, hárman,
derék fiai Kamcsatkának

a szokásosnál kicsit
többet pihengettek
(uzsonnaidőben), mert
este, ők evezik a
csónakot át, a
nagy vizeken,
ők hárman, derék fiai,
sok hű
kamcsadálnak

(ez volt: a bokrok homályába
vegyülő délután és a 3 derék
kamcsadál)

26.

megszánta a torony
a távolba vágyókat
(fuvarosok tekintetei
kíváncsian kicsordultak)
remény tért… egész
napi sóvárgás után,
uzsonnaidőtájt, galagonya-
bokrok között, odalenn a
hírneves
sétált

(ez volt: a megszánó torony a
kicsorduló fuvarosok és a
hírneves)

33.

a közelgő est
ki a szabadba akar
szomjúztató novemberi
pára, uzsonnaidő után,
marva hajt…

beleperget bátran a
lágy félhomályba
s emel magához a
forrásából kibuggyanó
alkony,
nedvesülő ajkadhoz
nagyon…
és előtted meg a
frissülő árnyak
megett

utcaszerte lámpások
termékülnek
majd elragad türelmes
méltóságával a városra
omló hegyorom, s nem
láthatod, hogy az útszélen
ernyedő foltokként
küszködnek a
gyomok…

(ez volt: a szomjúzó november a
forrásából kibuggyanó alkony és
a küszködő gyomok)

LÁMPAGYÚJTÁS UTÁN

lámpagyújtás után, ahogy elült az
alkony, s erdő felé eltűntek a koldusok
a megvilágított tiszta térre szegődtek a
diadalt megjárt víg kedélyűek, gyors
mozdulatokkal ledobták meleget tápláló
felöltőjüket, s így felnyílt pőre hátuk
megingatlan lábuk, derekuk fölött,
szép rendben egymáshoz sorakozott,
s mint valami szívbe arató, elragadó
zsákmányt, megmozgatta sötétből
leselkedő, már szenvedő kihamvadással
küszködő szolgálatosok hadát, kik most
a teljesen elapadt szürkületi fény
után, a mezítelen felsőtesteken, az át-
menetileg már pihent lapockák alá,
ragasztanak
egy-egy marék szénát

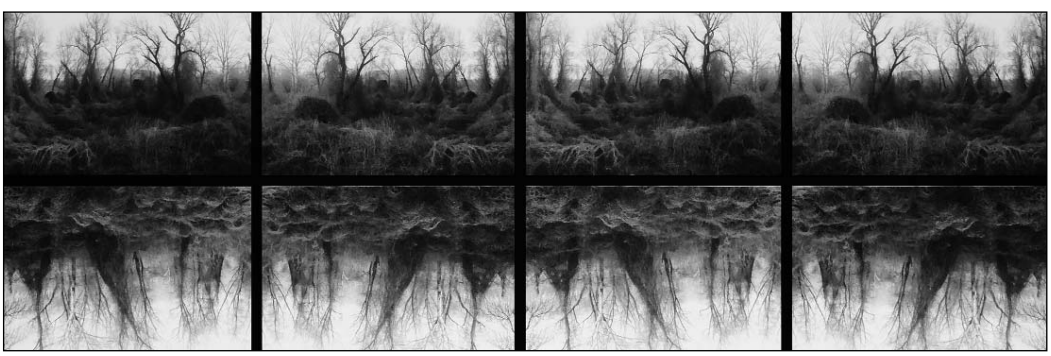

A Muravidék 7 szerzői

Béki István 1968-ban született Szerencsen. Költő, performer. A Miskolci Bölcsész Egyesületben folytatott tanulmányokat. A József Attila Kör és a Magyar Írószövetség tagja. Kötetei: *Rabszódia* (1998), *Írott ikon* (2001), *Bonctan* (2003), előkészületben: *Infúzió* (performansz dokumentumok). Budapesten él.

Berei Zoltán 1972-ben született Sátoraljaújhelyen. Festő-, grafikus- és videoművész. A Nyíregyházi Tanárképző Főiskola vizuális kommunikáció szakán 1999-ben, a Magyar Iparművészeti Egyetem média szakán 2003-ban diplomázott. Budapesten él.

Csajka Gábor Cyprián 1954-ben született Budapesten. Költő, író. A szentendrei Vajda Lajos Stúdió tagja. Irodalmi folyóiratok szerkesztőjeként dolgozott. Kötete: *Tantra* (1984). Budapesten és Németkéren él.

Győrffy Sándor 1951-ben született Kapolcson. 1975 óta foglalkozik művészetekkel: kísérleti színház és film, performance, mail art, fotó, egyedi és sokszorosított grafika, festészet, szobrászat, installáció és térberendezés. 1991 óta nemzetközi művészeti fesztiválokat szervez. A *Muravidék* főszerkesztője. Budapesten él.

Hagymás István 1955-ben született Újvidéken. 1982-ben orvosi diplomát szerzett Debrecenben. Író, fotóművész, asztrálmitológiával foglalkozik. A Szlovéniai Magyar Írók Társaságának alapító tagja. *Utazások Fellinivel* c. kötetét a MBKKE adta ki. Lendván él, pszichiáterként dolgozik.

Horváth Ödön 1938-ban született Budapesten. Költő, műfordító. Az Amszterdami Teológiai Főiskolán szerzett hittantanári diplomát 1981-ben. A Kismarosi Teleház Alapítvány egyik vezetője. Műveit irodalmi és társadalmi folyóiratok közölték, *(Vigília, 2000, Kapu).* Kismaroson él.

Zdenko Huzjan 1948-ban született Lendván (Szlovénia). 1972-ben diplomázott a ljubljanai Képzőművészeti Akadémián. A festészet mellett versírással foglalkozik. Verseskötetei: *Znamenja, Mačubice.* Ljubljanában él, a Pedagógiai Főiskola tanára.

Kalász Márton 1934-ben született Sombereken. Az ELTE magyar-német szakán tanult. Weöres Sándor-, Radnóti Miklós-, Arany János- és kétszeres József Attila-díjas költő, író, műfordító. A Magyar Írószövetség elnöke. Magyar nyelven tizennyolc vers- és három prózakötete, német nyelven négy vers- és két prózakötete jelent meg. Legutóbbi kötete: *Át a pallón* (válogatott versek, 2004). Budapesten él.

Karcagi Magyar Margit 1956-ban született Karcagon. A karcagi Mezőgazdasági Főiskolán, majd 1981-ben a Kandó Kálmán Műszaki Főiskola villamosmérnöki karán diplomázott. Tanárként és népművelőként dolgozott. Írásai folyóiratokban jelentek meg. Verseskötete: *Csak ennyi* (2004). Budapesten él.

Lakatos Csilla 1976-ban született Homoródszentmártonban, Erdélyben. A székelyudvarhelyi Benedek Elek Tanítóképzőben diplomázott, majd tanítóként dolgozott Olthévízen. A kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Karán 2003-ban lelkészi oklevelet szerezett. A Miskolci Unitárius Egyházközség lelkésze.

Merényi Krisztián 1970-ben született Karcagon. Szakképzettsége szociális aszisztens. 2000 óta publikál folyóiratokban. Kötetei: *Labirintusban* (1997), *Múlhatatlan ma* (1997), *Táncoló szobor* (2004). Budapesten él.

Novak Császár Jolán 1957-ben született Petesházán (Szlovénia). A Muravidéki Magyar Rádió munkatársa, felelős szerkesztője volt, jelenleg szlovén–magyar fordító és tolmács. Lendván él.

Pásztor Attila 1974-ban született Sárospatakon. Versei, írásai különböző lapokban, folyóiratokban jelennek meg. Kötete: *Törlesztés* (2000). Új verseskötete készülőben. A Bodrogköz természetvédelmével foglalkozik. Karoson él.

Pecze Rózsa 1958-ban született Szabadkán. Költő. *Tauridák* című verseskötete 1999-ben jelent meg. Középiskolai tanár. Adán (Szerbia) él.

Porubszky Ildikó 1950-ben született Győrben. Gyermek- és felnőtt versei, kritikái, publicisztikai írásai jelennek meg különböző lapokban, folyóiratokban, antológiákban. Öt könyve jelent meg, a legutolsó: *Fürge fürkész útrakél* (2004). A *Zsarát* folyóirat főszerkesztője. Győrben él.

Ruda Gábor 1953-ban született Budapesten. 1981-ben az ELTE-n tanári, 1993-ban a Nyugat-berlini Tudományegyetemen neveléstudományi diplomát szerzett. Oktatáskutató, fényképezéssel, filmezéssel, kulturális programok és kutatóexpedíciók szervezésével foglalkozik. A *Muravidék* szerkesztője. Pilisvörösváron él.

Szécsi András 1964-ben született Budapesten. A Varsói Tudományegyetem biológus szakán folytatott tanulmányokat (1986–1991). 1981-től a Cseresorozat Filozófikussági Művészetelőre Iskola, majd a Titanic Művészetelőre Iskola tagja. Képzőművész, performer, szerkesztő. A Titanic fesztiválok szervezője. Budapesten él.

Dr. Szöllősy Vágó László 1936-ban született Bácsgyulafalván. Újvidéki, szabadkai és zágrábi tanulmányai után a JATE Bölcsészettudományi Kar pedagógia-pszichológia szakán diplomázott. Tanárként, újságíróként dolgozott. Művelődéstörténeti és tudományos-ismeretterjesztő munkák szerzője. A Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség főtitkára. Szabadkán él.

Varga József 1930-ban született Verőcén (Horvátország). Tanulmányait az Újvidéki Egyetemen és az ELTE-n végezte, ahol 1986-ban doktorált. A Maribori Egyetem pedagógiai karán a Magyar Nyelv és Irodalom Intézet tanszékvezető tanára volt. Költő, író, a *Muratáj* főszerkesztője. Göntérházán (Szlovénia) él.

Vezényi Pál 1935-ben született Makón. A Szegedi Tudományegyetemen, 1956-tól a Fribourgi Egyetem etnológia, történelem és germanisztika szakán tanult. A *Magyar Hirdető* c. svájci lap kiadója és szerkesztője volt. Kötetei: *Üvölts a farkasokkal* (1993), *Pápai emlékek* (1994), *Pocsolyaország* (1998), *Jegesmedvebőr* (2002), *Lány hárfával* (2003). Budapesten és Zürichben él.

Zalán Tibor 1954-ben született Szolnokon. A JATE Bölcsészettudományi kar magyar-orosz szakán diplomázott 1978-ban. Kétszeres József Attila-díjas költő, író, dramaturg. Eddig két monográfia jelent meg róla. Legutóbbi kötetei: *A szürrealista balkon* (versek, 2004), *Azután megdöglünk* (drámák, 2004). Budapesten él.

Nadja Zgonik 1964-ben született Šempeterben. A Ljubljanai Egyetem művészettörténet szakán diplomázott 1974-ben. Kritikákat, tudományos monográfiákat ír, kiállításokat rendez. A ljubljanai Képzőművészeti Akademián művészettörténetet tanít. Eddig három könyve jelent meg. Ljubljanában él.

Wernke Bernát 1954-ben született Pincehelyen. Költő, a 70-es évek elejétől ír verseket. Korábban színjátszással foglalkozott. *Esztergomi éj* és *Villanások* c. kötetei a MBKKE kiadásában jelentek meg. A *Muravidék* szerkesztője. Berlinben és Esztergomban él.

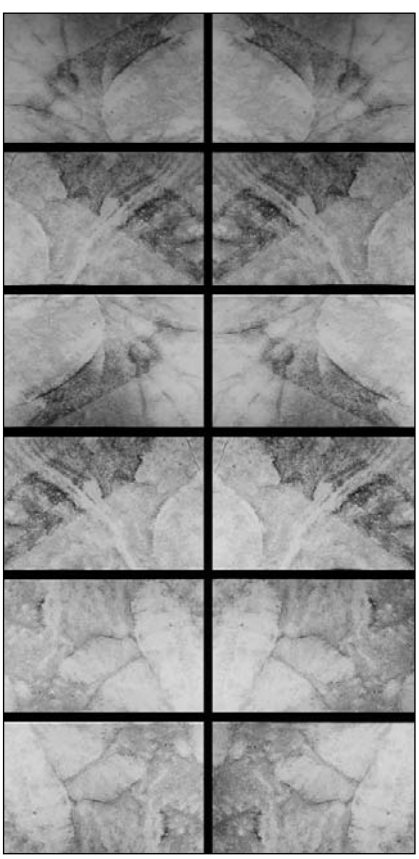

TARTALOMJEGYZÉK

		oldal
Győrffy Sándor	Előszó	3
Horváth Ödön	Gondolatok az utakról	4
	Napnyugta	6
	Visszanézve	6
	Csak az értelem	6
	A temetés	6
	Himnusz a Halálhoz	7
	Emlékek árnyékában	7
	A Nagy Tükör előtt	7
	A valóság után	7
	Így üzen a fény	8
Lakatos Csilla	Adventi hang	9
Pecze Rózsa	November	12
	Otthon a hegyen	12
	Éjféli dal	12
	Háromszáz hajnal	13
Ruda Gábor	Interjú Hagymás Istvánnal	14
Pásztor Attila	Hézagok	20
	Karosi anzix	20
	Utolsó nyári éj	20
	Ősz, akácok, varjak	21
	Őszi (n)agytakarítás	21
	Isten	21
	Ember és világ parallaxisa	21
Szécsi András	A bálvány lábnyoma	22
Béki István	A zabálókhoz	24
	Szembesülés	25
Pásztor Attila	A gerinc történetéről való írás	26
Csajka Gábor Cyprián – Győrffy Sándor	Interjú Kalász Mártonnal	27
Zalán Tibor	Nem erre a hintára ültem fel	39
	Levél a harmadikról	39
Porubszky Ildikó	Versközelben	40
	Groteszk	40
	Az elveszett időről	40
	Behavazott	40
	Fehér ágyon	41
	Kérlelő	41
	Méltósággal	41
	Téli reggel	41
Vezényi Pál	Öngyilkosok népe	42
Horváth Ödön	Így vagyunk	47
	Emberek, táj nélkül	47
Varga József köszöntése		48
Varga József	Szindbád világa	50

Tömb a szórványban		51
Szöllősy Vágó László	Néphagyomány az oktatásban és a pedagógusképzésben	52
Karcagi Magyar Margit	Ebéd a pusztában	54
	Elszántan	54
	Emberarcú sintér	54
	Éber álom	54
	Életrajz	54
	Érintés	54
	Értelem	55
Nadja Zgonik	Zdenko Huzjan	56
Merényi Krisztián	A házőrzők	57
Wernke Bernát	Uzsonnaidőben	58
	Lámpagyújtás után	59
A Muravidék 7 szerzői		60
Tartalomjegyzék		62
Képjegyzék		63

KÉPJEGYZÉK

		oldal
Berei Zoltán	Kapcsok 1	3
Hagymás István	Tájmontázs 1, 2	5, 8
Berei Zoltán	Gerinc 1	12
Hagymás István	Tájmontázs 3, 4, 5	15, 17, 19
Berei Zoltán	Kapcsok 2	20
	„0110”	22
	„121”	23
	Páratlan kapcsok	25
	Ideg	29
	Gerincsor 3, 2, 1	31, 33, 35
	Gerinchely	37
Zdenko Huzjan	Szituáció 1	39
Berei Zoltán	Gerinc 6, 4	40, 41
Zdenko Huzjan	Szituáció 2, 3, 4	43, 45, 47
Hagymás István	Képsejtek 1	49
Zdenko Huzjan	Szituáció 5, 6	50, 55
Hagymás István	Tájmontázs 6	59
	Képsejtek 2	61

A kiadvány támogatói:

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG MINISZTÉRIUMA

Nemzeti Kulturális Alapprogram

A Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület
további támogatói 2004-ben:

Nemzeti Civil Alapprogram
Illyés Közalapítvány
HUNGART
Budavári Önkormányzat
Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat
Pest Megye Önkormányzata
Vas Megyei Önkormányzat
Zala Megyei Közgyűlés
Budapest XI. Kerületi Önkormányzat
Magánszemélyek, így az egyesületi tagok adományai
és személyi jövedelemadójuk 1%-a

Muravidék

kulturális folyóirat

Főszerkesztő: Győrffy Sándor
Szerkesztők: Novotny Tihamér, Ruda Gábor
Wernke Bernát

A borító Berei Zoltán grafikája
és Berentz Péter tipográfiája
felhaszálásával készült

Nyomdai előkészítés: Németh Csongor
Nyomdai kivitelezés: Jász Nyomda, Budapest
Példányszám: 500

Kiadó: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület (MBKKE)
2085 Pilisvörösvár, Szt. János u. 8., e-mail: muravidek@freemail.hu

ISSN 1419-0613